BUITEN de orde

jaargang 21, 2e kwartaal, zomer 2010

We all die.

The goal isn't to live forever,
the goal is
to create something that will.

live forever

Het belang van actieve propaganda
Baas in eigen dorp!
Politieke dubbelzinnigheid en poëtische radicaliteit

€ 2,50

Colofon Zomer 2010 Nummer

Buiten de Orde is een uitgave van de Vrije Bond, anarchistische zelforganisatie.
Buiten de Orde verschijnt vier maal per jaar. Overname van artikelen met bronvermelding wordt van harte toegejuicht.

Copysluiting zomernummer: eind juni

Abonnementen
Leden van de Vrije Bond krijgen *Buiten de Orde* gratis thuis. Niet-leden kunnen zich abonneren door € 7,50 over te maken op giro 5495473 tnv Vrije Bond te Tilburg onder vermelding van 'abonnement Buiten de Orde' of surfen naar www.buitendeorde.nl. Een kostendekkend abonnement is € 15,-. Voor mensen in de gevangenis is *Buiten de Orde* overigens gratis. Oude nummers zijn op te vragen bij het algemene adres.

Adressen Vrije Bond

Algemeen
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam
06- 44731372
vrijebond@buitendeorde.nl
www.vrije bond.nl

Redactie Buiten de Orde
Postbus 1338
3500 BH Utrecht
030-2314632
redactie@buitendeorde.nl
www.buitendeorde.nl

Solidariteitskas
Postbus 1338
3500 BH Utrecht
solidariteitskas@
buitendeorde.nl

ISSN: 09247629

Verkooppunten BdO:
Het Fort van Sjakoo, Amsterdam
Athenaeum, Amsterdam
De Rooie Rat, Utrecht
Rampenplan, Utrecht
Rosa, Groningen
Isis, Groningen
Zwart en Rood, Gent

Redactioneel

Terwijl de herfst begint, verschijnt nu het zomernummer van Buiten de Orde, dat zich te buiten gaat aan artistieke frivoliteit. Misschien hoort dat wel bij de zomer, ofschoon kunst een ernstige zaak is. De kunstenaar beschrijft de realiteit beter dan de wetenschap, zeker als het om een realiteit gaat die veranderd moet worden en de verbeelding aan de macht moet komen.

Wij ontvingen twee artikelen over Jean Genet en een oproep van een groep collectieve anarchistische kunstenaars. Maar vanuit de groepen in de Vrije Bond wordt geroepen om propaganda en directe actie en ook dat streeft ernaardaar gaat het erom de samenleving te veranderen en een nieuwe werkelijkheid te scheppen. Sterker nog, we kunnen ons spiegelen aan de ervaringen van onze Griekse kameraden, die met het verslag We are an image of the future ons een spiegel voorhouden. Dennis de Lange schrijft hierover een recensie.

Maar over Griekenland is het laatste woord nog niet gezegd. Een van de auteurs van We are an image..., Tasos Sagris, heeft de wereld rond gereisd en nog meer details over organisatie en strategie prijs gegeven. Daarop zullen we in de toekomst op terug komen, al was het maar om zijn ervaringen te vergelijken met theorie op papier.

In dit verband willen we de aandacht vestigen op het belangrijke werk Black Flame, deel I van een tweedelige benadering van de geschiedenis van het anarchisme. In dit nummer en het hierna volgende nummer zal op dit boek worden ingegaan. Eigenlijk moet iedereen Black Flame lezen omdat men er uit kan leren – en erover kan discussiëren, want dat is de bedoeling. De stukken zijn bedoeld als aanzet, want hoe belangrijk dit fundamentele werk ook is, de praktijk lijkt nog rijker te zijn.

In dat wereldwijde kader lijken de 1 mei-activiteiten van de Vrije Bond slechts kleine heldendaden. Maar dit is slechts het begin, wij zullen doorgaan met verslagen van acties en de uitwisseling van onze gedachten daarover, al dan niet ondersteund met berichten uit het buitenland en onze directe omgeving. Wij zullen onze oproepen voor internationale solidariteit en steun aan acties van onze kameraden verder onderbouwen, zoals nu blijkt uit de nasleep van de Zes van Servië (of Belgrado 6) en de aardbeving van Chili.

En terwijl dit zomernummer in de bus valt, zijn we al bezig met het herfstnummer. Het is de bedoeling dat dat uitkomt vóór het 2Dh5-festival, de samenscholing voor activisten, die dit jaar in Tilburg plaats vindt en waarin antiautoritaire organisatie ter discussie komt. De Vrije Bond heeft daarover intern heel wat afgepraat en zal daarmee later doorgaan. Maar wat daarbij op papier komt, zal ook voor anderen lezenswaard zijn en misschien kunt u -– met uw kameraden en affiniteitgroepen -– zelf de anarchie daarmee opbouwen.

De redactie

Inhoudsopgave

Het belang van actieve propaganda

Ik schrijf dit artikel omdat ik een discussie wil starten over hoe we om kunnen gaan met het informatief, theoretisch en propagandistisch materiaal dat we tot onze beschikking hebben – en beschikbaar zouden kunnen stellen voor onze (potentiële) beweging. Daarnaast wil ik ook nadenken over hoe wij naar buiten treden en hoe dit anders kan.

DOOR TOMMY RYAN

Krimpende actiebeweging

Na al een tijdje mee te gaan in de actiebeweging in Nederland begin ik meer en meer te beseffen dat er een groot gebrek is aan doelen waar men werkelijk naar streeft in het grotere geheel. Er zijn vele kleine actiegroepen die zich richten op één of enkele doelen en hier hard voor knokken. Toch is het zo dat als het over het algemene plaatje gaat deze doelen vaak niet echt samen willen komen in een totale kritiek op de huidige (kapitalistische) samenleving. Veel activisten delen wel de anti-kapitalistische ideologie en hebben ook wel enig idee van wat men wil maar in het streven hiernaar is nauwelijks een gerichte strijdt. Er is lang vooral aan symptoombestrijding gewerkt. De afgelopen jaren heb ik vooral gezien dat de actiebeweging erg is gekrompen in omvang. Dit zowel in het aantal actieve mensen als de actiebereidheid. Dit gaat natuurlijk deels gepaard met elkaar, want hoe minder mensen er zijn, des te meer komt er op de schouders van anderen, en dat maakt het voor de anderen ook weer zwaarder. Mensen moeten hier tegen kunnen en vol kunnen houden. Er is namelijk, en dit verschilt wel iets per stad, slechts sprake van een kleine nieuwe aanwas van radicaal politieke activisten. En als er al aanwas is blijkt het vaak ook lastig om deze daadwerkelijk actief te krijgen en te houden. Ik ben me er van bewust dat voor een deel deze problemen niet enkel aan onszelf toe te schrijven zijn, maar dat dit ook te maken heeft met hoe onze samenleving in elkaar zit.

Tijd om te laten zien dat je samen veel macht kan hebben!

Onze samenleving zit namelijk (al dan niet gepland) zo in elkaar dat er een enorme prestatiedruk rust op mensen. Studenten hebben het drukker dan ooit nu de studiefinanciering steeds verder terug loopt en de kamerhuur juist stijgt. Ook onder de nog iets jongere mensen speelt de studie- en prestatiedruk. Daarnaast lijkt er nog iets aan de hand: 'de jeugd van tegenwoordig' (boem tats!) wordt namelijk opgevoed in de hoogtijd van het kapitalisme. En het lijkt er op dat dit zijn 'vruchten' begint af te werpen, want het bewustzijn lijkt aan de ene kant hoog door de constante bombardementen over onderwerpen als de klimaatcrisis. Dit lijkt echter vooral slechts een voorbijgaand agendapunt, net zoals de vergankelijkheid van al het andere. De klimaattop in Kopenhagen is voorbij en plots lijkt er niets meer aan de hand. Ook al is er niets 'afgesproken' of veranderd. Er is een groot gevoel dat men er zelf toch niets aan kan doen. Als je er al iets aan wilt doen, dan doe je dat via een NGO en doneer je deze elke maand wat geld. Toch lijkt het gevoel van onmacht te overheersen.
Daarnaast brengt de prestatiedruk en de toenemende individualisering in de samenleving ook iets met zich mee; het ego. Want dit staat centraal in bijna elke commercial: 'want jij verdient toch ook het beste'. Door de vervreemding en globalisering lijkt aan de ene kant de rest van de wereld zo dicht bij, maar doordat de media binnen onze samenleving zo goed in elkaar zit, worden we veilig afgeschermd en doof voor alles wat ons in actie kan doen brengen. We zijn immers maar alleen in deze samenleving, en zij die besluiten maken zijn met zo veel en hebben vooral zo veel macht. Tijd om te laten zien dat men niet alleen is en dat je samen veel macht kan hebben! Dit is iets waar de afgelopen jaren ernstige steken zijn laten vallen.

Communicatie

We hebben het afgelopen jaar een lichte vooruitgang gezien als het gaat om het bewustzijn wat betreft 'marketing' en de manier waarop het publiek wordt benaderd. Voor veel actiegroepen zijn

nieuwe websites verschenen om zich zo te ontdoen van het stoffige imago. Ditzelfde geldt voor posters voor feesten in de locale kraakkroeg en oproepen voor demonstraties. Het ziet er allemaal een stuk aantrekkelijker uit.
Toch zijn we er nog zeker niet. De 'passieve' houding heeft ons de afgelopen jaren namelijk weinig opgeleverd. Een mooie website of poster zegt namelijk nog niets over de inhoud er achter. Zeker in een tijd waarin alles wat 'links' is gecriminaliseerd en gemarginaliseerd wordt, is het juist ook van belang om te zorgen dat ook het verhaal er achter zichtbaar en voelbaar wordt. En ook dat men uit de slachtofferrol kruipt. Men moet kunnen deelnemen aan iets sterks en positiefs dat zichzelf niet zielig vindt, maar haar schouders er onder zet. Het belang is hierbij dat het kader waarin men zich nu machteloos voelt op te rekken om mensen weer te 'empoweren' door middel van directe deelname.

Propaganda

Spreken over propaganda lijkt helaas toch nog steeds een nare bijsmaak te hebben. Dit ligt natuurlijk niet enkel aan de actie- en politieke beweging zelf. Er zijn in de geschiedenis veel voorbeelden aan te wijzen waar propaganda voor verwerpelijke doeleinden is ingezet. Ook de media en het onderwijs hebben hier hun aandeel in. Het woord is gebombardeerd tot iets om mensen te hersenspoelen tot brave volgelingen van de Russische staatspartij en Nazi-Duitsland. Dit is echter niet het enige doeleind waarvoor propaganda ingezet kan worden, en dit doel moet het duidelijk ook niet hebben. Naast de negatieve (tot navolging oproepende) propaganda is er ook emancipatorische propaganda. Propaganda die tot doel heeft het individu te ontwikkelen. Dit zou de propaganda moeten zijn die de anarchistische beweging hanteert.

Passieve en actieve propaganda

Deze vorm van propaganda verdeel ik onder in passieve en actieve propaganda. Ik maak deze scheiding omdat er naar mijn mening sprake is van een groot verschil tussen deze twee. Bij passieve propaganda is er volgens mij sprake van het verkondigen van een boodschap waarbij je verwacht dat de ontvanger vervolgens zelf actief op zoek gaat naar informatie of ingaat op een oproep. Bij actieve propaganda gaat de zender een stuk verder. De zender gaat hierbij over tot het actief benaderen van mensen. Het uitdelen van materiaal, posters, flyers, pamfletten, etc. zodat de ontvanger niet enkel een poster heeft gezien maar ook de mens er achter. Dit *zien* wie er achter zit, bindt mensen. Het geeft mensen het gevoel dat er anderen zijn die ergens mee bezig zijn en, als ze zelf ook interesse hebben, een beeld hebben van wat het kan betekenen om actief te worden en met wie zij dit samen kunnen gaan doen. Daarnaast doorbreekt het ook het beangstigende beeld dat bijvoorbeeld in de media wordt geschetst van de anarchistische bommen- of stenengooier. We kunnen hierdoor mensen met een gezicht worden en leren ook nog eens werkelijk dingen beargumenteren. Daarnaast ziet men ook dat je moeite in hen steekt.

> *Zien* wie achter de revolutionaire beweging zit, bindt mensen. Het geeft mensen het gevoel dat er anderen zijn die er ook mee bezig zijn.

Informatie uit een gesprek, of een gesproken boodschap bij een flyer, heeft een andere impact dan wanneer de aangesprokene deze zelf uit de lokale politieke boekwinkel, infotheek of weggeefwinkel had moeten halen – als men het pand al weet te vinden of het rek met flyers überhaupt al ziet. Men is zich namelijk naar het lijkt, niet bewust wat er beschikbaar is. En een boekwinkel of infotheek inlopen met een groep mensen die het allemaal al weten, betreft een behoorlijke drempel. Deze drempel is op de neutrale grond minder aanwezig.

Picketline

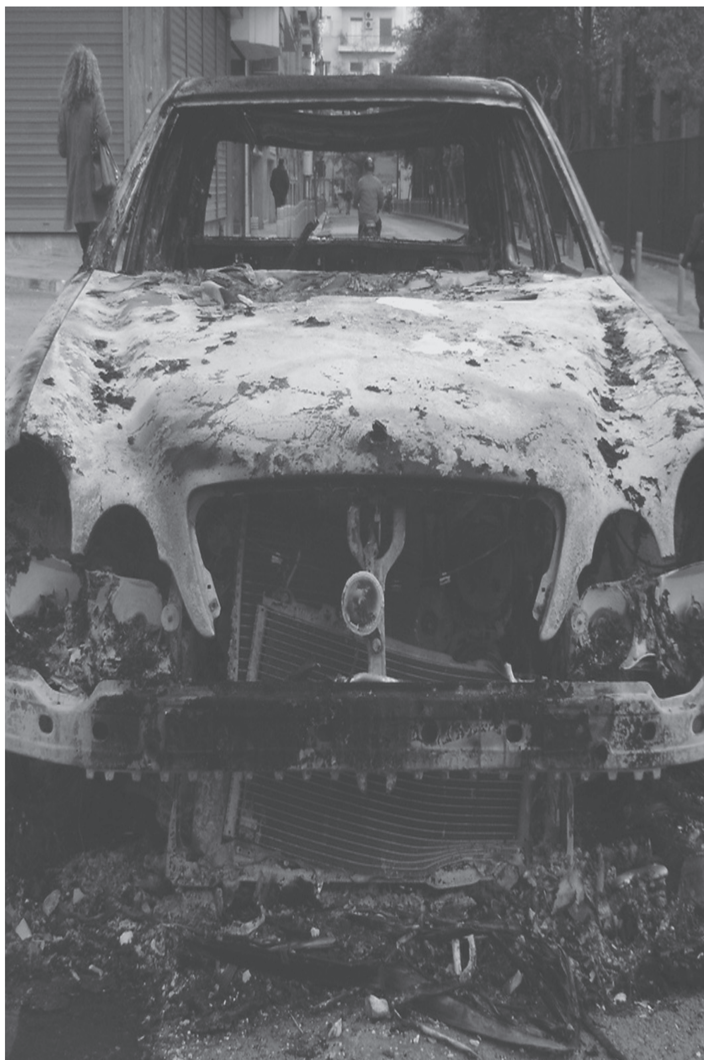
Bij deze fysieke aanwezigheid en het naar buiten treden, moet duidelijk zijn dat we niet het zoveelste clubje zijn dat weer met een ander vlaggetje zwaait en mensen voor hun eigen doeleinden wil gebruiken. Het principe dat moet gelden is mensen werkelijk te emanciperen en de kracht in zichzelf te doen vinden. Dat klinkt zwaar en ik zie hier het gevaar in van voorhoede-denken. Als we ons hier echter van bewust zijn en we als doel stellen te helpen in zelforganisatie in plaats van te besturen, dan denk ik dat dit ondervangen wordt.

Benutten van materiaal en media

Dan een ander probleem; de media en ons eigen materiaal. We proberen vaak via de media persberichten de wereld in te sturen maar hoe vaak komt het wel niet voor dat je een mooie actie doet en er enkel over de actiemiddelen wordt gesproken en niet over je intenties, of erger… Daarom moeten we onze eigen media sterker ontwikkelen en deze bekender maken bij het publiek. Ook hier zijn al kleine stapjes gezet. Daarnaast is er veel ander fysiek materiaal beschikbaar. Zo kennen we bijvoorbeeld K*lasse*! Deze wordt op grote schaal beschikbaar gesteld, maar hoe vaak zien we niet die stapels liggen en hopen we dat ze vanzelf verdwijnen? In brievenbussen duwen, op scholen of je werk uitdelen komt in niemands gedachte op. Waarom is dat zo? Schamen we ons? Zij we bang dat men ziet waar we mee bezig zijn? Willen we wel werkelijk dat mensen geïnteresseerd raken in onze boodschap? Hebben we er gewoon geen zin in om die paar uur vrije tijd die we nog over hebben te besteden aan onze revolutionaire idealen?

Het is belangrijk om iets te veranderen in onze houding mochten we echt mensen willen bereiken en vinden als onze nieuwe bondgenoten. Gelukkig rommelt het in de radicale beweging. Men ziet in dat om een grotere revolutionaire beweging met een serieuze impact te hebben, we moeten groeien. Hierbij moeten we nadenken over hoe we ons profileren en presenteren. We moeten nadenken over wat we willen en daar naar handelen. We moeten onszelf laten zien en actief materiaal beschikbaar stellen voor mensen en zorgen voor toegankelijkheid en transparantie. Een breed gedragen beweging betekent investeren.

Ik denk dat het tijd is voor nieuwe tactieken om mensen te bereiken en hen te laten zien dat er nog meer mogelijk is in deze nu zo ingekaderde wereld. Het is tijd om te laten zien dat er veel meer is dan de voorgeprogrammeerde televisiekanalen en de geasfalteerde wegen. Er zijn vele andere paden te bewandelen om ons eigen leven vorm te geven door actief zelf vorm te geven hoe we ons organiseren en hoe we met elkaar om gaan. Hierover zullen we meer naar buiten moeten treden, het is zonde dit alleen maar voor een beperkt groepje te behouden. Daarnaast zal dit ook inspirerend en motiverend zijn omdat we hierbij ook de mogelijkheid creëren om te groeien en ideeën van papier in praktijk om te zetten.

We are an image from the future

Afgelopen voorjaar verscheen bij AK Press *het boek* We are an image from the future. The Greek revolt of December 2008. *Het is een eerste serieuze poging om in kaart te brengen wat er precies gebeurd is tijdens de chaotische weken, die volgden op de moord van de 15-jarige Alexandros Grigoropoulos in Athene op 6 december 2008. Het boek geeft niet alleen een beschrijving van de weken durende opstand die volgde op de moord, maar probeert die ook te verklaren vanuit de context van de sociale en politieke ontwikkelingen van de afgelopen decennia in Griekenland.*

DOOR DENNIS DE LANGE

Het boek *We are an image from the future* bestaat uit een verzameling van tientallen korte en langere artikelen en is samengesteld door Tasos Sagris en A.G. Schwarz. Het overgrote deel van de teksten bestaat uit verslagen van confrontaties met de politie, aanvallen op banken en luxe winkels, bezettingen van universiteiten en overheidsgebouwen en interviews met anarchisten, studenten en scholieren, immigranten en enkele tegenstanders van de opstand. Verder zijn er brieven en pamfletten van politieke gevangen en communiqués van guerrillagroepen, solidariteitsverklaringen uit het buitenland en hier en daar wat meer analyserende artikelen.

Niet alle teksten zijn even goed in het Engels vertaald, maar over het algemeen is het boek goed leesbaar. Omdat we hier te maken hebben met een bundel van heel veel verschillende auteurs, die vrijwel allemaal vanuit hun persoonlijke beleving over de gebeurtenissen en de anarchistische beweging vertellen, spreken zij elkaar hier en daar ook wel eens tegen. Naast de vele (soms veel te kleine) afbeeldingen bevat het boek een (helaas onvolledige) verklarende woordenlijst en begint elk hoofdstuk met een chronologisch overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen die in dat hoofdstuk aan de orde komen en dit is ook wel nodig gezien de chaotische aard van de weken en maanden die volgden op December. Het grootste deel van het boek beslaat de periode tussen december 2008 en oktober 2009, al wordt er in de eerste hoofdstukken ook veel aandacht besteed aan de sociaal-politieke geschiedenis van Griekenland van de laatste vijftig jaar.

Sagris en Schwarz wijzen de lezer er meerdere malen op dat zij geen historici zijn. Maar je hoeft natuurlijk geen historicus te zijn om te beseffen dat de opstand die vrijwel onmiddellijk na de moord op Alexis uitbrak, niet uit de lucht is komen vallen. De reikwijdte en de hevigheid van de opstand die ons allemaal via foto's en filmpjes op het internet heeft bereikt, moeten wel het product zijn van jarenlange opgekropte woede onder verschillende lagen en groepen binnen de Griekse samenleving. Ook het politieke geweld van de staat en de gewelddadige acties van anarchisten en andere groepen vallen alleen maar te begrijpen vanuit de sociaal-politieke geschiedenis van Griekenland.

Anarchisme in Griekenland

De geschiedenis van het Griekse anarchisme begint net als die in de meeste Europese landen in de tweede helft van de negentiende eeuw. De levendige beweging die wordt gekenmerkt door een veelheid aan stromingen en activiteiten krimpt echter aanzienlijk met de opkomst van de communistische partij in de jaren twintig, deels omdat men zich aansluit bij die partij, maar ook deels omdat veel belangrijke anarchisten door communisten worden vermoord.

De repressie van anarchisten bereikt een hoogtepunt tijdens de dictatuur van Ioannis Metaxas (1936-1941) en de daaropvolgende bezetting van Griekenland door de nazi's. Veel anarchisten en andere dissidenten van de communistische partij worden – net zoals in Spanje – door huurlingen van Stalin vermoord, die immers het verzet willen organiseren. Tijdens de burgeroorlog (1946-1949) waarbij de communisten de macht proberen te grijpen, gaat de vervolging van anarchisten onverminderd door. Maar nadat de communisten door Stalin in de steek worden gelaten en met hulp van Engeland en de VS en met geld van de Marshallhulp worden verslagen, lukt het de monarchie zich te herstellen. In het licht van de opdoemende Koude Oorlog en uit wraak voor de communistische opstand worden naast anarchisten nu ook communisten vervolgd, die vanwege hun rol in het verzet een heldenstatus zullen ontwikkelen.

Veel anarchisten en andere tegenstanders van het regime vluchten naar het buitenland en het Griekse anarchisme bestaat slechts nog in de activiteiten van een paar schrijvers en dichters in ballingschap of – zoals de componist Mikis Theodorakis – in de strafkolonies op de eilanden. De militaire staatsgreep van het 'Kolonelsregime' (1967-1973) brengt hierin aanvankelijk weinig verandering. De gebeurtenissen van mei '68 in Frankrijk betekenen echter een keerpunt en via uit Parijs terugkerende Griekse studenten wordt het anarchistische gedachtegoed in Griekenland herontdekt. Een belangrijke rol hierin wordt gespeeld door de Internationale Bibliotheek van het uitgeverscollectief rondom Christos Konstantinindis die zich bezighoudt met het vertalen van anarchistische en situationistische teksten.

17 november 1973

De groep rond Konstantinindis is ook medeverantwoordelijk voor het instigeren en radicaliseren van de studentenopstand van 1973, die begon met de bezetting van het Polytechneion (Technische Universiteit) in Athene. Op 17 november reageert de staat hierop door tanks naar de universiteit te sturen, waarbij minstens 22 mensen om het leven komen. De Turkse bezetting van Cyprus verhevigt de crisis en de dictatuur draagt de macht over aan een democratische regering. 17 november wordt echter een symbool van strijd en zal jaarlijks herdacht worden met grote demonstraties en universiteitsbezettingen.

In de jaren zeventig keren steeds meer Griekse anarchisten uit ballingschap terug en verspreidt het anarchisme zich onder de jongeren van de bloeiende tegencultuur. Het is echter vooral het aspect van de (gewelddadige) klassenstrijd dat populair wordt in Griekenland. In de jaren zeventig en tachtig ontstaan er verschillende communistische stadsguerrilla's, waarvan Revolutionaire Organisatie 17 November (N17) en Revolutionaire Strijd (ELA) het bekendst worden. Begin jaren tachtig wordt het Griekse anarchisme sterk geïnspireerd door de Duitse autonomen-beweging en het Italiaanse insurrectionalisme. Vanuit de punkbeweging ontstaat een nieuwe tegencultuur die een gewelddadige praktijk aanneemt door het gebruik van molotovcocktails en de confrontatie die men zoekt met de politie. Verschillende anarchisten worden door politiekogels gedood, waar steeds op gereageerd wordt met massale rellen, bezettingen en straatgevechten met de politie. In 1986 wordt er tevergeefs een poging gedaan om de verschillende anarchistische groepen en stromingen te verenigen. Het Griekse anarchisme blijft verdeeld en gefragmenteerd.

Ook in de jaren negentig vinden er grote opstanden en bezettingen plaats waarbij verschillende mensen om het leven komen. Vanaf 1995 neemt het verzet alleen maar toe van de kant van anarchisten, antiautoritairen en ongehoorzame jeugd en dit uit zich in talloze sociale en politieke initiatieven, kraakpanden, bezettingen en confrontaties met de politie. Er werd massaal gedemonstreerd tegen de NAVO-bombardementen op Servië en Kosovo in 1999, de EU-top in Thessaloniki in 2003, de Olympische Spelen van 2004, de oorlogen in Irak en Afghanistan en het steeds repressiever wordende migrantenbeleid.

December

En dan klinken er in de wijk Exarchia van Athene plotseling twee schoten die een einde maken aan het leven van de 15-jarige Alexis Grigoropoulos, over wie we verder overigens nauwelijks wat te weten komen. Wat wel duidelijk wordt, is dat deze brutale moord het signaal is voor verschillende groepen mensen uit alle lagen van de Griekse samenleving om in opstand te komen. Al snel ontmoeten verschillende sociale en politieke motieven elkaar en raken met elkaar verweven. De opstand was niet alleen een reactie op het moorddadige politiegeweld van de staat, maar op alle uitingsvormen van staat en kapitalisme. En anders dan in het verleden blijft de opstand nu ook niet beperkt tot Athene, maar verspreidt zich in zeer korte tijd over de rest van het land.

Het lijkt erop dat velen het vertrouwen in de regering zijn kwijtgeraakt en dat de anarchisten de afgelopen jaren veel 'goodwill' hebben gecreëerd. In elk geval worden de strijdmethoden die vóór December alleen door anarchisten werden gebruikt nu algemeen toegepast. De opstand kenmerkte zich dan ook door een praktijk van sociale rebellie zonder bemiddelaars en zonder illusie van verandering binnen het bestaande systeem, door zelforganisatie tegenover hiërarchische organisatie, door contrageweld tegenover staatsgeweld en door solidariteit tegenover individualisering en de artificiële scheidingen die door de staat gecreëerd worden.

Vrijwel meteen na de moord werd het Polytechneion bezet en de komende dagen volgen ook andere universiteiten in Athene en de rest van Griekenland. De Griekse universiteiten kennen het zogenaamde 'academisch asielrecht', wat betekent dat tijdens een bezetting de politie het terrein niet op mag. Dit recht werd begin jaren tachtig door de socialistische regering geïntroduceerd als erkenning van de rol van de studentenopstand bij de val van de dictatuur. Bij vrijwel elke grote demonstratie wordt dus meteen het Polytechneion bezet, niet alleen om

er te schuilen voor de politie, maar ook om er acties op poten te zetten en te coördineren, propaganda te maken en openbare vergaderingen te houden.

> Mensen van jong tot oud, uit alle lagen van de bevolking gingen de straat op

Maar wie zijn nu die verschillende groepen die de straat opgingen? In het boek wordt meerdere malen gesteld dat het ging om mensen van jong tot oud uit alle lagen van de bevolking. De grootste groepen blijken echter toch vooral studenten, scholieren en immigranten te zijn. Het was echter de aanwezigheid van anarchisten die de opstand een breder politiek karakter heeft gegeven, waardoor een subversieve kritiek van het systeem in zijn geheel ontstond. Elke groep had echter ook zijn eigen specifieke redenen om in opstand te komen.

Scholieren en studenten

Los van het feit dat Alexis voor de scholieren en studenten een leeftijdgenoot en dus 'een van hen' was, is het onderwijs in Griekenland (van de basisschool tot en met de universiteit) door de toenemende overheidsbemoeienis al jaren een puinhoop. Het boek bevat een heel goed artikel over de rol van (staats)onderwijs in een kapitalistische maatschappij, waar ik vanwege de omvang van dit artikel nu niet op in kan gaan. Maar vooral in de periode 2006-2007 werd er massaal geprotesteerd door scholieren, studenten, docenten en ouders tegen de bezuinigingen op onderwijsgelden, de invoering van de marktwerking, strengere curricula en het verlies van de invloed van docenten op het onderwijsproces.

De massale deelname van scholieren en studenten aan December moet dan ook gezien worden tegen de achtergrond van toenemende ontevredenheid van een hele generatie arbeidersjeugd wier leven meer en meer gekarakteriseerd wordt door onzekerheid en angst voor de toekomst. Studenten en scholieren realiseren zich steeds vaker dat de belofte van een 'succesvolle carrière' slechts bewaarheid zal worden voor een zeer kleine minderheid. Alom groeit de overtuiging dat studie geen zelfontwikkeling meer is, maar een vorm van door de staat en de bazen opgelegde arbeid, even absurd is als het werk waarvoor men wordt opgeleid, dat steeds minder wordt betaald of gerespecteerd.

Immigranten, vluchtelingen en illegalen

Over de ontevredenheid van immigranten moet eerst worden opgemerkt dat Griekenland de afgelopen jaren is veranderd in een grote grensgevangenis voor illegalen. Eigenlijk is het Griekse asielbeleid een erfenis van de fascistische ideologie van het kolonelsregime. Athene is de enige plaats waar immigranten asiel kunnen aanvragen en de Griekse regering doet er alles aan om de reis van de kust of de Turkse grens naar de hoofdstad onmogelijk te maken. En van degenen die erin slagen om Athene te bereiken krijgt vrijwel niemand (meteen) asiel, met het gevolg dat zich in Athene – tót de grote razzia's in de zomer van 2009 – tienduizenden migranten bevinden die onder zeer erbarmelijke omstandigheden moeten zien te overleven.

Tijdens de opstand was er dan ook massale deelname van immigranten (vooral van de tweede generatie) en in mindere mate van vluchtelingen. De vluchtelingen gingen spontaan, maar in kleine aantallen de straat op. Ze waren weliswaar niet zo goed georganiseerd, maar wel heel erg gemotiveerd. Ze hebben het dan ook het zwaarst van iedereen en hebben weinig te verliezen. Er waren ook veel kinderen van immigranten die aan de opstand meededen, vooral aan de acties van scholieren en studenten, maar zij waren ook actief in linkse en extreem-linkse organisaties. De immigranten van de tweede generatie zijn het meest geïntegreerde deel van de migrantengemeenschap. Ze zijn anders dan hun ouders, ze hebben geen andere samenleving gekend dan de Griekse, maar worden wel anders behandeld dan hun Griekse medescholieren.

> De opstand was voor Alexis, maar ook voor de honderden migranten en vluchtelingen die zijn vermoord

In een pamflet afkomstig van Albanese immigranten werd gesteld dat de opstand natuurlijk voor Alexis was, maar ook voor hun: voor de honderden immigranten en vluchtelingen die zijn vermoord aan de grenzen, in politiecellen of detentiecentra of die zijn verdronken op zee en voor alle migranten die worden uitgebuit, die zich doodwerken en dagelijks beledigd en vernederd worden.

Arbeiders en boeren?

Over deelname aan de opstand van arbeiders en boeren (de 'gewone' Griekse mannen en vrouwen) lezen we bijzonder weinig, al betekent dit natuurlijk niet dat zij niet meegedaan hebben of niet hebben geprotesteerd in de weken en maanden die volgden op December (zie hiervoor ook het vorige nummer van *Buiten de Orde*). En wat we over arbeidersstrijd lezen lijkt niet zo heel positief. Met name is er kritiek op de grote socialistische en communistische bonden. Het wordt hen niet in dank afgenomen dat zij de al maanden geplande algemene staking van 10 december (twee dagen na de moord) hebben afgelast uit angst voor een opstand en dat de bezetting op 16 december van het hoofdkantoor van een van de grootste vakbonden van Griekenland, de Algemene Unie van Griekse Werknemers (de PASOK-socialistische GSEE) nog geen zes dagen duurde. Toch verlieten op 10 december duizenden mensen hun werkplek om de straat op te gaan. Er waren daarna ook ongetwijfeld genoeg mensen met een baan, die zich op een of andere manier met de opstand hebben bemoeid. Een jaar later hebben tal van arbeiders zich tegen de leiding gekeerd.

Opmerkelijk is ook dat er weinig wordt gezegd over de boeren die op 23 januari de snelweg tussen Athene en Volos en andere snelwegen blokkeerden uit protest tegen de lage prijzen en over de 1500 boeren die in dezelfde week het vliegveld van Kreta bezetten. Eigenlijk is de hele sociaal-economische component afwezig in de analyse van de gebeurtenissen, maar dat is misschien ook wel logisch gezien de hoek waaruit de samenstellers van het boek komen en misschien ook wel symptomatisch voor de Griekse anarchistische beweging in het algemeen.

De enige bijdrage die ingaat op het (gebrek aan) arbeidersverzet is die van de autonome communistische groep Ta Paidia Tis Galarias (De Kinderen van de Galerij). TPTG wijst erop dat het Griekse kapitalisme gekenmerkt wordt door een lage kapitaalconcentratie, wat zorgt voor veel kleine bedrijven met weinig personeel. Vaak gaat het om precaire arbeid waar men niet gehecht is aan hun baan en men is dan ook nauwelijks lid van een bond. Volgens TPTG kwamen er zelden arbeiders met vaste contracten in niet-precaire sectoren in opstand. En waar zij dit wel deden, was het zeer moeilijk om de opstand uit te breiden naar de werkplaatsen. Dit zou immers betekenen dat er van buitenaf wilde stakingen tegen de vakbonden georganiseerd moesten worden, aangezien vrijwel alle stakingen door de bonden worden gedomineerd. Gedurende de afgelopen twintig jaar vonden de meeste stakingen plaats in de publieke sector (onderwijs, openbare nutsbedrijven, etc.) en tijdens geen enkel conflict is het de werknemers gelukt om autonome vormen van arbeidersorganisatie te creëren en de vakbondseisen te overstijgen. En de bedrijfsbezettingen die er tot december 2008 zijn geweest, waren meestal defensief van aard (bij sluiting of verplaatsing van bedrijven), maar zelfs deze acties eindigden meestal in een nederlaag. Waarschijnlijk is het tijdens December gewoon niet gelukt of wilde men niet mobiliseren en is men daarom 'gewoon' de straat opgegaan.

Anarchisten, autonomen en antiautoritairen

Maar behalve studenten en immigranten waren er natuurlijk ook nog de anti-autoritairen, anarchisten en autonomen (termen die ondanks de vrij zinloze definities in de woordenlijst continue door elkaar gebruikt worden). Hoe elk van deze groepen precies invulling geeft aan hun denkbeelden en welke organisaties zij hebben voortgebracht (of juist niet), wordt niet echt duidelijk. Wat wel duidelijk wordt, is dat veel anarchisten en anarchistische groepen met elkaar in onmin leven en ook wel eens met elkaar op de vuist gaan. En wat al deze groepen en individuen lijkt te binden is hun grote afkeer van staat en kapitaal, wat vooral tot uiting komt in gevechten met de politie en aanvallen op luxe winkels. Tijdens december kwamen zij echter nader tot elkaar om hun gezamenlijke vijanden te bestrijden.

'Contra-opstand' en 'contra-informatie'

Dat de opstand zich niet doorzette en in een revolutie veranderde, wordt in verschillende teksten vooral toegeschreven aan de tactiek van de media die een einde aan de opstand moesten maken ('contra-opstand').Vanuit de staat en de media werd voortdurend geclaimd dat het vooral om een opstand van Griekse jongeren ging, die door asociale elementen (immigranten en anarchisten) werd verstoord. De media wilden niet toegeven dat ook loonarbeiders, armen en werklozen de straat opgingen om zo het bredere sociale en multiculturele klassenkarakter van de opstand te verbergen.

Een van de belangrijkste tactieken van de media was de segmentering van opstand door de deelnemers op te delen in 'goede' en 'slechte' opstandelingen. De studenten en scholieren werden gepresenteerd als vreedzame demonstranten en werden geroemd vanwege hun sociaal engagement. Rellende scholieren die met molotovcocktails naar de politie gooiden, kwamen niet aan bod. De anarchisten zouden slechts misbruik van de situatie hebben willen maken om chaos te creëren en vernielingen aan te richten. De immigranten zouden alleen maar hebben geplunderd. Al deze groepen werden onttrokken aan de grote massa van het 'gewone' Griekse volk, dat ook in opstand kwam.

> De media segmenteerden de opstand door de deelnemers op te delen in 'goede' en 'slechte' opstandelingen

Nadat de massale rellen van december waren geëindigd en de opstand zich in nieuwe vormen voortzette, pasten de media hun strategie aan de nieuwe omstandigheden aan. In januari en februari werd de opstand nog nauwelijks vermeld in de hoop dat deze dan vanzelf zou ophouden. In maart kon de media niet meer ontkennen dat de opstand nog steeds aan de gang was zonder hun monopolie op de berichtgeving te verliezen. Daarom kwam men met angstaanjagende verslagen van de opstand, waarin werd gepleit voor het afschaffen van het 'academisch asielrecht' dat asociale criminelen alleen maar zou voorzien van een schuilplaats in de universiteit. Ook de anarchisten zelf werden doelwit van de media, niet alleen om het vertrouwen van het volk in de politie terug te geven. Dit deed men ook om de anarchisten bang te maken door middel van de dagelijkse publicatie van nieuwe politiemaatregelen en massale arrestaties die op handen zouden zijn, maar er in de praktijk nooit kwamen. Ook het leger zou in staat van paraatheid zijn gebracht, waarop overigens werd gereageerd door anonieme soldaten met een pamflet waarin zij zich solidair verklaarden met de opstand en claimden dat zij zouden weigeren wanneer het leger door de regering zou worden ingezet tegen hun 'broers en zusters'.

In mei was het de beurt aan de immigranten waarop wraak genomen moest worden. Onder het mom van 'humanitaire analyses' werden hun levensomstandigheden getoond. Echter op zo'n manier dat de fascisten alleen maar bevestiging konden zien in hun typering van immigranten als 'smerig' en 'walgelijk'. Winkeleigenaars werden aan het woord gelaten en beweerden dat immigranten alleen maar zouden stelen en klanten zouden wegjagen en riepen dan ook om een grote schoonmaak. Twee maanden later volgden de massale arrestaties en deportaties van duizenden immigranten in Athene.

In september ging de aandacht van de media vooral uit naar de aankomende verkiezingen. Op psychologische wijze werd hierbij de illusie voorbereid dat de nieuwe regering schoon schip zou maken, om zo de aanstaande repressie van een nieuwe regering alvast te legitimeren. Bovendien zorgden de media ervoor dat de toenmalige conservatieve regering Karamanlis de schuld kreeg van December en niet het systeem van staat en kapitaal in zijn geheel.

Om de aanval van de media tegen te gaan, was propaganda ('contra-informatie') van groot belang. En er bleek ook een grote behoefte te zijn aan dergelijke informatie. Waar normaal gesproken bijna niemand een poster las of een flyer aannam, stond men er nu voor in de rij. Mensen waren verontwaardigd over de dood van Alexis, maar moesten ook gewezen worden op de positie van immigranten, de economische uitbuiting en andere redenen waarom men in opstand moest komen. Bovendien moesten de mensen eraan herinnerd worden dat de opstand niet alleen in Athene plaatsvond, maar in het hele land, dat het de politie niet gelukt was de demonstranten van de straat te krijgen en dat verzet mogelijk en zelfs makkelijk was. In het kader van de contra-informatie werd ook een van de grootste nationale televisiestations bezet, waarbij het lukte om gedurende enkele minuten een spandoek op de televisie te krijgen met de tekst 'Blijf niet slechts naar ons kijken! Iedereen de straat op!'

Anarchistisch geweld

Een belangrijk deel van het boek is ook gewijd aan het (analyseren van het) geweld van anarchisten en andere activisten in Griekenland. Een van de weinige meer wetenschappelijke analyses komt van Panagiotis Papadimitropoulos, die het geweld vanuit een filosofisch-antropologische hoek probeert te verklaren. Hierbij baseert hij zich vooral op het werk van Amerikaanse antropoloog Jeffrey Juris, die veel onderzoek heeft gedaan naar de zwarte blokken tijdens de grote tegentoppen van de anti-globaliseringsbeweging. Juris omschrijft het geweld van zwarte blokken als 'performatief geweld' dat enerzijds kan worden gezien als een directe poging om de sociale omgeving te veranderen, maar anderzijds ook een belangrijke communicatieve en expressieve functie heeft, waardoor het geweld ook een symbolische functie krijgt. Dit geweld is volgens Juris willekeurig noch zinloos. Het rituele aspect van het geweld – en dan in het bijzonder het kat-en-muis spel van de confrontaties met de politie – is hierbij ook van groot belang. En hoewel het geweld tegen de vertegenwoordigers van staat en kapitaal (de politie en de luxe winkels) vanuit anarchistisch perspectief wel te begrijpen is, moeten we dit volgens Papadimitropoulos ook verklaren vanuit de context van de Griekse politieke geschiedenis: een geschiedenis van intens politiek geweld.

De stem van de zwarten

Voor mij, een zwarte man in Griekenland, eindigt mijn vrijheid bij de deur van mijn woning. Ik doe een oproep aan de Griekse jongeren die bezorgd zijn over de ongelijkheid en de mensenrechten in deze samenleving. En om die reden doe ik mee aan jullie nobele strijd, omdat ik weet dat jullie niet negeren hoe wij door de politie in een hoek worden gedrukt, op straat, voor het busstation en zelfs voor onze eigen woningen.

Bewuste jongeren, inwoners van Griekenland, ik zeg niets dat jullie nog niet wisten: als ik voor een politieagent sta, heb ik geen enkele recht behalve te gehoorzamen, zelfs wanneer:
mijn verblijfsvergunning wordt afpakt;
ik word geschopt omdat ik mijn koopwaar uitstal;
ik voorgoed mijn persoonlijke spullen kwijtraak;
ik door de politie word geslagen wanner zij dat willen.

Bewuste jongeren, inwoners van Griekenland, ik voel me alsof ik in de zeventiende eeuw ben beland, een barbaarse eeuw waarin het mogelijk is dat een jonge jongen zoals Alexis wordt doodgeschoten. We sluiten ons aan bij jullie strijd en drukken ons diepe medeleven uit met de familie van Alexis en het Griekse volk.

Vrije vertaling van een tekst geschreven door zwarte broeders tijdens de bezetting van de Economische Universiteit in Athene op 19 december 2008

> Geweld als authentieke uitdrukkingsvorm van de politieke en sociale droom van revolutie

Een belangrijk keerpunt in die geschiedenis is het feit dat de communistische partij, na de val van de dictatuur in 1974, een officiële politieke partij werd en ging deelnemen aan de regering en daardoor de belofte van een sociale revolutie niet meer kon inlossen. Als reactie daarop begonnen anarchisten tegen het einde van de jaren zeventig geweld te gebruiken als authentieke uitdrukkingsvorm van de oude politieke en sociale droom van revolutie. Zij beschouwden zichzelf als de erfgenamen van de burgeroorlog die was geëindigd met de nederlaag van de communisten. Het geweld, niet in de zin van het terroristische geweld van stadsguerrilla's als 17 November, maar het geweld in de openbare ruimte tijdens rellen en kleinschalige aanvallen op politiebureaus of andere specifieke doelen, kreeg het karakter van 'we zullen ze wel even een lesje leren'. Dit soort geweld begon de authenticiteit van hun bedoelingen uit te drukken om de revolutionaire vlam levend te houden. De morele anarchistische visie op een nieuwe sociale orde zorgde voor een revolutionaire voorstelling waarin revolutie werd geassocieerd met vernietiging.

Ook het idee van de georganiseerde anarchistische aanval is van groot belang bij het begrijpen van anarchistische percepties van geweld. De meeste Griekse anarchisten hebben voor zichzelf het idee gecreëerd, dat zij degenen zijn die aanvallen. Zij beschouwen zichzelf dan ook niet zozeer als defensieve verzetsbeweging

Het zijn dit soort discussies die duidelijk maken hoe anders de Griekse samenleving is vergeleken met bijvoorbeeld een Noord-Europese samenleving als de Nederlandse. Waar in Nederland de discussies vaak nog gevoerd worden tussen voor- en tegenstanders van geweld, gaan die in Griekenland eerder over welke vormen van offensief geweld het meest geschikt en geoorloofd zijn. Om die reden wordt overigens door verschillende Griekse anarchisten opgemerkt, dat hun actiemiddelen niet simpelweg gekopieerd moeten worden door kameraden in het buitenland, juist omdat deze in Griekenland ontstaan zijn uit specifieke historische en politieke omstandigheden. Buitenlandse kameraden worden geadviseerd op zoek te gaan naar hun eigen tradities van verzet en van daaruit een revolutionaire praktijk te ontwikkelen.

Inspirerend?

Het boek *We are an image from the future* bevat zo veel informatie over zo veel verschillende gebeurtenissen dat ik slechts een klein deel daarvan heb kunnen bespreken. Zo waren er immers ook nog verhalen over de hongerstakingen en opstanden in de gevangenis, de acties voor een betere gezondheidszorg, de acties van en tegen de fascisten van de groep Golden Dawn, de aanslag op vakbondsleidster Konstantina Kuneva en de wraakacties die daarop volgden en nog veel en veel meer. Omdat veel van de meer beschrijvende teksten ons ook al via het internet hebben bereikt, heb ik mij echter vooral geconcentreerd op de meer analytische artikelen. Helaas schetst het boek, ondanks het feit dat er zeer veel mensen met verschillende achtergronden aan het woord komen, misschien toch een wat eenzijdig beeld van de Griekse opstand, vooral door de onevenredige aandacht die uitgaat naar confrontaties met de politie, vernielingen en bezettingen. Waar ik gehoopt had op een genuanceerd verhaal over de opstand, weet het boek soms maar nauwelijks de berichtenstroom op het internet te overstijgen. Toch blijft er nog genoeg over om het een zeer inspirerend boek te maken en kunnen wij hier in Nederland – ondanks de waarschuwingen aan buitenlandse kameraden – ook nog een hele boel leren van de opstand.

A.G. Schwarz, Tasos Sagris en Void Network ed., *We are an image from the future. The Greek Revolt of December* 2008 (AK Press, 2010; Oakland, Edinburgh, Baltimore).

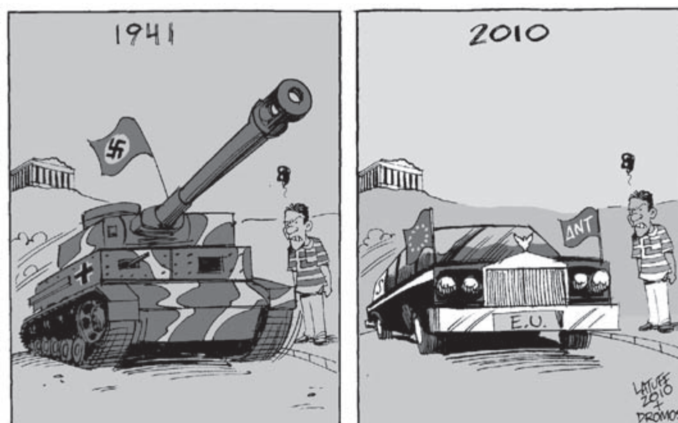
– wat immers een zwakke positie impliceert – maar als offensieve beweging. In de praktijk betekent dit, dat niet de politie degene moet zijn die strategisch gezien de eerste stap moet zetten, maar dat de anarchisten het moment en de plaats van het geweld bepalen.

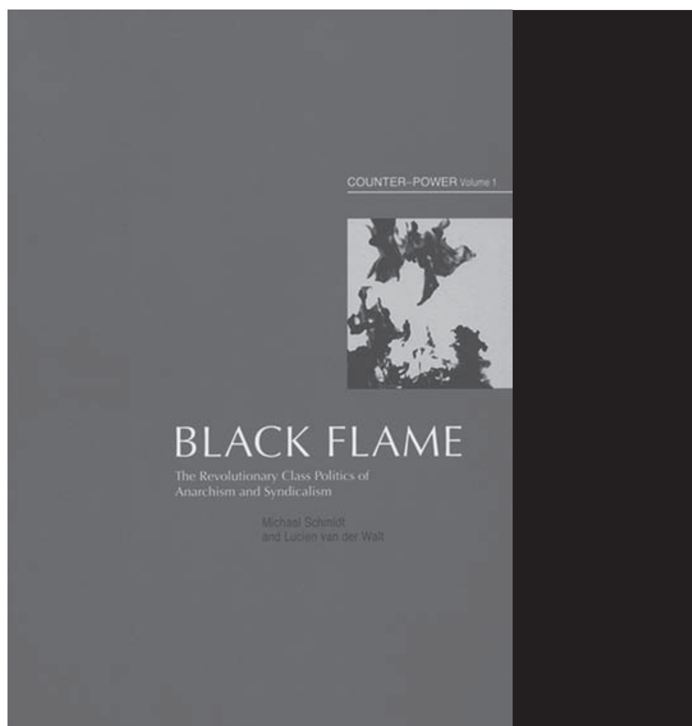
‘We are an image from the future!’

In dit gemilitariseerde anarchistische discours vinden we impliciet het concept van een continue aanval op de staat en de kapitalistische orde, wat zorgt voor een ethische legitimering van het geweld. Deze legitimering kan, in de anarchistische beleving, niet door de huidige samenleving worden gesanctioneerd, maar alleen door de geschiedenis van de toekomstige maatschappij. Dat is ook de reden waarom er niet over het belang van het geweld gediscussieerd wordt en waarom pogingen door andere linkse groeperingen om dit geweld te voorkomen, altijd mislukken. Wanneer je de opvatting hebt dat de moderne samenleving bankroet is en in een woestijn is veranderd, hoef je ook geen rekening te houden met de opvattingen van anderen. De dialoog over geweld wordt naar de toekomst verplaatst. Vandaar ook de veelgebruikte slogan: ‘We are an image from the future!’

Omdat ervaringen uit het verleden echter ook bepalend zijn voor het handelen in het heden en er daardoor verschillende actieroutes ontstaan, is er zowel van de kant van de politie als van de activisten over het algemeen toch wederzijds begrip voor het feit dat het geweld geen mensenlevens mag kosten. Toen de confrontaties op straat werden gevolgd door verschillende aanvallen op de politie met machinegeweren en handgranaten door autonome stadsguerrilla’s als Revolutionaire Strijd en Revolutionaire Sekte – die zich in de herfst van 2009 op hun beurt als *alternatieven* voor de anarchistische beweging aanbevalen – leidde dit tot heftige discussies onder anarchisten. Velen vonden dat dergelijke vormen van offensief geweld het conflict naar een ander niveau zouden tillen en dat dit de legitimering van het geweld in de straat zou wegnemen.

Buitenlandse kameraden worden geadviseerd op zoek te gaan naar eigen tradities van verzet en van daaruit een revolutionaire praktijk te ontwikkelen!

De inspiratie van de zwarte fakkel

Een verrassende visie op de geschiedenis van het anarchisme

Verleden jaar januari verscheen het eerste deel van een groot tweedelig anarchistisch handboek Counter Power, door Michael Schmidt en Lucien van der Walt. Dit deel heeft een afzonderlijke titel Black Flame: The Revolutionary Class Politics of Anarchism and Syndicalism. Daarmee willen de schrijvers een nieuwe visie over het anarchisme en zijn geschiedenis publiceren, en het eerste deel is bedoeld als verdediging van deze visie.

door Jan Bervoets

De auteurs willen afrekenen met de gebruikelijke methode om het anarchisme te zien als een gedachtegoed dat de gehele wereldgeschiedenis heeft bestaan. Het voorlaatste grote handboek van de geschiedenis van het anarchisme, Demanding the Impossible, van Peter Marshall uit 1993, is een overzicht van alle antiautoritaire bewegingen van de Tao Te Chjing (500 v. Chr.) via Heraclitus door de gehele geschiedenis heen.[1] Daar willen Schmidt en Van der Walt niets van weten: het anarchisme begint rond 1860 als een arbeidersbeweging met en binnen de Internationale Arbeiders Associatie, en alles wat daarvoor aan initiatieven is gepropageerd, valt af.

Het anarchisme als historisch materialisme

De anarchistische beweging begint met Michael Bakoenin, die zelf een soort internatonale had gevormd, de Alliantie, maar die in 1868 wilde integreren in de Internationale van Karl Marx. Deze integratie is niet gelukt en de reden daarvan is evident: de Internationale was volgens Marx niet bedoeld als een vereniging van arbeiders van alle landen met initiatieven van onderaf, maar moest worden aangestuurd door een Centraal Comité dat bepaalde wat werkelijk tot verandering leidde en wat niet. Daarna is het anarchisme blijven voortbestaan *naast* en *ondanks* Marx' Internationale, om zich binnen twintig jaar te ontwikkelen tot veruit de sterkste arbeidersbeweging. Schreven Marx' opvolgers geschiedenis in de partijpolitiek en de strategie tot de verovering van de staat, Schmidt en Van der Walt laten zien dat de anarchistische beweging het dichtst stond bij klassenstrijd – waarvoor de Internationale nu eenmaal ging – en dat de massa van de arbeidersklasse en de anarchistische beweging vaak als identiek kunnen worden beschouwd. De anarchistische gedachte begint dus met Bakoenin en wordt uitgewerkt door Kropotkin en daarna door vele anderen in en rond de syndicalistische beweging.

In deze context betekent het anarchisme dus meer dan alleen maar strijd tegen de staat en voor vrijheid in zijn individuele en collectieve samenhang. Anarchisme is volgens Schmidt en Van der Walt socialisme van onderop, gericht tegen hiërarchie in de organisatie, tegen het kapitalisme en de feodale landheren, tegen de staat en vóór de revolutie. Vrijheid kan alleen binnen dit kader worden gedefinieerd, omdat zij op een andere manier niet kan worden gerealiseerd.

Het anarchisme is dus niet 'van alle tijden', want ontstaan in de jaren 1860-1872, met name in de jaren van de Eerste Internationale en in de schoot van deze organisatie. De theoretische context is die van het *historisch materialisme*, zoals dat in eerste instantie door Karl Marx is geformuleerd, en deze uitgangspunten werden door de anarchisten gedeeld.

Het menselijk zijn is een maatschappelijk zijn en individueel handelen heeft zijn verklaring in een maatschappelijke context, omdat elk individu *hoe dan ook* [2] binnen de maatschappij en naar aanleiding van maatschappelijke verhoudingen zijn keuzes maakt. Een mens moet leven en heeft daarvoor levensmiddelen of 'waren' nodig. Voor de verkrijging van deze waren moet men werken (= die waar produceren) of ruilen. Waarom het gaat is dat er verhoudingen zijn ontstaan – die langs historische weg tot stand zijn gekomen – en die bepalen hoe er door ons moet worden gewerkt of geruild om aan die waren te komen: vroeger was er slavernij of feodale horigheid, tegenwoordig heeft het kapitalisme de overhand, met vaste ruilmiddelen in de vorm van geld, waarvan de verdeling bepaalt wie de macht heeft over de middelen waarmee men de waar produceert. Onder het aldus ontstane kapitalistische systeem verstaat men ook de arbeidskracht die elk individu voor die levensmiddelen moet inzetten.

Wat nu op de schop moet zijn die 'afspraken', die onrechtvaardige productieverhoudingen, waarbij wij mensen arbeiders worden, dus onze arbeidskracht en tijd van ons leven verkopen aan weinigen, die de beschikking hebben over de productiemiddelen en waarvan wij arbeiders (als producenten) dus afhankelijk zijn. Aan de macht van die weinigen moet een einde komen. Want de mensheid is wel in staat economische verhoudingen en dus de maatschappij en daarmee zijn levensbestemming te veranderen. De overgrote meerderheid van de mensheid – de arbeidersklasse

– kan zich kan verenigen en zich tegen het kapitaal keren. Men kan dus aan het kapitalisme een einde maken door het systeem omver te werpen, dat is redelijk en logisch en het is de zorg van de Internationale alle krachten te verenigen die deze omwenteling tot stand kunnen brengen. Met deze omwenteling komt er ook een einde aan de staat, die door het kapitaal als instrument wordt gebruikt.

Waarom is het anarchisme geen Marxisme?

Anarchisten en marxisten verschilden reeds binnen de Internationale over de manier waarop deze omwenteling tot stand wordt gebracht. Ten eerste achtte Marx een overwinning van de arbeidersklasse slechts mogelijk in een maatschappij waarin het kapitalisme de overhand had, dus waar de industrialisatie zover was gegroeid dat grote hoeveelheden arbeiders in grote fabrieken kwamen te werken. Alleen zij konden verenigd dit raderwerk stil leggen door stakingen en grote omwentelingen. De geschiedenis had een vast gefixeerd patroon van vooruitgang, waarin een soort 'eenheid van belangenstrijd' voorwaarde was: eerst feodaliteit, dan kapitalisme, dan pas revolutie, omdat dan pas de arbeidersklasse tot bewustzijn kon komen. De anarchisten stelden daartegenover dat ook in agrarische gebieden met lijfeigenen of grootgrondbezit met veel landarbeid eveneens een revolutionair potentieel kon worden opgebouwd, dat met de arbeidersklasse in de geïndustrialiseerde gebieden de samenleving zou kunnen veranderen in een socialistische maatschappij. Ten tweede geloofde Marx dat de arbeiders na de verovering van de macht de omvorming van de staat per decreet ('dictatuur van het proletariaat') zouden veranderen. De bestaande staat was slechts het paramilitaire leger van het kapitaal. Bakoenin voorspelde dat de veroverde staatsmacht zou leiden tot een nieuwe dictatuur, die een bureaucratische klasse zou vormen, en stelde dat de arbeiders- en boerengemeenschappen vanuit hun eigen organisatie de staat zouden kunnen vervangen. Hij had als bewijsmateriaal voor deze zelforganisatie de waarnemingen van Proudhon, die diverse modellen voor een federalistische en socialistische samenleving had ontworpen. De argumenten van Bakoenin en zijn aanhang werden na zijn verwijdering in 1872 door Engels afgedaan met het argument: op een schip hoort nu eenmaal een kapitein, anders vaart het niet.[3]

Schmidt en Van der Walt voelen zich dan ook uitgedaagd om een antwoord te geven op de 'wetenschappelijke' kritiek van de sociaal-democratie in alle geledingen, die hoofdzakelijk door steeds herhaalde sjibbolets in de stijl van Engels de geschiedenis van de arbeidersbeweging op dezelfde manier heeft vervalst als Stalin dat met die van de Russische revolutie heeft gedaan. Er moet dus worden afgerekend met het clichébeeld dat een revolutie zonder leidersbeginsel (dus zonder een Robespierre, Lenin of een centrale organisatie) in beginsel ongeorganiseerd is, ten onder gaat aan 'revolutionair ongeduld'. Aan de hand van historische feiten maken zij een einde aan de sociaal-democratische beeldvorming van het anarchisme – zoals gepropageerd door onder andere de Komintern ('laster', zouden tijdgenoten als Alexander Berkman dat noemen) – als een betekenisloze beweging van verspreide individuen, die afweken van de algemene lijn en de grote stroom van de arbeidersklasse, en daardoor niet in staat waren tot georganiseerde klassenstrijd of tot de ontwikkeling van een algemeen progressief strategisch concept. Zo wordt alom het grootste strategische wereldconcept, het anti-imperialisme, als een vinding van Lenin gepropageerd, die aansluit bij het marxistische gedachtegoed. Niets is minder waar. Tot Lenins vermaarde analyse van 1903, H*et imperialisme als hoogste stadium van het kapitalisme*, hebben juist de sociaal-democratische partijen in hun respectievelijke vaderlanden het kolonialisme toegejuicht (met uitzondering overigens van Domela Nieuwenhuis, die zich in zijn parlementaire jaren als sociaal-democraat door Multatuli liet inspireren, J.B.). Koloniën konden volgens de sociaal-democraten niet tot revolutie komen, omdat er geen bourgeoisie was, dus geen kapitalisme, dus geen proletarisch potentieel: de koloniale overheersing zou door de schepping van een bourgeoisie de noodzakelijke voorwaarden scheppen voor de toekomstige klassenstrijd! [4] Juist de anarchisten en de syndicalistische vakbonden, die immers voor het zelfbeschikkingsrecht van alle naties kwamen, hebben overal zowel de oorlog als het imperialisme en het kolonialisme bestreden.

En deze stellingname staat niet op zichzelf. Er bestaan nog steeds grote algemene strategische concepten, zoals ze tot ontwikkeling kwamen in het syndicalisme vanaf 1860 tot in de jaren 1920 en nog steeds massaal bestaan in de anarcho-syndicalistische vakbonden als de Spaanse CNT, de Duitse FAU, de Zweedse SAC en de Amerikaanse IWW en ook daarbuiten in de geesten van enkele vooraanstaande 'revolutionairen'. Het gedachtegoed dat daaruit ontstaat noemen Schmidt en Van der Walt de *brede anarchistische traditie*, dat van de sociaal-democratie, zoals dat zich ontwikkelde tot een staatsleer van Marx, Bernstein, Kautsky, Lenin/Trotsky en Mao Zedong noemen zij het *klassieke* Marxisme. Er bestaat dus ook een niet-klassiek Marxisme, het radensocialisme van Gorter en Pannekoek – en daaronder kunnen we ook het anti-syndicalisme van de revolutionaire surrealist Benjamin Péret rekenen. J.B. – dat volgens de schrijvers tot de anarchistische traditie kan worden.[5]

De beschrijving van deze traditie is zeer inspirerend en geeft veel nieuwe perspectieven. Maar de auteurs geven ook aan dat vóór het ontstaan van een massabeweging de inspiratie zal moeten komen van kleine organisaties, die zich bezig houden met propaganda, initiatieven en strijdbare acties. In hoofdstuk 8, M*ilitant minority*, dat handelt over 'anarchistische politieke organisatie' beschrijven zij de werkzaamheden van een van de eerste anarchistische organisaties, die tijdens de Internationale actief was, de Alliantie van Bakoenin: mensen die afspraken hebben gemaakt en die onderling nakomen. In dit verband stellen de schrijvers zich bewust controversieel op door te stellen dat een anarchistische beweging en *discipline* niet met elkaar in strijd zijn. Integendeel: voor de regelmatige verschijning van tijdschriften (er waren zelfs dagbladen!), voor het goede verloop van grote demonstraties en voor syndicalistische actie zijn nu eenmaal bindende afspraken en enige notie van arbeid nodig.[6] Ik voeg daaraan toe dat er nog een tweede reden is waarom discipline noodzakelijk is, een stelling waarover ik al jaren geleden in de oude Federatie discussie heb gevoerd: binnen de anarchistische organisatie is naast de praktische discipline voor elke actie- en propagandaorganisatie ook de *zelfdiscipline* van elk individu vereist, de 'collectieve verantwoordelijkheid' die 'voorhoedestrategieën' en andere vormen van autoritaire leidersbeginselen binnen de beweging definitief uitsluit. En nu merk ik dat ik zelf aan het woord ben. Ik zal dat tot aan het einde van dit eerste deel van mijn bespreking ook blijven doen om enkele aantekeningen bij het boek te maken.

Aantekeningen

a) Anarchisme als 'wetenschappelijk socialisme'

In *Black Flame* gaan de auteurs een discussie aan met de mogelijke lezers, die de kritiek van Bakoenin op het 'wetenschappelijk socialisme' van Marx zodanig opvatten dat het anarchisme als zodanig geen wetenschappelijke pretentie dient te hebben – of volgens Marxisten, niet toegekend dient te krijgen. Niets is volgens hem minder waar, want juist de eerste protagonist van het anarchisme die door Marx was bestreden, Pierre-Joseph Proudhon, diende zijn eerste en meest vermaarde boek W*at is eigendom*? [7]

als filosofisch proefschrift aan de academie van Besançon in en alle principiële discussies die daarop volgden werden gevoerd in hetzelfde kader. Dat geldt ook voor Bakoenin, die wel tegen de wetenschap als middel voor *machtsuitoefening* protesteerde, maar zelf – zij het tot op zekere hoogte – bewondering had voor Comte als grondlegger van de sociologie.

Waarom het bij Bakoenin gaat is dat het historisch materialisme een verklaring is voor reeds gepasseerde en te verwachten revolutionaire gebeurtenissen, die ontstaan vanuit een directe belangenstrijd. De strijd tegen centralistisch machtsstreven door absolutistische vorsten, verlichte despoten of dictatoren à la Robespierre kan als zo'n belangenstrijd worden gezien. Daarom beschouwde hij de Vendée en de boerenopstanden in Vlaanderen en Luxemburg tijdens het bewind van Robespierre en zijn opvolgers – ondanks hun reactionaire propaganda van fundamentalistische katholieke beginselen – niet zoals Marx als 'achterlijk'. Hij achtte agrarische samenlevingen in staat maatschappelijke alternatieven op te bouwen, en met antiautoritaire revolutionaire arbeiders samen te werken. De internationale kon daarbij een rol spelen.

Bewustwording of bewustmaking geschiedt bij Bakoenin niet door dictaten of algemeen geldende wetenschappelijke uitspraken. Hij was een verklaard tegenstander van Comtes denkbeelden van een maatschappij die vanuit een wetenschappelijke elite werd geredigeerd.[8] En Marx verweet hij dat deze door diens voorspellingen aan de hand van historische ontwikkelingsmodellen van bovenaf ging uitmaken welke categorieën eenheden in de klassenstrijd de leiding zouden nemen van de revolutie. Vanuit het marxistische denken ontwikkelde zich dan ook de opvatting dat bewustmaking van de arbeidersklasse eerst mogelijk was als een aantal gefixeerde denkbeelden door een voorhoede als eenheidsrichtlijn werd gepropageerd. Het historisch materialisme ontwikkelde zich dus van theoretisch model om de wereld te verklaren en het pad van de mensheid te verlichten tot een vanuit een centraal comité berekende leidraad of leer met aanhangers, die samen een partij vormden met het doel hun waarheid uit te dragen. Wie deze visie niet propageerde, was controleerbaar niet bewust. Daardoor ontstond in het socialistische denken een leidersbeginsel van dezelfde orde als Comte.

De verhouding tussen socialisme en wetenschap kan dus twee richtingen uitgaan: men kan de wetenschap toepassen om het socialisme te bevorderen en te verklaren, of men kan de wetenschap formuleren in het patroon van een vaststaande discursiviteit en daarmee het historisch materialisme als creatieve en kentheoretische bron laten uitdrogen en de beweging laten verstenen in een autoritair systeem. Men kan dus rustig *Das Kapital* lezen of Lenins *Imperialisme*, en daar zelf conclusies uit trekken en vergelijkingen maken met andere geschriften, zoals bijvoorbeeld Marx' *Grundrisse*. Hierboven meldde ik al aan dat er ook antiautoritaire Marxisten zijn, die de klassenstrijd uiteindelijk op dezelfde manier benaderen als anarchisten

b) Miskenning van Proudhon?

In het op deze manier geformuleerde kader van de 'brede anarchistische traditie' horen volgens Van der Walt en Schmidt een aantal theoretici niet thuis, zoals Godwin en Stirner, maar ook Proudhon. Dat is opmerkelijk, omdat hij de eerste is die een vorm van anarchistisch socialisme heeft gepropageerd, terwijl de anderen eerst in het begin van de twintigste eeuw als voorlopers werden gezien. Hij was de eerste die de opbouw van een samenleving beschreef waarbij de staat was afgeschaft, en zijn one-liners als 'eigendom is diefstal', 'anarchie is orde' en 'God is het kwaad' zijn eigenlijk uit de anarchistische overlevering niet weg te denken. Hij was echter in tegenstelling tot Bakoenin geen revolutionair, maar geloofde in verheven moraal: als men zich een samenleving zonder staat kon voorstellen, had men redelijke argumenten om langs democratische weg het kapitaal te bestrijden. In 1848 stelde hij zich verkiesbaar in het parlement, dat hij als forum wilde gebruiken om de overwinning van de arbeiders op de staat te propageren, in de hoop met zijn denkbeelden een alternatief te bieden voor de Juni Revolutie die zojuist bloedig was neergeslagen. Zijn redevoering leverde hem verschillende berispingen op, vooral omdat geen enkel ander parlementslid van initiatieven van arbeiders onderop wilde horen; laat '*la vile multitude*' maar worden opgevoerd door scholen van de Roomskatholieke geestelijkheid…

Proudhon geloofde dat arbeiders, wanneer ze zich eenmaal hadden verenigd, en door de vorming van een 'volksbank' uit eigen zak in de markt konden concurreren met het kapitaal. Inderdaad zijn er in de geschiedenis van het socialisme coöperatieven ontstaan, waarbij vakbonden ook consumptiegoederen inkochten en tegen lagere prijs distribueerden. Maar in de Internationale van 1868 namen de aanhangers van het mutualistische stelsel een minderheidspositie in, zeker wanneer het als alternatief voor kassenstrijd en revolutie werd gepropageerd.

Van der Walt en Schmidt zien Proudhon als een voorloper van de kapitalistische libertariërs van het type Benjamin Tucker, die wij niet onder de anarchisten rekenen. Daarmee is Proudhon afgedaan, temeer daar zij zonder verdere argumenten bekend achten dat Proudhon een vrouwenhater was. Wat dat betreft hebben zij gelijk: Proudhon zag het traditionele monogame patriarchaat waarbij de man het werk verrichtte en de vrouw het huishouden als iets natuurlijks en onveranderlijks, en dat beschrijft Peter Marshall dan ook uitvoerig. Tegenover Proudhon stonden zijn tijdgenoten Déjacques en Bakoenin, die juist de vrijheid van vrouwen als absolute voorwaarde voor een vrije samenleving stelden en dat ook mede als doel van de revolutie zagen.

Maar Proudhon is ook de verkenner geweest van federalistische samenwerkingsverbanden als alternatieve mogelijkheid van de staat en als 'politieke' oplossing voor de samenleving, die anders alleen maar aan diefstal en uitbuiting ten onder zou gaan. Deze uitgangspunten, o.a. verwoord in *Du principe fédératif*, zijn overgenomen door alle latere anarchisten. En zijn mutualistische stelsels zijn naast de communistische experimenten (zonder geld) voor een deel ook toegepast tijdens de agrarische revolutie van Aragon van 1936.

De betekenis van Proudhon is dat hij praktijkmodellen heeft ontworpen, die voor een groot deel in het denken over een anarchistische samenleving in stand zijn gebleven, omdat ze ook van toepassing zijn in de context van een klassenstrijdconcept. Latere anarchistische theoretici zagen de mogelijkheid van een federalistische opbouw van de samenleving van onderaf bevestigd door de kennis van samenlevingsverbanden van andere volkeren, met name Kropotkin, die de grondslagen van Proudhons federalisme uitbouwde tot het beginsel van wederkerig dienstbetoon als superieur middel voor de natuurlijke selectie als beschreven door Darwin. Maar belangrijker is nog dat zijn modellen in zijn eigen tijd wel degelijk tot revolutiepogingen hebben geïnspireerd, zoals de opstanden van 1839 en 1841, welke laatste nog bezongen is in Victor Hugo's *Les Misérables*.

Van der Walt en Schmidt hebben zich in hun boek tot Engelstalige literatuur beperkt. Mogelijk zijn er nogal wat geschriften van Proudhon buiten hun gezichtsveld gebleven en heeft dat hun oordeel beïnvloed.

c) Hoezo traditie?

Uitspraken over het bestaan van een anarchistische traditie roept in discussies binnen de Vrije Bond weerstanden op. Misschien is dat karakteristiek Nederlands, omdat men traditie vaak identificeert met dogmatisch denken (de traditie wordt in de Rooms-katholieke kerk gezien als een reeks leerstellingen als aanvulling op de openbaringen van de Bijbel) of een reeks onberedeneerde, absolutistische sjibbolets inzake gedrag of fatsoen, die tot rituelen leiden, dan wel een mix van beide. Wat de auteurs willen beschrijven is in werkelijkheid een gemene deler, of veeleer een veelvoud van gemene delers, die weliswaar kunnen worden onderbouwd door het gedachtegoed van Bakoenin en Kropotkin (en ten dele dus ook Proudhon, die op zijn minst als een voorloper moet worden erkend) maar ook door vele andere geesten die in de anarchistische en syndicalistische beweging actief zijn geweest en klassenstrijd hebben gevoerd. Het gaat hierbij vooral om het doorgeven van ervaringen, propaganda die succes heeft gehad, voorwaarden voor een massale vereniging. Dit boek handelt voornamelijk over de periode 1860-1920, de opkomst en de hoogtijdagen van het syndicalisme naar het model van de CGT onder Pelloutier, het Nederlandse NAS en de IWW, maar ook over nog sterkere stromingen in Latijns-Amerika en China, die rond 1920 in opkomst zijn. Met hun massale belangenstrijd van onderaf vormden de syndicalisten een tegenmacht, die alleen met oorlogsgeweld kon worden neergeslagen, anders zouden zij een nieuwe samenleving hebben gevormd.

In dit verband is het opnieuw jammer dat Schmidt en Van der Walt zich beperkten tot Engelse teksten. Een belangrijk document als de oorspronkelijke Franse tekst van de *Internationale* van de *communard* Poittier (en ook de Duitse versie) vat de doelstellingen van de anarchistische beweging samen op een manier die nauwelijks iets aan actualiteit en begrijpelijkheid heeft ingeboet. De vertaling van de oorspronkelijke tekst van het refrein '*C'est la lute finale! Groupons nous, et demain, l'Internationale sera le gendre humain*' (Dit is de laatste strijd, laten we in groepen samengaan en morgen zal de Internationale het menselijke ras zijn) geeft al aan dat het de arbeiders erom te doen is de gehele mensheid te bevrijden. Het lied keert zich tegen 'god, keizer, rechtbank', wil 'de geest uit de bajes halen'. Is het couplet 'de staat verdrukt, de wet is logen' uit de bewerking van Henriëtte Roland Holst een nagenoeg letterlijke vertaling van het derde couplet van het origineel[9], het vierde couplet tegen het militarisme heeft daarentegen een veel radicalere boodschap dan het derde van de Nederlandse versie: '[…] Vrede onder ons, oorlog aan de tirannen! Laten we de staking in het leger uitroepen! De geweerkolf de lucht in! Breek de gelederen! Als deze kannibalen ons per se tot helden willen maken, dan zullen ze weldra merken dat onze kogels voor onze eigen generaals bedoeld zijn!'

Moeten we Peter Marshall nog lezen?

De geschiedschrijving van het anarchisme en het socialisme als een idee dat zo oud is als de mensheid bestaat al nagenoeg vanaf het ontstaan van de Tweede Internationale. In Nederland schreef H.P.G. Quack zijn zesdeling werk *De socialisten* in de jaren 1895 tot 1897, en ook Domela Nieuwenhuis schreef van 1901 tot 1902 een driedelige *Geschiedenis van het socialisme*, waarvan het laatste speciaal gewijd was aan het anarchisme. Al deze werken gaan terug tot de oudheid en waren bedoeld om te bewijzen dat de doelstellingen van socialisten en anarchisten deel uitmaakten van de aspiraties van 'het menselijke ras' in de loop van de geschiedenis. Hadden geografen als Kropotkin en Elisée Reclus niet tijdens hun antropologische waarnemingen de bewijzen gevonden dat een federalistische samenleving en economie zonder staat en kapitaal mogelijk was en dat het doel waarnaar de arbeidersklasse streefde dus te verwezenlijken was. Waarom niet in de geschiedenis dezelfde bewijzen gezocht en de wording van de 'beschaving' niet anders beschreven dan een wereld waarin alleen koningen, veldheren, ondernemers en staatsleiders deugdzaam kunnen zijn. De *Spartakusbund* kende immers ook zijn klassieken? En waarom geen voorlopers gezocht of gedroomd bij oude Chinezen, Islamitische *Soefi's*, de oorsprong van het Jodendom van de Mozaïsche wet, het Christendom en de Spaanse Islam niet geïnterpreteerd als strijd tegen heersers als daar zijn de Farao's, de Farizeeën en de feodale Vandalen en Visigoten? Perspectieven van vrijheid en organisatie van collectieve strijd zijn er altijd geweest en de geschiedschrijving kan dit bevestigen.
Verder kan Marshall dienen als naslagwerk bij passages waarin Schmidt en Van der Walt historische feiten aanhalen, die zij bij de lezer bekend veronderstellen.

Dit artikel is onvolledig en dus niet af

In het boek van Schmidt en Van der Walt komen tal van details aan de orde, die om nadere bestudering vragen. Grote thema's zijn: de verhouding tussen anarchistische organisaties en vakbonden; revolutionaire en reformistische tendensen in anarcho-syndicalistische bonden; anarchie op het platteland; de vrouwenemancipatie. In een volgend nummer zal ik daarop terug komen.

Noten:

1 In een vorig nummer van *Buiten de Orde* bezondig ik mij ook daaraan, door in navolging van enkele Jordaanse kameraden anarchistische tendensen in bepaalde islamitische stromingen te zien. Verderop in dit artikel zal ik trouwens op de kwestie van de historisering terugkomen.

2 In de twintigste eeuw heeft Sartre dit als volgt uitgelegd: elk individu is 'maatschappelijk geëngageerd', je kunt niet zeggen dat je *niet* geëngageerd bent, ook niet als je je van de sociale en politieke vraagstukken afzijdig houdt. Het engagement is een *existentieel* gegeven, d.w.z. met je bestaan verbonden. Nu is echter kiezen voor Sartre vaak *partij* kiezen, waarbij geen plaats is voor 'weigeren te kiezen' en zelf de uitdaging aan te gaan voor een antwoord, wat fundamenteel iets anders is dan afzijdigheid (de positie van bijvoorbeeld Albert Camus). Maar dat doet aan de grondslagen niets af.

3 Friedrich Engels, '*Die Bakuninisten an die Arbeit*'.

4 Black Flame, p. 311.

5 Het 'libertair Marxisme' van Daniel Guérin stelden zij niet aan de orde; mogelijk omdat Guérin na zijn door mei 1968 geïnspireerde visie dat een samenhang tussen maoïsme, trotskisme en anarchisme mogelijk was uiteindelijk toch merkte dat autoritaire tendenzen de overhand kregen en zijn toevlucht zocht tot een verengde autonomie. Misschien vernemen we daarover in het volgende deel meer.

6 Waarschijnlijk zal als dit nummer van *Buiten de Orde* verschijnt, het hier aangehaalde hoofdstuk 8 in Nederlandse vertaling circuleren, uitgebracht door de Arthur Lehning Groep.

7 Oorspronkelijke titel *Qu'est-ce que la propriété? Ou: Récherches sur le principe du droit et du gouvernement* (Besançon 1840).

8 In die zin is het jammer dat Herbert Marcuse in *Reason and revolution*, waarin Comte wordt besproken als een brug tussen (de 'rechtse') Hegel en het Duitse nationaal-socialisme en dus als een tegenstelling met het historisch materialisme van Marx niets zegt over de radicale links-Hegeliaan Bakoenin.

9 Voor wie het niet kent: 'De staat verdrukt, de wet is logen, / de rijkaard leeft zelfzuchtig voort; / Tot het merg wordt de arme uitgezogen / en zijn recht is een ijdel woord / Wij zijn het moe naar ander wil te leven; / broeders hoort hoe de vrijheid spreekt: / 'Geen recht waar plicht is opgeheven,/ Geen plicht leert zij waar recht ontbreekt.' (H. Roland Holst)

Terugblik op de 1 mei-demonstratie in Nijmegen

Dit jaar vierden de radicale antikapitalisten het 'feest van de arbeid' in Nijmegen onder het motto: 1 mei voor iedereen vrij! Net als het jaar daarvoor was de bedoeling dat het een strijdbare demo werd, waar iedereen die zich kan vinden in de oproeptekst en iedereen die de eisen van de organisatie onderschrijft, zich welkom voelt. Een twee honderdtal mensen met verschillende achtergronden verzamelden zich bij het station, om mee te lopen in, naar later blijkt, een geslaagde demonstratie, door een volkswijk die binnenkort gesloopt zal worden en door de binnenstad.

DOOR JAN JANSEN

Oproep van dit jaar

Wij eisten dit jaar dat voor iedereen de eerste mei een vrije, betaalde dag wordt, net zoals in de rest van de wereld. De symbolische waarde van 1 mei voor de arbeidersbeweging en sociale tegenbeweging is zo belangrijk dat het onbegrijpelijk is dat in Nederland deze dag geofferd wordt aan een reactionair koningshuis. Verder eiste men ook dat in de levensbehoeften van iedereen wordt voorzien. Men mag namelijk niet meer afhankelijk zijn van een inkomen uit arbeid om te kunnen leven. De levensbenodigdheden moeten collectief gerealiseerd worden door de gemeenschap. Iedereen moet daar natuurlijk aan bijdragen. Dit basisinkomen moet voor iedereen zijn, overal ter wereld.

De repressie slaat wild rond zich heen. Daarenboven is de samenleving sterk versnipperd en geïndividualiseerd waardoor organiseren praktisch erg moeilijk wordt. Dit heeft tot gevolg dat veel mensen die in precaire omstandigheden leven, zich eigenlijk niet ongestraft kunnen organiseren. Werknemers die zich organiseren, kunnen hun baan verliezen of op andere vormen van pesterijen rekenen. Daarom eisten de organisatoren dat iedereen zich vrij kan organiseren, binnen of buiten de vakbond, zonder dat dit repressie van enige vorm tot gevolg mag hebben. Het mag niet leiden tot intimidatie, tot ontslag of tot andere vormen van repressie. Verder moeten alle grenzen open voor alle mensen. Zij moeten zelf kunnen kiezen waar ze gaan en waar ze zich willen vestigen. Het kan niet zo zijn dat er wel welvaart uit het zuiden kan worden gezogen, maar dat mensen uit het zuiden niet hier kunnen genieten van die welvaart. Onze strijd is namelijk een internationale strijd!

De privatisering en sociale afbraak moet onmiddellijk stoppen. De uitverkoop van publieke diensten heeft ervoor gezorgd dat deze diensten niet meer gegarandeerd beschikbaar zijn. Het zal van de markt afhangen of iemand wel of geen toegang heeft tot die diensten. Onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting, energie, bibliotheken en culturele centra worden steeds minder toegankelijk en er tekent zich een samenleving af van twee snelheden. Welvaart en vrijheid moet voor iedereen zijn en niet slechts voor de gelukkige enkeling die van goede afkomst is, of begiftigd is met (voor de kapitalistische productie) bijzonder waardevolle eigenschappen.

In het voorbereidende comité zaten verschillende groepen. Doorbraak, Vrije Bond, SAP, Anarchistische Groep Nijmegen, Klasse! en Mayday Den Bosch werden door verschillende mensen vertegenwoordigd. Mede dankzij de verscheidenheid van deze groeperingen was de opkomst goed en bestond er een zekere diversiteit bij de mensen die meeliepen. Net als vorig jaar bestond het overgrote deel van de demonstranten uit anarchisten. Dit had wel tot gevolg dat tijdens het debat nadien er veel tijd verloren is gegaan aan de zwarte dresscode van veel van deze anarchisten – naast een discussie over geweld, maar daar kom ik zo dadelijk op terug. Gelukkig waren er ook anarchisten die zich niet hadden gehuld in zwarte uniformen en waren er migrantengroepen, moeders en vaders met hun kinderen, niet- of minder vrije socialisten en sympathisanten komen opdagen. Jammer genoeg was er ook veel te veel politie op de been.

1 MEI ZELF: INTERVENTIES IN DE PUBLIEKE RUIMTEN

Na enig oponthoud kon de demonstratie beginnen. Verschillende thema's die belangrijk zijn voor de strijd in Nederland werden door middel van interventies in de publieke ruimte onder de aandacht gebracht. Deze interventies hadden verschillende vormen en hadden als doel dat de demonstranten niet of minder makkelijk door het systeem konden worden ingekapseld. De traditionele rondjes rond de kerk komen het systeem goed uit, want het voorziet het systeem van een democratisch uiterlijk dat een tegengeluid toestaat zonder dat het echt effect heeft. Er waren sprekers en spreeksters die aan de demonstranten en omstanders vertelden waarom het belangrijk is om verzet tegen het kapitalisme te organiseren. Uit de verscheidenheid aan onderwerpen waarover gesproken werd, kwam duidelijk naar voren dat het verzet tegen kapitaal en staat een totaalstrijd dient te zijn: het is de strijd van arbeiders voor betere arbeidsomstandigheden en een leven zonder bestaansonzekerheid, de strijd tegen de sociale afbraak en privatisering, strijd tegen migratiebeheersing zoals bedacht en uitgevoerd door de staat, tegen het patriarchaat, tegen repressie en intimidatie, maar vooral een strijd vóór een wereld waar gelijkheid en vrijheid heerst.

Een wereld waar iemands geluk en welzijn niet wordt bepaald door de maatschappelijke positie van papa en mama, door de hoeveelheid werk die iemand heeft verricht, of door de bruikbare kwaliteiten die iemand heeft. Wél een wereld waar voor iedereen het geluk en welzijn voor het oprapen ligt, omdat men zich niet moet verkopen aan een baas om de levensmiddelen te kunnen voorzien voor zichzelf en zijn of haar gezin, omdat zorg en onderwijs vrij toegankelijk zijn en in dienst staan van de behoeftigen en niet van de bonussen van de managers of directeuren. De collectieve middelen worden in zo'n wereld ingezet zó dat de individuele mens én de gemeenschap zich kunnen ontwikkelen in een richting die men zelf heeft bepaald.

De interventies bestonden echter niet alleen uit mooie praatjes. Er waren ook verschillende actiemomenten. Een aantal personen hield zich gedurende de hele demonstratie bezig met het plakken van posters met daarop de leuze: 'staak en saboteer!'. De mooiste en meest inspirerende actie vond plaats in een verkeerstunnel onder het spoor. In deze tunnel zijn al veel mensen, voornamelijk vrouwen, het slachtoffer geweest van seksueel geweld en intimidaties. Het stadsbestuur dacht dat deze veiligheidssituatie het best kon beantwoord worden met camera's. Volgens de demonstranten was dit misleidende staatspropaganda om de steeds verdergaande repressie en controlewaanzin te rechtvaardigen. Geen enkele camera maakt het voor de slachtoffers van seksueel geweld veiliger. Slechts het verzet tegen machogedrag en de strijd tegen patriarchale omgangsvormen in onze samenleving kunnen een oplossing bieden. Om dat te bereiken zullen we onszelf moeten organiseren!

Dit werd indrukwekkend in praktijk gebracht. De tunnel werd, ondanks de talrijke aanwezigheid van marechaussee, mobiele eenheid, en platte petten en hun intimiderende houding en gedrag, door de demonstranten ingenomen; tijdelijk werd er een veilige en vrije ruimte van gemaakt. Pogingen van de politie om de demonstratie te infiltreren werden krachtdadig onmogelijk gemaakt door over de volledige breedte van de tunnel spandoeken te houden en het nodige duw- en trekwerk. De tunnel werd teruggeclaimd en voorzien van graffiti en posters. Voor de meeste deelnemers was dit het meest 'empowerende' moment, terwijl het vuurwerk pas later volgde.

Misschien wilde de politie zich revancheren, had ze een vooropgezet plan met de demonstratie, maakte ze een inschattingsfout of maakte ze zich gewoon onsterfelijk belachelijk. Hoe het ook zij, bij het uitzendbureau Adecco hield de demonstratie halt en maakte zich op voor een spreker en een symbolische actie. Nog vooraleer het spandoek aan de gevel van Adecco kon worden bevestigd, ontstond een grote vechtpartij tussen demonstranten en politie. De politie werd erg zenuwachtig van het idee om een spandoek op te hangen, een ruiter verloor de controle over haar paard, dat over een groep demonstranten sprong, en de mobiele eenheid begon op de demonstratie in te slaan. Tegen de Nederlandse traditie in, en waarschijnlijk tegen de verwachting in van de politie, lieten de demonstranten zich niet uit het lood slaan.

Hoewel de aanval van de politie totaal geen aanleiding kende en dus als een redelijke verrassing uit de hemel viel, slaagden de demonstranten erin zich te hergroeperen en organiseerden ze de verdediging van de demonstratie tegen dit politiegeweld. De mensen die deze gewelddadige confrontatie met de politie niet aankonden, vonden gelukkig de mogelijkheid weg te komen. Maar de overgebleven groep, ongeveer 150 mensen, stelde zich zeer strijdbaar op en drong waar nodig de politie terug. Hierdoor werd de politie op een afstand gehouden en kon de overgebleven groep toch de demonstratie voortzetten, zij het dan goed afgeschermd voor de omstanders door een uiterst agressieve 'ordedienst'. De

regie van de demonstratie was weliswaar uit handen genomen, maar de politie was er niet in geslaagd massale arrestaties te verrichten of de demonstratie volledig uit elkaar te slaan.

Het einde van de demonstratie was er eentje om snel te vergeten. De politie had blijkbaar niet bedacht hoe ze de betoging ging ontbinden. Na het geëtaleerde politiegeweld wilden de demonstranten in de groep blijven, dik tegen de zin van de politie. Daarop besloot de politie de demonstratie te begeleiden tot aan het station en beval ze de stad onmiddellijk per trein te verlaten. What the f***, er was nog een avondprogramma georganiseerd in de Klinker en er waren Nijmeegse inwoners, die helemaal geen trein wilden nemen. Na overleg met de politie konden de mensen die in Nijmegen wilden blijven een vrije aftocht krijgen, als men in kleine groepjes het station verliet en de stad in ging.

Het debat en daarna

Na de demonstratie was er nog een debat in de Klinker over het organiseren van solidariteit. Er waren veel deelnemers, en na een discussie over het geweld en het zwarte uiterlijk van de demonstratie, had men het over solidariteit en hoe die te organiseren. Een van de sprekers was een schoonmaakster die actief had deelgenomen aan de protesten voor meer respect en betere arbeidsomstandigheden. Dit was verhelderend, aangezien zij sprak over de moeilijkheid om haar collega's te activeren en over de kloof tussen activistische en hoger opgeleide *organisers* en de schoonmakers zelf. Om haar collega's te activeren was veel geduld en energie nodig en na verloop van tijd konden *organisers* het vertrouwen van de schoonmakers winnen, maar daar was ook veel geduld en toewijding voor nodig.

Ook werd er gesproken over vervreemding van mensen op straat ten aanzien van 'de tegenbeweging'. Dit sloot op zich mooi aan bij de kloof die werd vastgesteld tussen schoonmakers en organisers, of bij uitbreiding de vakbond, én bij de discussie over de uitstraling van de demonstratie. Wat het debat misschien het meest duidelijk maakte, was het gebrek aan geschikte strategieën om in de praktijk solidariteit georganiseerd te krijgen. Een aantal mensen sprak over de noodzaak zichzelf en gelijkgezinden te organiseren, terwijl weer anderen de nadruk legden op het organiseren van mensen die slachtoffer zijn van de verrechtsing en van de neoliberale logica. Maar hoe deze twee 'tegenpolen' elkaar kunnen versterken, of hoe het een en ander in praktijk kan worden gebracht bleef een open vraag zonder bevredigend antwoord.

Dat op deze en andere vragen (nog) geen antwoorden zijn geformuleerd hoeft ons niet te verbazen. Zoals iemand tijdens het debat schrander opmerkte, is een demonstratie zoals deze geen vorm van georganiseerde solidariteit. 1 mei-vieringen zijn vooral een samenkomen van strijdmakkers en kameraden om bijeen te zijn en onderling ideeën en ervaringen uit te wisselen. Ideeën en ervaringen over georganiseerde solidariteit. En laten we eerlijk zijn, zoveel verschillende ideeën en ervaringen hebben we niet opgedaan in het recente verleden. Toch zijn er enkele lichtpuntjes te ontwaren in deze duistere tijden. Om maar een voorbeeld te geven: tijdens de strijd van de schoonmakers zijn er interessante dingen gebeurd. Binnen de vakbond zijn *organisers* actief geworden in een poging schoonmakers tot actie te brengen tegen de slechte arbeidsomstandigheden (en lid te maken van FNV) en zijn er buiten de vakbond verschillende initiatieven ontwikkeld om de strijd van de schoonmakers te ondersteunen. Tijdens verschillende bijeenkomsten de afgelopen jaren is er aandacht besteed aan klassen- en arbeidsstrijd. Deze hernieuwde belangstelling voor dit onderdeel van de totaalstrijd is op zich opmerkelijk en hoopgevend. Als deze aandacht blijft en concreter wordt, dan kan het zijn dat er toch nog antwoorden geformuleerd worden op de hierboven gestelde vragen.

In de dagen en weken na de eerste mei werden er door verschillende auteurs en groepen beschouwingen en analyses over de demonstratie gepubliceerd. Deze publicaties leidden dan weer tot boeiende discussies. Het lijkt er dus op dat de radicale en antikapitalistische 1 mei-demonstraties zoals die in Den Bosch en Nijmegen werden gehouden toch iets in beweging hebben gebracht, of ten minste dat deze demonstraties inderdaad een ontmoetingsplek zijn geworden voor mensen die vanuit een duidelijke antikapitalistische systeemkritiek werken aan een betere wereld.

2.Dh5

Uit goede bron heb ik vernomen dat tijdens het 2.Dh5-festival, dat dit jaar in het weekend van 20 november zal doorgaan in Tilburg, verder zal gewerkt worden aan deze hernieuwde traditie van klassenstrijd. Er zal een open bijeenkomst worden gehouden waarin het thema en concept van de 1 mei-viering in 2011 op de agenda staat. Hier zal men discussiëren over de eisen en aandachtspunten waarmee men wil mobiliseren en zal er een oproep gedaan worden voor een eerste bijeenkomst van een voorbereidend comité. Verder zal er een (praktische) workshop gehouden worden over hoe men omgaat met repressie. In eerste instantie moet men denken aan het politiegeweld zoals in Nijmegen en hoe de demonstratie verdedigd kan worden. De workshop zal waarschijnlijk ook ingaan op hoe men zich kan verdedigen tegen andere vormen van intimidatie en repressie vanuit de staat, zoals ID-controles, intimidatie door veiligheidspersoneel, controles door arbeidsinspectie, sociale dienst en andere, (willekeurige) arrestaties en racistisch optreden van ordediensten. Mensen die hierin geïnteresseerd zijn en verder willen meewerken aan deze 1 mei-demonstraties worden opgeroepen bij deze bijeenkomsten tijdens het 2.Dh5-festival aanwezig te zijn.

boekbespreking

'Business as usual' is geen optie meer!

Drie boeken, drie lezingen

DOOR RYMKE WIERSMA

FILOSOFIE VOOR EEN BETERE WERELD

Op 12 december 2009, terwijl iedereen gespitst was op de klimaattop in Kopenhagen en de stemming strijdbaar en enigszins hoopvol was, vond in een rustig lokaal van de Universiteit van Humanistiek aan de Kromme Nieuwe Gracht in Utrecht, ik zou bijna zeggen in alle stilte, in elk geval met naar mijn idee veel te weinig publiek, een boekpresentatie plaats. Een boek waarvan ik bij voorbaat vond dat het veel meer aandacht verdiende. Alleen al door de titel: *Filosofie voor een betere wereld*, een titel die je niet meteen verwacht vanuit universitaire hoek. De schrijver, Floris van den Berg, filosoof en docent wetenschapsfilosofie aan de Universiteit Utrecht, organiseerde eind jaren negentig een lezingencyclus van Studium Generale, met als thema 'mens en dier', waarvan ik indertijd geen avond gemist heb.

'De Club van Rome heeft gelijk', zo viel te lezen op de aankondiging van de presentatie, 'als er niet snel drastische maatregelen getroffen worden om milieuproblemen aan te pakken, zal dat binnen afzienbare termijn leiden tot grote ecologische rampen. Het is daarom tijd, meer dan ooit, om niet de kop in het zand te steken en de mens-milieu- en de mens-dier-relatie grondig te herzien. Immers, de wereld kan prettiger, rechtvaardiger, mooier, gelukkiger, gezonder, vrijer, diervriendelijker, welvarender en duurzamer georganiseerd worden. Een groot probleem is de toekomst: wij ruïneren de aarde op ongekende schaal, en de limiet van de draagkracht zal spoedig bereikt zijn. Onze levensstijl zal daarom drastisch moeten veranderen.'

Wat is er mis met vis?

Voor de presentatie had Van den Berg twee mensen uitgenodigd die ik eveneens eerder gezien en gehoord had: onderwaterfotograaf Dos Winkel en 'ecoveganist' Joop Boer. Dos Winkel liet een aantal van zijn prachtige foto's zien (koraalriffen, vissen en andere zeedieren), waardoor extra duidelijk werd hoe mooi alles is, was, zou kunnen zijn en kunnen blijven als mensen op zouden houden de zee leeg te vissen. 'Wat is er mis met vis' is de naam van zowel zijn lezing als van een boek dat hij maakte. Wat er mis is? Alles dus! Als mensen zo doorgaan zijn de zeeën over enkele decennia leeg. De zeeën worden leeggevist en vervuild op ongekend grote schaal. Stoppen met het eten van vis is 'een gemakkelijke oplossing voor een ingewikkeld probleem'. Gemakkelijk klinkend dan, want voor veel mensen is het blijkbaar niet makkelijk in de praktijk te brengen. Of beseffen zij niet wat er aan het gebeuren is? De gigantische overbevissing. De vervuilende en dieronvriendelijke nepoplossing van de viskwekerijen. Het feit dat met sleepnetten enorme aantallen zeedieren over de kling gejaagd worden – het merendeel van de gevangen dieren is 'onbruikbaar' en wordt 'dus' dood of half dood terug in de zee gegooid. En de consument die ten onrechte aangepraat wordt dat het eten van vette vis nodig is voor de gezondheid, terwijl die stoffen prima uit andere voedingswaren gehaald kunnen worden. Vette vis is niet gezond, zegt Dos Winkel, het is je reinste vergif. Want in dat vet worden nu juist grote hoeveelheden gifstoffen uit de zwaar vervuilde zee opgeslagen.

Twee vuilniszakken per jaar

Joop Boer maakt op velen indruk door zijn sobere, energievriendelijke manier van leven, en vooral door zijn – voor veel mensen bijna ongelooflijke – twee vuilniszakken per jaar. Hij is veganist, verbouwt groente, legt zonnepanelen op daken, schrijft artikelen over economie en duurzaamheid, enzovoorts. Ook Floris van den Berg raakte geïntrigeerd door de twee vuilniszakken en de andere

boekbespreking

keuzes, en gebruikt Joop in zijn boek als voorbeeld van hoe het anders en beter kan. Ook in zijn lezing op deze middag deed Van den Berg dat: 'Iedereen kent David Beckham, maar niemand kent Joop Boer'. En dat zou eigenlijk andersom moeten zijn, want qua levensstijl is het Joop Boer die laat zien welke richting we uit moeten. In zijn praatje werd duidelijk dat Floris van den Berg radicale stellingnames niet uit de weg gaat. 'Het is misdadig om vlees te eten', en 'vegetarisme is geen hobby maar een plicht'. Natuurlijk koop ik het boek.

Het is misdadig om vlees te eten

'Bijna niets', zegt de filosoof al in het eerste hoofdstuk, 'van wat wij dagelijks doen kan een morele analyse doorstaan.' Het moreel doorlichten van de eigen levensstijl kan volgens hem dan ook leiden tot een verontrustende ervaring. Een grote drijfveer voor Van den Berg bij het schrijven van dit boek vormt de op handen zijnde ecologische crisis. Alle hens aan dek, zo is de teneur van het boek, het is tijd voor filosofen om zich eens op de huidige wereldbedreigende problemen te richten, en de geijkte filosofische vragen zoals 'wat is kennis' en 'wat is de zin van het leven' maar even te laten voor wat ze zijn. Waarom tot in den treure weer nieuwe monografieën maken over Plato, Nietzsche en Derrida? Dat kan later wel weer, nu zijn er dringender zaken. 'We staan voor het grootste probleem waarmee de mensheid ooit geconfronteerd is: de door mensen veroorzaakte verwoesting van het ecosysteem van de aarde. (…) Filosofen zouden zich en masse moeten inspannen om de milieucrisis te helpen oplossen.'

Door allerlei gedachte-experimenten te beschrijven maakt Van den Berg duidelijk dat hoe de maatschappij wordt ingericht in het belang van iedereen moet zijn. Stel je bent gehandicapt, of vrouw in een vrouwonvriendelijke maatschappij, of homoseksueel, of koffieboer, of bewoner van een derdewereldland, of je leeft over vijfhonderd, of je bent een koe… Hoe had je dan de wereld ingericht willen zien? De lezer wordt uitgedaagd een maatschappij-inrichting te bedenken waarbij degenen met de meest kwetsbare positie zo goed en prettig mogelijk kunnen leven. Bij deze benadering hoopt Van den Berg op een paradigmaverschuiving: van uitgesproken kortetermijn, antropocentrisme en preoccupatie met groei en consumentisme naar duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid: een duurzame, groene, stationaire economie, waarin matige consumptie en vegetarisme/veganisme vanzelfsprekend zijn.

Al met al een boek waar ik erg blij mee ben. Jammer is wel dat voorbeelden van vrouwendiscriminatie steeds over vrouwen in moslimculturen gaan, alsof er in atheïstische of christelijke kringen geen seksisme meer bestaat. En waarom worden in het stuk over positieve en negatieve vrijheid wel het liberalisme en het (rechtse) libertarisme behandeld, maar niet het toch zo overduidelijk vrijheidlievende anarchisme? Ondanks die minpuntjes hoop ik dat het boek alsnog een bestseller gaat worden.

Floris van den Berg, Filosofie voor een betere wereld (*Antwerpen/Amsterdam* 2009). 314 *pagina's*; 19,95 *euro*.

Wie eet er nog dieren?

Maar daar moet je misschien Jonathan Safran Foer voor heten. Deze alom geprezen Amerikaanse schrijver kwam onlangs naar Nederland, om zijn nieuwste boek *Eating Animals* te presenteren. *Dieren eten*. Bij het achtuurjournaal schijnt een tijd geleden een item over het uitkomen van de Nederlandse versie te zijn geweest, waarin een slager het boek verscheurde! Gevaarlijk materiaal dus. 'Wie na het lezen van *Dieren eten* deze producten nog consumeert is óf harteloos óf ongevoelig voor de rede, of allebei', zegt een andere beroemde schrijver, J.M. Coetzee, die zelf ook veel over de be(mis)handeling van dieren schrijft. Foer is een stuk jonger, maar al razend populair met zijn twee bestsellers: *Alles is verlicht* en *Extreem luid & ongelooflijk dichtbij*. Een aantal recensenten zijn reeds tot (gedeeltelijk?) vegetarisme overgehaald.

Dat hij én een goede schrijver is, én filosoof komt het boek duidelijk ten goede. Voor veganisten staan er waarschijnlijk niet veel nieuwe feiten en argumenten in, maar omnivoren die door kritische achtergrondartikelen in kranten en tijdschriften geen flinke alarmbel hebben horen luiden, of wel, maar die snel weer vergeten zijn, kunnen om dit betoog niet makkelijk heen. Vooral doordat Foer de kwestie niet alleen vanuit de dieren bekijkt, maar ook vanuit de boeren, de slachters en andere betrokkenen, en deze niet bij voorbaat afwijst. Naar mijn zin heeft hij wel wat erg veel begrip voor de kalkoenkweker en de varkenshouder die nog op de ouderwetse manier te werk gaan, en elk dier (tot op de laadwagen die ze naar het slachthuis afvoert, waar de echte hel voor deze beesten alsnog begint) met 'respect' behandelt. (Het woord 'liefde' krijg ik in dit verband in tegenstelling tot Foer toch niet

boekbespreking

over mijn lippen.) Terecht vind ik de kritiek die Foer aanhaalt van een medewerkster van Peta, dat de argumenten van die boeren (m/v), die 'hun' dieren wel brandmerken en castreren, die jonge diertjes weghalen bij de moeder, die hun dieren een 'goed leven en een mooie dood' bieden, 'een griezelige gelijkenis vertonen met de argumenten van de slavenhouders die pleitten vóór een betere behandeling van slaven, maar tegelijk tegen de afschaffing van slavernij waren'. Het boek, dat volgens sommigen leest als een roman (dat lukte bij mij pas nadat ik ongeveer halverwege was, maar dat kan aan mij hebben gelegen), bevat inzichtelijke plaatjes en teksten. Op de bladzijden 88 en 89 staat een zwarte rechthoek die de 40 cm2 moet aangeven waarop de meeste legkippen moeten leven. Een stuk verder staan vijf hele bladzijden vol met een eindeloze herhaling van de woorden 'invloed' en 'verbijstering'. Daaronder de tekst: 'Gemiddeld eten Amerikanen tijdens hun leven het equivalent van 21.000 dieren – één dier voor elke letter op de voorgaande vijf pagina's.' Zo sleurt Foer de lezers die de reeksen schokkende getallen en feiten snel weer wilden vergeten er alsnog met de haren bij. Maar wel zonder die haren uit te rukken. Zo wijs is hij wel.

Hoeveel mensen krijg je bij elkaar als je als doorgewinterde veganist of als bevlogen actievoerder voor de bevrijding van dieren een bijeenkomst over dit onderwerp belegt? Als er vijftig mensen zouden komen is het al bijzonder, en die vijftig komen dan waarschijnlijk grotendeels uit 'eigen kring'. Mededoorgewinterden dus. Op 16 januari 2010 kwam Jonathan Safran Foer spreken in een enorme zaal van het RIVM in De Bilt. Ik was vrij vroeg gegaan, om een goeie plaats te bemachtigen, en kwam helemaal vooraan te zitten. Verbaasd zag ik toe hoe geleidelijk aan die hele zaal volliep. Minstens vijfhonderd, misschien wel zeshonderd mensen. Kwamen ze voor de dierenkwestie, of vooral voor een ontmoeting met de beroemde schrijver? Waarschijnlijk het laatste. Maar hij sprak over zijn laatste boek – dus over het (niet) eten van dieren en over niets anders.

Leuk om erbij te zijn geweest, aardige man, en mijn boek nog laten signeren ook. Maar het gevoel van verbazing bleef: wat is de aandacht toch vaak raar verdeeld in de wereld. Sommigen komen op een voetstuk terecht. Anderen, met minstens zulke goeie en vaak betere ideeën, blijven bij de grote massa onbekend. Vaak zijn hun ideeën radicaal, als iedereen ze zou toepassen ontstaat er een wezenlijk andere maatschappij. Dat is bedreigend voor degenen die het allemaal wel best vinden zoals het nu gaat. Fijn is het dan toch, als er iemand is die vanaf het voetstuk, waarop hij door andere boeken is gekomen gaat roepen dat er toch echt iets zeer alarmerends aan de hand is.

De bijdrage van de veeteelt aan het broeikaseffect is de hoofdoorzaak van de klimaatverandering, stelt Foer. Nog afgezien van de belabberde omstandigheden waarin dieren in de vee-industrie moeten leven is het om de planeet (lees: mensheid) te redden noodzakelijk dat er veel minder vlees, vis en zuivel gegeten gaat worden, maar er dreigt juist het omgekeerde te gebeuren: bij de groeiende wereldbevolking en de groeiende welvaart in veel streken stijgt de behoefte aan vlees enorm. Het is nu niet meer alleen in het belang van de dieren maar ook in het belang van ieder mens dat er veel en veel minder vlees (vis, zuivel) geconsumeerd gaat worden.

Mensen hebben volgens Foer vaak nog het beeld in hun hoofd van een idyllische boerderij, met loslopende kippen en koeien in een sappig weiland. Hier komt echter – voorzover dit nog bestaat – slechts een heel klein deel van het vlees vandaan. De intensieve veeteelt staat ver af van wat iemand zich voorstelt die een stuk vlees op zijn/haar bord krijgt. Deze praktijken zouden verboden zijn als het bijvoorbeeld om honden ging. Waarom mag het dan bij varkens, kippen en koeien wel?

Mensen hebben de wetenschap ingezet om meer dieren te kunnen eten. Varkens worden niet ouder dan zes maanden, omdat ze anders onder hun eigen gewicht zouden bezwijken. Een boer denkt niet: 'ik ga eens lekker varkens kwellen', maar het pakt wel zo uit. De methodes van deze veeteelt zijn volgens Foer niet per ongeluk ontstaan, ze zijn doelbewust gekozen.

Een groot misverstand is dat mensen denken dat hun dagelijkse keuzes er niet toe doen, terwijl, als iedereen een beetje verandert dit op grote schaal echt aantikt. Mensen hebben ook last van schaamte, en veranderen dan maar niet, omdat ze het nu eenmaal altijd zo gedaan hebben. Mensen uit je directe kring aanspreken is heel erg moeilijk. Foer heeft zelf nooit iemand gevraagd vegetarisch te worden. Als je er toch over in gesprek raakt zoeken mensen naar de foutjes (Een stukje leer aan je schoenen! Dan mag je ook niks van een ander zeggen!).

De aanleiding van Foer om dit boek te schrijven was de geboorte van zijn zoon. Er is veel mis in de wereld. Het voortbestaan van de mensheid is in gevaar. Wij zijn van de generatie die weten dat alles fout gaat, en die nog (enigszins) kunnen ingrijpen... Foer hoopt dat mensen die zich druk maken over waar het voedsel vandaan komt, zich ook over andere wereldproblemen druk zullen maken. Hij heeft hierover geschreven omdat over de problemen rond het eten van dieren nog weinig bekend was, ook in discussies over de oorzaken van klimaatverandering* wordt het dieren-eten nog weinig genoemd.

Als niets ertoe doet,
heb je ook niets om voor te leven.

Als je alle kosten rekent, zou vlees heel duur zijn. Sowieso is vegetarisch voedsel veel goedkoper. Mensen (in de VS, maar hier ook waarschijnlijk) geven minder geld aan voedsel uit dan ooit. Ook besteden ze er weinig tijd aan. Terwijl nu juist een van de beste dingen die je met elkaar kunt doen gezellig samen eten is. De eigenlijke boodschap van het boek ligt in de uitspraak van de grootmoeder, als zij antwoordde op de vraag waarom zij in de oorlog dat stuk varkensvlees niet at, terwijl ze bijna doodging van de honger: 'als niets ertoe doet, heb je ook niets om voor te leven'. Veel mensen steken als het om voedsel of andere kwesties gaat die de macht der gewoonte bedreigen graag de kop in het zand. Wie weet lukt het Foer om via de literaire weg (eerder dan rationeel, emotioneel of activistisch?) vele koppen uit het zand te trekken!**

* *Over de uitstoot van CO2 door de vee-industrie is nogal wat gesteggel. De 51% die Foer noemde werd door sommigen in de zaal ontkend, het zou zelfs nog minder dan de vaakgenoemde 18% zijn. Als de gruwelen uit de vee-industrie die Foer noemt (en die al door vele anderen genoemd zijn) niet genoeg zijn om een stap te zetten, hoeveel procent moet het dan zijn om veel mensen over de streep te halen?*

** *Dat het zover nog niet is blijkt wel uit de uitspraken van Leo den Hartog, buitengewoon hoogleraar bedrijfsontwikkeling in de veehouderij aan de* Universiteit van Wageningen: *'Alle kippen, varkens en koeien naar buiten, dat kan niet meer'; 'we stevenen hoe dan ook af op een intensivering van de landbouw'; 'inkrimpen van de veeteelt is geen goed idee'; 'boeren die willen doorgaan'* (met megastallen bouwen en zo) *'moet je niet belemmeren'. Aldus de professor.* (NRC Handelsblad, 3/4 april 2010)

Jonathan Safran Foer, Dieren eten
(Ambo, Amsterdam 2009). 335 pagina's; 19,95 euro.

Rechtvaardige duurzaamheid

Een derde boek dat me inspireerde, en waarvan de schrijver onlangs een lezing hield die ik bijwoonde is *Terra Reversa* door Peter Tom Jones en Vicky De Meyere.
Jaren geleden kwam ik de naam Peter Tom Jones al tegen in *Buiten de Orde*. Dat hij iemand is die buiten de gebaande paden durft te denken wist ik dus al. Zowel hij als Vicky De Meyere zijn wetenschapper, en beiden hebben verschillende publicaties op hun naam staan.

Terra Reversa – De transitie naar rechtvaardige duurzaamheid bleef even liggen op mijn stapel nog-te-lezen-boeken, juist omdat ik van verschillende kanten had gehoord dat het een enorm goed boek is. Daar moet je even goed voor gaan zitten. Potlood erbij en dingen aanstrepen. Maar dan blijf je strepen – want het boek is inderdaad een aanrader. Het boek gaat niet alleen over oorzaken (van onrechtvaardigheid, van onduurzaamheid, van alle bijbehorende crises), maar vooral over de oplossingen. Toch begint het natuurlijk wel met een schets van de oorzaken, waarbij het een verademing is dat de economie, de groei-economie, oftewel het kapitalisme er als oorzaak van scheefgroei in wordt meegenomen. Zowel sociale rechtvaardigheid als het respecteren van ecologische grenzen zouden volgens de schrijvers niet-onderhandelbare bases moeten vormen van onze economie.

> We zullen morgen anders moeten leven dan vandaag

Ging het bij milieu vaak om 'de natuur' of om een met uitsterven bedreigde dier- of plantensoort, nu zijn wij mensen zelf (ook) bedreigd, en we zullen 'morgen anders moeten leven dan vandaag' willen we als mensheid overleven. Dat anders leven volgt alleen al uit het feit dat voor die overleving nodig is dat we negentig procent minder energie gaan gebruiken. Negentig procent! Na het grotendeels mislukken van 'Kopenhagen' kwam er een actie op gang om dan maar zelf van alles te gaan doen en laten, bij gebrek aan daadkracht van de overheden. Prima actie, behalve dat het streven: tien procent energievermindering in 2010 natuurlijk nog tamelijk mager is. Maar iets is beter dan niets, en wie doen er überhaupt aan zo'n actie mee?

In de lezing die ik na het lezen van dit boek bijwoonde, vertelde Jones dat hij zelf zeer milieuvriendelijk probeert te leven, dat hij bijvoorbeeld vegetariër is en bewust geen auto rijdt. Dus fietst hij in Leuven met zijn kleine kinderen in een fietskar door de drukke straten – die zijn zo druk en dus gevaarlijk omdat de meeste mensen wél autorijden, ook al weten die mensen best dat het slecht is, dat ze de toekomst van hun eigen kinderen er in feite mee verslechteren.

Terwijl er onder wetenschappers zo goed als consensus bestaat over de klimaatveranderingen krijgen in de media de klimaatsceptici veel aandacht, want dat is sensatie, en hun boodschap wordt door velen met beide handen aangenomen. Ook reclames (voor vlees, vis, vliegvakanties en snelle auto's) dragen bij aan het idee dat het allemaal wel meevalt, dat er zelfs niets aan de hand is, dat het hele leven wel door kan gaan met z'n vertrouwde gangetje. Maar dat kan nu juist níet! De titel van het voorwoord van de schrijvers is onverbiddelijk: 'Business as usual is geen optie meer.' De informatie die op mensen afkomt is dus verwarrend. Bovendien hebben mensen allerlei gewoontes, maken ze deel uit van bepaalde culturen en willen ze voldoen aan allerlei verwachtingen. Daarbij komt dat het veranderen van gedrag moeite kost én een druppel op de gloeiende plaat lijkt, zolang de buren gewoon doorgaan met vervuilen. En over die buren gesproken, wie wil er uitgemaakt worden voor zonderling, voor geitenwollen sok? Heel sommigen, ja, maar helaas veranderen we met dat kleine groepje de wereld niet.

Het gaat er Jones en De Meyere om mensen niet af te stoten, maar te lokken. Goeie, kritische informatie moet voorhanden zijn, maar ook zullen er aantrekkelijke plannen gemaakt moeten worden. Jones noemt daarbij Stichting Urgenda, een plan met toekomstbeelden voor de stad, met daktuinen vol voedsel, milieuvriendelijke en gemeenschappelijk gebruikte auto's, en andere goeie ideeën. Een ander positief voorbeeld dat hij noemt is de campagne 'donderdag veggiedag' opgezet in Gent door de Vlaamse organisatie EVA (Ethisch Vegetarisch Alternatief), een voorstel om op donderdag vegetarisch te eten, en in alle kantines op scholen en bedrijven tenminste op die dag een vegetarische maaltijd aan te bieden. Een initiatief dat wereldwijd verrassend veel navolging kreeg. Ook de Transition Townbeweging biedt veel mogelijkheden om de nodige verandering in gang te zetten.

Terra Reversa bevat een enorme hoeveelheid inzichten en informatie. Met veel getallen, overzichtelijke tabellen en schema's hebben De Meyere en Jones, die zichzelf 'pragmatische radicalisten' noemen, hun doelen nauwkeurig in stappen uitgewerkt. Daarbij nemen ze vier gebieden onder de loep: mobiliteit, voeding, toerisme en wonen. Het verwijt van luchtfietserij kan hier moeilijk gemaakt worden. Activist of aangepast en alles daar tussenin: keuzes maken we allemaal. Bijvoorbeeld om dit boek te lezen. En een nieuwe wereld te bouwen, want het kan allemaal nog steeds echt heel anders.

Peter Tom Jones en Vicky De Meyere, Terra Reversa.
(EPO/Jan Van Arkel, Berchem/Utrecht). 360 pagina's.; 14,95 euro.

samenscholing van en voor activisten en wereldversleutelaars 2.Dh5

2.Dh5 – Samenscholing van wereldversleuteraars en activisten

Editie 6: organiseren deel 2:

Beyond D.I.Y
D.I.Y. Voorbij

Vorig jaar had het 2.Dh5-festival als centraal thema '(Hoe te) Organiseren'. Dat leverde veel enthousiaste reacties en bijdragen op. Dit jaar willen we dan ook een stap verder gaan onder de titel 'Organiseren, deel 2; Beyond D.I.Y. / D.I.Y. Voorbij'.

DOOR 2.DH5

2.Dh5 is ooit ontstaan om tenminste een keer per jaar een plek te creëren waar we met elkaar kunnen spreken en kennis delen over allerlei kwesties die spelen binnen 'de beweging'. Op deze manier willen we werken aan verandering en politieke strijd. Veel van deze gelegenheden zijn er immers niet in Nederland en er is ook weinig traditie in meer theoretische studie en discussie. Naast theoretische discussie hopen we op praktische oplossingen en andere vormen van kennisuitwisseling. Aanvankelijk lieten we alles zoveel mogelijk open zodat iedereen een invulling aan het programma kon geven. In de loop der jaren zijn we steeds meer gaan plannen en sturen, al is er natuurlijk nog steeds ruimte voor inbreng van 'buiten' en hopen we op participatie vanuit allerlei hoeken.

Hoewel we veel positieve reacties kregen op het programma van 2009 en daar ook hele zinnige workshops plaatsvonden, hebben we het idee dat we te weinig zijn opgeschoten. Natuurlijk zijn er ook een paar andere gelegenheden (Appelscha, 1 Mei-discussie) waar deze problematiek aan bod is gekomen en is het geweldig dat er in de praktijk campagnes van de grond zijn gekomen, zoals de steun aan de stakende schoonmakers. Ook worden binnen verschillende groepen de strategieën verscherpt en ontstaan er steeds meer lokale anarchistische groepen. Er wordt in het land veel aandacht besteed aan de manier waarop men zich en anderen organiseert. Helaas blijft het over het algemeen gesloten en zijn we niet slagkrachtig genoeg om daadwerkelijk het sneeuwbaleffect te hebben dat nodig zou zijn om de ontwikkelingen echt te beïnvloeden.

De centrale vraag is daarom hoe we, vertrekkend vanuit ieders eigenheid, linkse, buitenparlementaire structuren kunnen organiseren om weer een deuk in een pak boter te kunnen slaan. Wat is er nodig om een open en slagkrachtige beweging te worden die een effectieve tegenmacht kan organiseren?

5 SEPTEMBER

Ter voorbereiding op het 2.Dh5 festival hebben we op 5 september een 'discussieronde-met-inzet-om-ook-praktisch-resultaat-te-produceren' georganiseerd. Tijdens deze gelegenheid hebben we ideeën over de inhoud en vorm van de workshops op 19, 20 en 21 november verzameld om de centrale vraag zo goed mogelijk te beantwoorden. Naast de meer theoretische discussies zijn we ook op zoek naar praktische oplossingen die we meteen kunnen gaan ontwikkelen, onder andere met mensen die specifiek daarvoor naar 2.Dh5 komen. We hebben tijdens de open bijeenkomst van 5 september samen een eerste inventaris gemaakt van wenselijke en noodzakelijke 'tools' op het gebied van mobiliseren, publiciteit, en organiseren.

Misschien ten overvloede willen we nog even zeggen dat we het niet over 'verbreding' willen hebben. Dat woord wekt de suggestie dat je water bij de wijn wilt doen om zieltjes te winnen. Wel vinden we dat we nu met veel te weinig mensen zijn en ons best moeten doen om te groeien. We geloven dat die groei niet ten koste mag gaan van essentiële ideeën, uitgangspunten en werkwijzen. We zijn ervan overtuigd dat er veel mensen op dezelfde

lijn zitten, maar dat we hen nu niet bereiken of vaker nog, om verschillende redenen, niet aanspreken. Die redenen moeten we kunnen benoemen, zonder bang te zijn voor (onderlinge) conflicten en meningsverschillen, die kunnen ons immers zelfs verder brengen. Belangrijker is het dat we overeenkomsten herkennen en waarderen en dat we begrip hebben voor elkaars verschillen.

Niet uit het niets

Het is absoluut niet zo dat we helemaal vanaf nul moeten beginnen. Er leeft en bestaat van alles waarop voortgebouwd kan worden. Het einde van de jaren '70 en het begin van de jaren '80 van de vorige eeuw was de laatste keer dat we zagen dat ook Nederland plaats kon bieden aan een sterke en radicale beweging. Daarbij ging men veelal over tot directe actie. Niemand zal strijd of bevrijding voor jou organiseren, dat moet je zelf doen en wel zoveel mogelijk onafhankelijk van instellingen, overheden of bedrijven. Deze ideologie stond ook wel bekend als D.I.Y (Do It Yourself).

D.I.Y. was een reactie op de gevestigde ingeslapen linkse structuren uit de jaren '70: de verschillende socialistische en communistische partijen, de verschillende vakbonden, milieuorganisaties en NGO's. Politieke partijen raakten steeds meer verknocht aan het pluche, de vakbonden raakten volledig verstrengeld in het poldermodel, milieuorganisaties en NGO's veranderden meer en meer in donateurclubs. Een nieuw tijdperk van strijdbaarheid leek aangebroken.

Het radicale gedeelte van de tegenbeweging was sterk verweven met delen van deze gevestigde linkse structuren, velen voelden zich verbonden met de links-radicale D.I.Y.cultuur en beweging. Ze waren actief binnen grotere verbanden die met één been in de reguliere politiek stonden (denk hierbij aan de PSP, aan de jongeren binnen sommige vakbonden, allerlei wijkopbouworganen enzovoort). Hierdoor hadden ze een platform voor hun ideeën en manieren om nieuwe mensen te bereiken. Er werd gebruik gemaakt van die structuren, gebouwen, drukkerijen, winkels, voor allerlei doeleinden. Door een steeds verdergaande fragmentatie en differentiatie van de samenleving die het sociale leven in steeds kleinere en meer verschillende delen verbrokkelen, staan deze traditionele linkse structuren steeds meer onder druk. En daarmee ook onze mogelijkheden om die te 'gebruiken'.

D.I.Y. Plus?

Eigenlijk zijn we 'ideologisch' in die D.I.Y. van de jaren '80 blijven hangen. Het is dus tijd voor iets nieuws. Het gaat er niet om dat we per se de structuren van toen nieuw leven willen inblazen. Sinds de oprichting van de verschillende socialistische partijen, van de vakbonden en veel ledenorganisaties is er in de samenleving veel veranderd. Het leven van veel mensen is fundamenteel anders dan pakweg vijftig jaar geleden. We werken niet langer een heel leven voor dezelfde baas, we doen ook niet meer hetzelfde als onze ouders deden, onze samenleving is veel meer individualistisch, gefragmenteerd en gespecialiseerd. Dit betekent dat we grondig moeten bekijken welke middelen we nodig hebben om politiek en cultureel actief te zijn.

We zijn heel goed in roepen waar we niets in zien (de IS, politieke partijen, 'de vakbond'), maar bieden ondertussen weinig alternatief. We slagen er onvoldoende in om horizontale structuren op te bouwen die tegelijk blijvend en open zijn én als krachtig alternatief voor politieke partijen en reguliere 'systeemondersteunende' organisaties en vakbonden kunnen dienen. We vinden organisatie en structuur belangrijk. Dat heeft echter consequenties voor onze ambities. We willen gezamenlijk de discussie focussen op hoe we meer horizontale structuren opbouwen die blijvend en open zijn. Daarom vragen we je de discussie in je eigen omgeving te starten en te onderzoeken of je onze analyse kunt onderschrijven en onze ambitie deelt.

Doorbreek het 'radicaal isolement'!

Hoe kunnen we onszelf, anderen en alles wat we waardevol vinden verdedigen? Hoe kunnen we horizontale structuren opbouwen die niet alleen open karakter hebben, maar ook blijvend zijn? Welke onderwerpen moeten er op 2.Dh5 aan bod komen? Wat zijn wenselijke of noodzakelijke 'tools' op het gebied van mobiliseren, publiciteit en organiseren? Welke mensen, groepen en organisaties willen we bereiken? Waarom (niet)? Hoe kunnen we nieuwe mensen, groepen en organisaties bereiken?

Wij roepen iedereen op om antwoorden op al deze vragen te bedenken. Maak er ruimte voor tijdens vergaderingen, organiseer discussieavonden rond deze vraagstellingen, nodig interessante sprekers uit en probeer dingen uit in de praktijk. 5 september hebben we tijdens een open bijeenkomst ter voorbereiding van het festival alvast kennis en ervaring gedeeld. Deze inbreng zal mede de basis vormen voor de invulling van het 2.Dh5-festival in Tilburg. Mocht je nog goede ideeën hebben, een bijdrage willen leveren op het festival of de voobereidingsgroep willen versterken, neem dan contact op met ons. Dit kan het makkelijkst door te mailen naar info@2dh5.nl. Tot in Tilburg!

Voor meer info houdt onze website in de gaten: www.2dh5.nl

Bedenk een naam voor een vrijwilligersverblijf in Oaxaca, Mexico en win een solidaire prijs!

Onlangs heeft de Vrije Bond samen met het Ana Maria Fonds de Mexicaanse organisatie El Rincon in Mexico gesteund met een totaalbedrag van 750 euro voor de bouw van een vrijwilligersverblijf, dat naar verwachting begin volgend jaar afgerond zal zijn.

El Rincon is een nieuwe organisatie die zich bezighoudt met duurzame energie in autonome gemeenschappen in de deelstaat Oaxaca. Naast het installeren van zonne- en windinstallaties, probeert El Rincon locale organisaties samen te brengen en wil het workshops organiseren op het gebied van autonomie en duurzame energie. Er vindt een nauwe samenwerking plaats met zowel locale als internationale vrijwilligers.

Bedenk een naam voor het vrijwilligersverblijf en win een solidaire verrassing! Tot eind 2010 is het mogelijk om inzendingen te versturen naar: projects@grassrootsprojects.com of per post:

El Rincon
A.P. 92
Oficina de correo centro
68001 C.A.P. Centro Oaxaca
Mexico

filmbespreking

Culturele vrijheid en culturele identiteit

Hoe kosmopolitisch we daarbij ook mogen denken, het verlangen naar vrijheid begint voor veel mensen bij de eigen omgeving: je straat, dorp, stad, regio. Die lokale en regionale betrokkenheid staat onder druk van het agressieve nationalisme dat de gecentraliseerde macht en de vermeende culturele eenheid van de natie in stand moet houden. Het is hierbij van groot belang om onderscheid te maken tussen het onderdrukkende nationaliteitsprincipe en het gerechtvaardigde verlangen naar culturele vrijheid in de zin van: de kleding dragen die je wilt, de taal spreken die je het liefst spreekt, gebruiken in stand houden die je zo graag bezigt, etc. Waar dit omslaat in het opleggen van een culturele identiteit aan anderen, hebben we te maken met onderdrukkend nationalisme dat uiteraard bestreden dient te worden.

Op deze dunne scheidslijn tussen een vrijheidsbevorderend of juist vrijheidsbeperkend nationaliteitsprincipe begeeft zich S*alang `t de wyn fan de wolken waait* van Hark'oh Wubs uit 2008. Centraal in deze documentaire staat de zoektocht naar de 'Friese vrijheid'. Aan de hand van drie voorbeelden wordt ingegaan op de vraag welke rol de regionale identiteit speelt bij het streven van Friezen naar zelfbeheer en zelfbestuur. Een van de drie voorbeelden is het dorp Reduzum, waar een dorpsraad en talloze commissies het reilen en zeilen van het dorp bepalen. Een van de actieve dorpsbewoners verklaart dat het hier gaat om het principe 'baas in eigen dorp': zelfstandig als collectief bepalen wat er in je eigen omgeving gebeurt. Een tweede voorbeeld van het Friese streven naar vrijheid is een vrouw die probeert op het Friese platteland geheel zelfvoorzienend te leven en daarop haar hele leven heeft ingericht.

Bij de derde persoon die wordt geïnterviewd, een vertegenwoordiger van Friesisches Forum in Oost-Friesland (Duitsland), ligt het allemaal wat anders. Hij is de enige die uit zichzelf verwijst naar de 'Friese vrijheid', maar heeft het dan in eerste instantie over Groot-Friesland in de vorm van een Friese Euregio. De geïnterviewde is een lobbyist die ogenschijnlijk andere doelen voor ogen heeft dan de kleinschalig werkende en idealistische inwoners van Reduzum. Hij heeft het vooral over autonomie voor Friesland en een federatief model van vrije samenwerkingsverbanden. Tevens zegt hij globalisering te willen bestrijden, maar bedoelt daarmee culturele globalisering en niet het wereldwijde kapitalisme. Onduidelijk blijft hoe hij via lobby, en daarmee feitelijk van bovenaf, een Groot-Friesland wil realiseren dat van onderop wordt bestuurd.

Friese vrijheid

De documentaire is zorgvuldig opgebouwd en op subtiele wijze wordt het thema van de titel verwerkt in de inhoud van de documentaire. Zo wordt de aftiteling enkel begeleid door het fluiten van de wind. Het leven van de wind wordt heel concreet als het gaat om de dorpswindmolen die voor een groot deel in de energiebehoefte van Reduzum voorziet. De titel zelf – vertaald: *Zolang de wind van de wolken waait* – is ontleend aan de eerste regels in het Oud-Fries. Rustige overgangen zonder commentaarstem zorgen voor een mooie verstilde documentaire waarin vaak alleen het vlakke Friese landschap of voorbijglijdende wolken in beeld

gebracht worden. De beelden van het open Friese landschap geven misschien nog wel meer dan de gesprekken een beeld van wat we onder 'Friese vrijheid' zouden kunnen verstaan.

Liever dea as slaef

Op speelse wijze laat de maker bovendien de Frisia-mythe vertellen door Friezen van allerlei leeftijden en beroepen, van de dominee tot de onderwijzeres. De gereciteerde teksten in het Fries schetsen het utopische beeld van het vrije Friesland uit de Middeleeuwen, dat zich had vrijgevochten van hiërarchische structuren en zichzelf in verbanden van talloze kleine stammen/republieken bestuurde. In beeld komt regelmatig de gedenksteen van de Slag bij Warns (1345) tegen de Hollanders, met de spreuk: 'Liever dea as slaef' ('liever dood dan slaaf'). De Frisia-mythe en dergelijke gedenkplaatsen vertegenwoordigen echter niet alleen een algemeen verlangen naar vrijheid, maar tevens een negentiende-eeuws nationalisme, dat, voorzichtig uitgedrukt, schaduwkanten heeft, in vele opzichten conservatief is en bijvoorbeeld mensen uitsluit die geen Fries zijn. Het was misschien goed geweest als de maker die schaduwkanten toch in elk geval even had aangestipt in de documentaire.

Tot slot

Behalve bij de man van Friesisches Forum wordt in de documentaire niet altijd duidelijk in hoeverre het Fries-zijn voor de geïnterviewden nu zo belangrijk is bij hun verzet tegen globalisering. Uit niets blijkt dat de mensen in Reduzum en de zelfvoorzienende vrouw op haar boerderij de idee van de Friese natie en een Fries volk nodig hebben bij het verwezenlijken van hun idealen. Het bijzondere van deze documentaire is dan ook dat hier het 'Fries-zijn' niet verbonden wordt aan nationalistische gevoelens, maar aan een eeuwenoud en voor velen inspirerend verzet tegen hiërarchische structuren en overheersing.

Het is daarmee een documentaire die hopelijk ook de lezers van *Buiten de Orde* laat nadenken over de vraag welke rol lokale en regionale identiteiten kunnen spelen bij het streven naar zelfbestuur en zelfbeheer. Dat er een betrokkenheid is bij het eigen dorp, de stad, of zelfs streek, kan immers een positief gegeven zijn. Het in de documentaire getoonde Friese verzet tegen Brussel en Den Haag is in veel gevallen terug te brengen tot het gevoel: We regelen het zelf wel! Of om met de man uit Reduzum te spreken: Baas in eigen dorp! Maar hoe zetten we dat gevoel om naar een wereldwijde strijd voor een werkelijk vrije en solidaire samenleving, waarin niet Den Haag, niet Brussel, niet Leeuwarden, maar geen enkele regering het voor het zeggen heeft, een wereld waarin, inderdaad, niemand slaef is?

De documentaire Salang 't de wyn fan de wolken waait *(juni 2008) van Hark'oh Wubs duurt 18 minuten en is in enkele linkse boekwinkels op cd-rom/dvd te verkrijgen (o.a. Rooie Rat, Utrecht) voor 8,90 euro. Ook is een fragment van de documentaire via internet te bekijken op: http://www.harkoh.nl/salang/fragment.html*

Baas in eigen dorp!

Een bespreking van de documentaire *Salang 't de wyn fan de wolken waait*

Nationalisme en anarchisme gaan moeilijk samen. En dat is ook logisch. Veel anarchisten gaan immers uit van een wereld zonder grenzen en zonder staten. De mythe van de natie, grotendeels een negentiende-eeuwse uitvinding, legitimeert als het ware de gecentraliseerde macht van de staat en het doorprikken van die nationalistische mythe is dan ook een geliefde bezigheid van menig anarchist.

door Kornee van der Haven

De schepping moet aller erfdeel zijn

Twintig jaar geleden circuleerde binnen de surrealistische wereld het internationale tijdschrift D*roomschaar*, uitgegeven in Nederland en met een internationale redactie. Het blad was een collectief product, dat leidde tot samenwerking van diverse dichters en schilders. Een van de belangrijkste krachten hierachter was Rik Lina, die de samenwerking met de kunstenaars uit zijn kennissenkring wilde voortzetten. Zo ontstond een samenwerkingsverband tussen Rik Lina, Dave Bobroske, Jan Giliam, Fredy Flores Knistoff, Miguel Lolhé, Gerda van der Krans, Paul Goodman en Geert van Mulken die met wisselende deelnemers de groep CAPA vormden. Een van hun bijeenkomsten vond plaats in het ons bekend magische centrum: Appelscha, in het huis van Jan van Mulken. CAPA voert acties in Nederland en Portugal en exposeert op spontane plaatsen verschillende projecten.

Het project wordt omschreven als een onderzoek naar de mogelijkheden van collectief en 'automatisch' vervaardigde schilderijen. Dat zijn werken die geheel onvoorbereid, spontaan tot stand komen, zonder enig plan of idee vooraf, het enig concept dat gebruikt wordt is de totale afwezigheid van een concept. Doel van deze beweging was het scheppen van collectieve kunst waarvan de resultaten verder reikten dan de individuele inval. Dergelijke denkbeelden waren al eerder gepropageerd door Hernam Ysebaert, die rond 1970 met wijkverenigingen de kale wanden van de Amsterdamse binnenstad kleur gaf en daarmee de grondslag legde voor de gedoogde graffitiversiering van bouwcomplexen. Gelijkaardige initiatieven worden tegenwoordig georganiseerd door David Bade, die van de collectieve creatie educatieve projecten probeert te maken en scholen betrekt in de opbouw van collectieve en veranderbare assemblages.

Het volgende stuk is een principiële verklaring voor collectivisering van de kunst en de creativiteit en de strijd tegen het monopolie van het kunstenaarschap.

Jan Bervoets

Voor meer info, zie: http://www.jangiliam.nl/capa

CAPA – Group Anarchy

Over het anarchistische principe in het proces van creatieve 'automatische' groepsactiviteit.

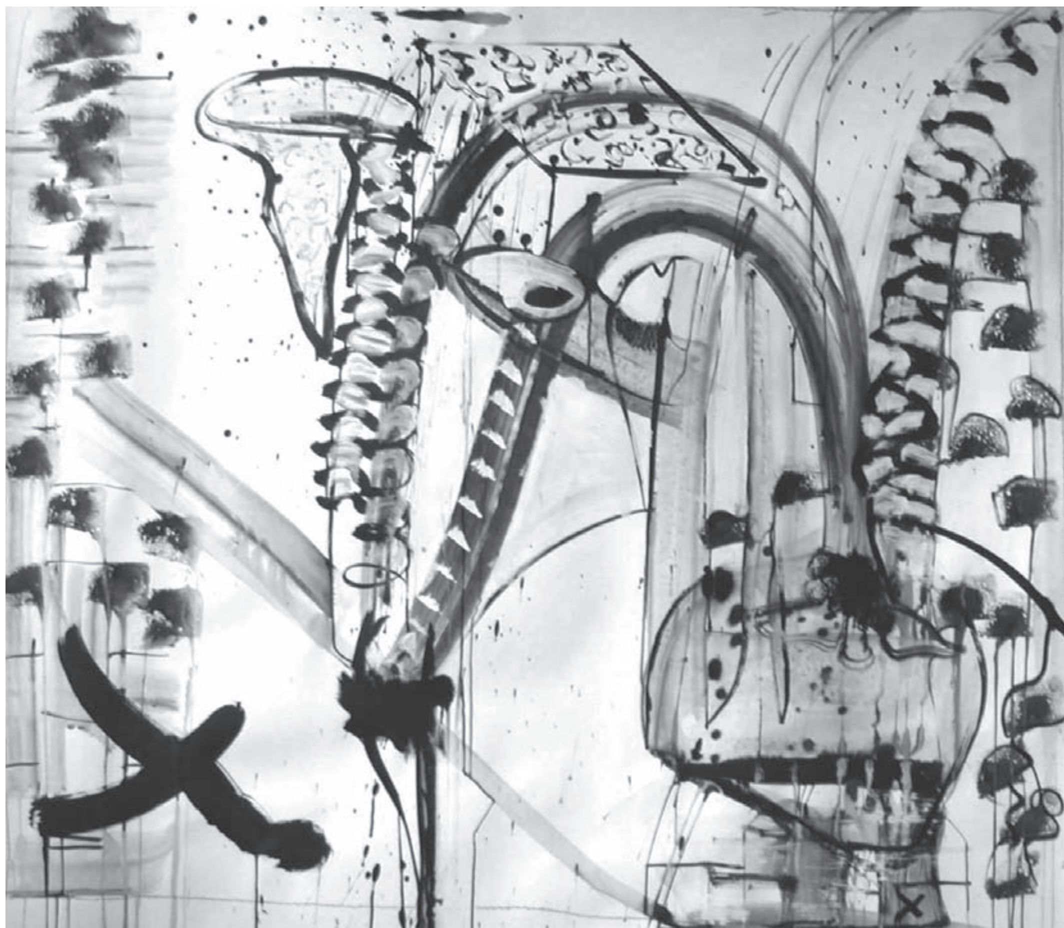
door Rik Lina

'Kunst is geen gedragscode, maar een manier om te experimenteren' *Asger Jorn*

CAPA (Collective Automatic Painting Amsterdam) is opgezet om het collectieve automatisme te onderzoeken. Automatisme betekent onbevreesde, spontane actie in het schilderproces. Voor deze experimenten komen we bij elkaar en werken we samen. Dit onderzoek is iets waarin we allemaal geïnteresseerd zijn, NAAST ons individueel werk; onze persoonlijke ontdekkingen in onze eigen disciplines zijn verschillend voor ons allemaal, net zoals onze achtergronden, zowel persoonlijk als cultureel. Wat we wel met elkaar gemeen hebben is veel ervaring met automatische technieken en een nieuwsgierigheid naar het collectieve onderzoek hiervan. Iedereen ontdekte, op zijn of haar eigen manier, dat je door automatisch te werken, naar een niveau wordt getild, dat niet langer persoonlijk is: het collectieve onderbewuste.

De geschiedenis van het collectieve automatisme, geworteld in symbolistische en surrealistische experimenten, is recent en erg zeldzaam vanwege zijn ingewikkelde aard. Ondanks dat creatief collectivisme, in de vorm van esthetisch groepsonderzoek en teamwerk in architectuur, design, muziek, video, etc. veel wordt beoefend, en de automatische technieken in bijna alle kunstdisciplines worden geaccepteerd, is een serieus onderzoek naar de combinatie van de twee zeldzaam en vaak van korte duur. Free-jazz lijkt de enige uitzondering te zijn.

Los van de nauwelijks van de grond komende traditie in de beeldende kunsten, beginnend met de 'cadavre exquis' experimenten door de surrealisten en CoBrA en de Duitse schildergroepen die zich ontwikkelden onder invloed van Asger Jorn, lijkt er geen georganiseerd onderzoek te zijn, ook al worden er wereldwijd af en toe experimenten uitgevoerd, meestal in door het surrealisme beïnvloede kringen. De reden hiervoor is duidelijk: spontane collectieve actie en extreme individualiteit gaan niet samen, tenminste niet voor lang.

Individualiteit als waarde van esthetische kwaliteit is gecorrumpeerd door de al bijna honderd jaar oude neiging naar constante verandering in de kunst: zodra het er anders uitziet, lijkt het op iets nieuws. Het caleidoscopische perspectief van de moderne kunst biedt ruimte aan een hele verscheidenheid aan snel veranderende stijlen en neostijlen, waarin elke kunstenaar in staat is uniek te zijn. De vrijheid in de kunst lijkt immens, maar wordt oppervlakkig doordat het wordt gedicteerd door de recente kunstgeschiedenis: de kunstenaar wordt geacht de perfecte individualist te zijn. Alleen dan is het mogelijk om hem of haar in te passen in de wereld van de consumptiemaatschappij. Een meer duister aspect van deze trend lijken de politieke implicaties. Om de mensen in tweeën te verdelen: een anonieme massa en een veranderende verzameling personen die zich individualistisch gedragen, maakt het erg makkelijk om beide te manipuleren en uit te buiten. De geschiedenis heeft ons ook geleerd dat een collectief van vrij verenigde individuen gevaarlijk is vanwege elke vorm van autoriteit, artistiek of anders, en des te meer wanneer dit collectief niet is vastgelegd in de vorm van een groep. Anarchisten organiseren zich niet.

CAPA is geen groep. Het is niet in de val getrapt van het oprichten van een officiële kunstenaarsgroep, met zijn onvermijdelijke doelen, regels en reglementen, leiders, ruzies en machtspelletjes. We willen vrij blijven en geven de voorkeur aan het 'free-jazz' model. In de moderne jazzmuziek hebben deze vrije improviserende stijlen zich ontwikkeld, zowel in de Amerika's als in Europa, in stijlen die soms niet eens meer als jazz klinken, maar waar steeds veranderende ensembles van creatieve persoonlijkheden samenwerken op een geheel originele en vaak automatische wijze. Natuurlijk zijn schilderen en muziek verschillend, maar voor ons, zit het verband tussen vrij schilderen en vrije muziek in wat er gebeurt op het moment van creatie, het moment waarop deze sterke toename van impulsieve gedachten en actie rechtstreeks uit hun onderbuste bron ontstaat.

Deze bevrijdende kracht toont zich in elk collectief automatisch werk, en – zoals we veronderstellen – wat bevrijdend is voor ons, is bevrijdend voor iedereen.

Als we samenwerken, gebruiken we onze individuele vrijheid van keuze en expressie om samen te werken, en niet onze eigen unieke artistieke kwaliteiten. We stappen in en uit dit proces als we daar zin in hebben. Het is geen kwestie van beperking, maar van 'je open stellen', een oprechte nieuwsgierigheid naar het onverwachte. De persoonlijke toets is sowieso wel te zien, iedereen laat zijn of haar sporen na, maar het belangrijkst is het onverwachte, in al zijn onverwachte combinaties, de ondenkbare input en output die tijdens deze experimenten ontstaan, en ons leiden naar onbekende esthetische niveaus. Elke keer weer!

We beweren niet innovatief te zijn, dit is slechts een modewoord, maar we willen de betekenis van kunst zelf veranderen. We doen dit op een organische manier: door alle combinaties van verandering tijdens het werkproces zelf te gebruiken, door directe interactie tijdens volledig vrije associatie. Met deze twee wapens proberen we een van de belangrijkste fundamenten van de kunstgeschiedenis te vernietigen: het idee van een individueel genie.

Amsterdam, 1994.

Politieke dubbelzinnigheid en poëtische radicaliteit bij Jean Genet

DOOR JUAN GOYTISOLO

Toen Jean Genet in 1986 op een hotelkamer in Parijs overleed, werd de roman Een verliefde gevangene (in het Nederlands vertaald door Ernst van Altena) – politieke memoires van de jaren 1970 die de schrijver beleefd had bij de Palestijnse verzetsstrijders, de Amerikaanse Black Panthers en Noord-Afrikaanse immigranten – door de literaire beau monde uitgebraakt als een lofzang op het terrorisme en een haatschrift van een gestoorde radicaal. Het betekende echter geen breuk met het vroege oeuvre van Genet zoals Jean-Paul Sartre dat in 1952 in De heilige Genet, martelaar en komediant geanalyseerd had. Net zoals eertijds bleek Genet door drie fundamentele aspecten bewogen te worden: een poëtische gevoeligheid, een politiek standpunt en de liefdevolle ontmoeting met mensen die voor hem de misdeelden van de wereld belichaamden. Jérôme Neutres schreef er een fascinerend boek over onder de titel Genet sur les routes du Sud (Fayard, Paris, 2002), waarvoor Juan Goytisolo het volgende nawoord schreef.

Hypocrisie van de kritiek

Het uitstekende werk van Jérôme Neutres over de aantrekkingskracht van het Zuiden – of beter gezegd over de bekoring van de mensen van het Zuiden voor de auteur van *Onze Lieve Vrouw van de Bloemen* – legt een onmiskenbaar verband tussen de spraakmakende intrede van Genet in de Parijse literaire salons van het einde van de vijftiger jaren en de algemene afkeuring die hij een twintigtal jaren later opriep met zijn geschriften en standpunten voor het Palestijns verzet, voor de Black Panthers en vooral voor de Rote Armee Fraktion of Baader-Meinhofgroep. Degenen onder ons die de schrijver gedurende deze periode gekend hebben, waren getuige van een gelijkaardige continuïteit in zijn toneelwerk (*Het balkon*, *De negers*, *Les Paravents*), maar ook in zijn militant, solitair en radicaal engagement tegen het Franse kolonialisme in Algerije. Zijn revolte tegen de burgerlijke orde, symbool van de goddelijke orde van het heelal, vond zijn uitdrukking in zijn sympathie voor revolutionaire bewegingen die dit systeem elk op hun eigen wijze verwierpen. Later heeft de ontvangst van zijn verzamelde artikelen in *L'ennemi déclaré* (Gallimard, Paris, 1991) geanticipeerd op de voorspelbare 'terugkeer naar de kooi' van dit soort intellectuelen dat Günter Grass de 'tamme duiven' genoemd heeft – op een prachtige manier door Jérôme Neutres geanalyseerd in tegenstelling tot de ultieme provocatie van een belangrijk schrijver van de Franstalige literatuur van de afgelopen eeuw.

De Parijse kritiek verwierp vrijwel unaniem de publicatie *Een verliefde gevangene*, die kort ná Jean Genets overlijden het licht zag. De verbetenheid van bepaalde kritieken tegen de auteur en zijn subversieve ideeën waren vermengd met een zekere onwetendheid die bescherming moest bieden tegen een destabiliserende lectuur. Als we de verslagen van enkele sterren van het métier de revue laten passeren, dan valt al snel hun huichelarij en pathetische onbekwaamheid op: ze zijn er niet voor teruggeschrokken dit werk in een paar nietszeggende, misprijzende zinnen af te doen zonder dat ze zich de moeite hebben getroost om het te onderzoeken en haar rijkdom te ontdekken en er de sleutels van te ontcijferen. Geconfronteerd met een vreemd boek te midden van de gewone literaire geschriften, wier historische, politieke,

sociale, culturele en seksuele afspiegeling haaks op de zijne staat, heeft het gilde der critici gereageerd zoals ze gewoonlijk in dergelijke omstandigheden doet: ze heeft het boek onbegrijpelijk verklaard en tot de brandstapel veroordeeld. Tot een soort ruw, chaotisch, onverstaanbaar monster geworden, of braaf gecatalogiseerd als een 'mislukt werk over de Palestijnse revolutie', werd E*en verliefde gevangene* in de vergeethoek gezet, waar het zich, ondanks de inspanningen van enkele Arabische en Westerse auteurs, nog steeds bevindt. Zeldzaam zijn de schrijvers die de moed opbrengen om te stellen dat het postume werk van Genet één van de diepste, één van de meest aanstootgevende en één van de meest gepassioneerde boeken is die er de afgelopen jaren in het Frans geschreven werden. Net als Edward Saïd blijf ik ondanks alles geloven dat zijn radicale breuk met de pseudo-esthetische en commerciële norm vroeg of laat zal worden begrepen en het veld zal bevruchten waarop momenteel een groot gedeelte van de literatuur wegkwijnt.

Encyclopedie

Een boek over de Palestijnse revolutie dat geschreven werd vóór de eerste en de tweede Intifada en de ten grave gedragen akkoorden van Oslo? Ja, maar ook over andere zaken. Het verband daarmee is, hoe belangrijk dit ook moge zijn, slechts één draad die subtiel met andere draden verbonden is, wat de kunstenaar in staat stelt over te stappen naar de narratieve structuur, terwijl hij, zoals bij een vlechtwerk, de draden van zijn werk borduurt. Net zoals vele literaire creaties uit het verleden is E*en verliefde gevangene* een encyclopedie van kennis waarin we de wezenlijke thema's van de geschiedenis van de mens terugvinden: een diepgaande, steeds ongewone reflectie over het schrijven, de herinnering, de maatschappij, de macht, het avontuur, de reis, de revolte, de erotiek en de dood – van de protagonisten die in het boek opduiken, maar ook van de auteur zelf, die overleed toen hij bezig was met de laatste correcties van de drukproeven van zijn boek.

De verwarring die de lezer ervaart bij het begin van de lectuur van dit werk, dat evenmin beantwoordt aan de wetten van het romaneske genre als aan de gebruikelijke schema's of classificaties, wordt langzaamaan veranderd in een verlangen om er zich volledig in onder te dompelen en het te ontcijferen en het zich eigen te maken. Zoals elke grote literaire creatie vereist E*en verliefde gevangene* een tweede lezing: de lezer transformeert zich tot een gewaarschuwd herlezer, hij beschikt niet over een duidelijk omlijnd centrum van waaruit hij op een comfortabele manier zijn tweede lectuur aanvat, maar over een veelheid van narratieve centra die gelijktijdig aangesproken worden, zoals de pijlen van een handige boogschutter tegelijkertijd naar verschillende doelen worden afgeschoten. De aarde waar hij op staat, beeft onder zijn voeten als vond er een aardbeving plaats. Een beweeglijke schriftuur, die bokkensprongen maakt, die van het ene onderwerp naar het andere springt, waar de auteur – die in verschillende passages van het boek op een burleske manier vergeleken wordt met een marionettenspeler – de soepelheid van de geest van de lezer op de proef stelt door ideeënassociaties die op het eerste gezicht vreemd staan tegenover elke logica, maar die in feite via een subtiel netwerk van geheime affiniteiten en riskante vergelijkingen nauw met elkaar verbonden zijn, waar de afstand tussen de woorden onoverbrugbaar lijkt terwijl ze dat niet is: de verbale loopbrug, die de schrijver aanreikt, verricht het wonder waardoor hij ze met elkaar in contact brengt. De versmelting van een leven dat gevormd werd door uitzonderlijke ervaringen en een opeenhoping van chaotische en op het eerste zicht moeilijk resultaat opleverende kennis maakte Genet op de drempel van zijn zestigste levensjaar, zoals eerder gezegd, tot een levende encyclopedie. In de periode waarin ik hem het vaakst ontmoet heb, was ik altijd onder de indruk van de omvang en de rijkdom van zijn belezenheid. Hij had niet de ambitie een mediëvist, oriëntalist of specialist in hellenisme of Ottomaanse geschiedenis te worden, maar zijn kennis in deze materie was buitengewoon. De zeldzame boeken die hem begeleidden op zijn talloze omzwervingen door Frankrijk, Spanje en Marokko, behandelden onderwerpen die niet de minste schijnbare band hadden met de politieke zaken die hij verdedigde: essays over de Merovingers, over de Franse Revolutie, over Homerus, over Soliman de Prachtlievende. [1] Ik herinner me een lang gesprek met hem over Abélard en de overwegingen die hem konden aangezet hebben tot het vertalen van de koran.

'Janitsaar [2] van de kolonist'

Nu ik erop terug kijk, denk ik dat de vergaring van vrij uiteenlopende kennis een onmisbare voorwaarde was voor de uitwerking van dit boek waarin hij de totaliteit van zijn kennis en ervaring neergelegd heeft. Door me te verdiepen in zijn postume werk heb ik retrospectief begrepen wat de verborgen band was tussen zijn engagement met de Palestijnse revolutie in 1970, zijn commentaren bij de heidense uitgelatenheid van het Requiem van Mozart en – dit zuivere nomadisme door de tijd – de verschuivingen van de kalender van islamitische feestdagen.

Een brede waaier van thema's en argumenten wordt er in het boek ontplooid met dezelfde mysterieuze coherentie die aan zijn leven structuur gaf; een leven dat, zoals ik reeds twintig jaar geleden geschreven heb, gevormd wordt door een complex netwerk van aantrekkingskrachten, afweerpolen, invloedssferen, associaties, spanningsvelden en breuklijnen: een soort zonnestelsel met zijn vaste sterren, zijn satellieten, zijn dode planeten, zijn vallende sterren. Ik zal de verwijzingen naar intieme aspecten van zijn leven maar terzijde laten: het kerkhof van Thaïs, zijn passie voor muziek, zijn heimwee naar het dialect van de achterbuurten van (de Parijse banlieuestad) Menilmontant, Giacometti, zijn tabletten Nembutal, en L*a Mauvaise Prière* van Damia, dat hij Monique Lange en mij liet horen om ons ervan te overtuigen dat ze beter was dan Edith Piaf.

Het verhaal over hoe het platform van gewapend beton waarop luchtafweergeschut geïnstalleerd was, door de montere rekruut Genet – pas ontslagen uit een heropvoedingsgesticht voor minderjarigen – werd gebouwd op de hoogten van een klein fort in Damascus heb ik meer dan eens uit de mond van de auteur zelf kunnen vernemen. Dat hij vlak na het eerste schot moest zien hoe het platform instortte, vervulde hem met zoveel schaamte dat hij aan zelfmoord dacht, zo bekende hij mij. Vijftig jaar later roept het komische van de situatie nog steeds de herinnering op aan de films van Charlie Chaplin. Maar het verblijf van deze 'janitsaar van de kolonist' in een Syrië waar 'de orde hersteld werd' door de sinistere en beruchte generaal Gouraud (die 15 jaar eerder in Marokko 'de orde had hersteld') [3], was bepaald niet grappig. De gelijkenis van de ruïnes van Damascus met die van Beiroet in 1982 na het meedogenloze beleg van het leger van Sharon, onthult in feite hoe bedrieglijk de zogenaamde 'herwonnen vrede' is en stelt de verpletterende verantwoordelijkheid van het Westen aan de kaak voor het eindeloze drama van het Midden-Oosten en van het Palestijnse volk in het bijzonder.

Satire

Bepaalde passages van het boek, zoals de minutieuze beschrijving van een processie van de Maagd van de Libanese Kataëb [4] of van de hoogmis ter ere van Maria Moeder Gods van de abdij van Montserrat, lijken voor ons nutteloze uitweidingen, terwijl ze toch een belangrijke rol in het kader van het werk zullen innemen; andere passages geven blijk van de bijtende ironie van Genet, maar dienen tevens als steunmuren waarop de structuur van zijn gebouw berust.

De korte uitstapjes van de auteur in de wereld van de rijken en de observatie van hun pracht en praal fungeren op hun beurt als contrapunt tegenover de wereld van de getto's en de Palestijnse kampen, die van een afstand begluurd worden, als ging het om beelden op glimmend papier zoals men die kan zien in de glittermagazines voor de jetset. De lezer zal kunnen genieten van de lectuur van de conversatie van Genet met de weldoende echtgenote van de voorzitter van de Wereldbank (dat gesprek herinnert me aan een ander, dat plaatsvond waar ik bij was, met de echtgenote van een voormalig president van de Franse regering, een vriendin van de schrijfster Monique Lange); ofwel de beschrijving van die dames van de Libanese en Palestijnse aristocratie die met het ene oog de verschrikkingen van Sabra en Chatilla en met het andere de goudprijs en de koers van de Amerikaanse dollar volgden; of ook de bespiegelingen over de donkerrode fluwelen fauteuils in Louis XVI-stijl, met vergulde armleuningen, waar de Arabische elite van de Golf tot de Oceaan zo dol op is.

Zijn satire tegen de machthebbers en diens bedrieglijke schijn komt ongetwijfeld op de meest bittere en wrede wijze tot uiting in de scène waarin hij een beschrijving geeft van de receptie in een groot Jordaans hotel ter ere van het corps diplomatique van Amman. De dichter-deserteur, lofzanger van de diefstal, van de prostitutie, van de homoseksualiteit en de verliefde gevangene van de Palestijnse zaak, is, weggezakt in een canapé van de lounge, getuige van de zorgvuldige en meedogenloze fouillering van de ambassadeurs en gevolmachtigde ministers, de borst beladen met medailles en decoraties – beschreven als glinsterende plaatjes of vettige plakkaten –, door twee robuuste kerels van de nationale veiligheidsdienst met tot in de puntjes verzorgde snorren, een schouwspel dat kon evenaren met dat van H*et balkon* in de onvergetelijke voorstelling die Peter Brook daarvan gegeven heeft. Het aftasten van de Franse militaire attaché culmineert, zeer in de stijl van Genet, in een lofzang op de schoonheid van de oosterse politieagenten 'die met dikwijls zeer jeugdige gebaren aan deze hoge pieten uit Europa en de rest van de wereld het bevel gaven zich te bukken, de billen ten toon te stellen en de armen in de hoogte te steken'.

De gedachteassociaties – het onverwachte opduiken van de ene gedachte na de andere – brengen de lezer dikwijls in verwarring. De narratieve logica van Genet is zeer bijzonder; zij volgt het beeld van de logica die zijn leven structureerde, van het weeshuis tot aan zijn graf op het oude Spaanse kerkhof van al-'Araich. Zou men die willen vergelijken met de logica die men in 'normale' boeken vindt, dan gaat dat hopeloos mis. Haar breuken en vergelijkingen zijn tekens die een diepe eigen samenhang onthullen, ten minste als we die niet afzonderlijk willen bekijken maar in het licht van een aandachtige lectuur.

Het muzikale oor

'De grote moeilijkheid,' zei Genet ooit, 'is dat de auteur ten opzichte van de lezer zo hoffelijk is.' Die uitspraak heeft me erg geraakt, ik heb hem dikwijls aangehaald als ik het had over mijn werk of over dat van schrijvers die ik bewonder. Hoe het ook zij, hij lijkt op maat gemaakt voor een boek dat Genet pas een twintigtal jaren later zou schrijven. E*en verliefde gevangene* is een moeilijk toegankelijk boek, zelfs duister, maar nooit ondoorgrondelijk. Bij herlezing wordt het boek verhelderd door een inwendig licht dat blijft schijnen, als ontsprong het uit zonnestralen en niet uit de weerschijn van een verre en waarschijnlijk dode ster. De lezer voor wie deze hoffelijkheid bestemd is dient hem met dezelfde munt terug te betalen, zonder zich te laten ontmoedigen door de vele bochten en abrupte wendingen. Het is niet toevallig dat het poëtische en menselijke testament van Genet het trieste voorrecht geniet één van de slechtst gelezen werken van de eeuw te zijn.

Op vele plaatsen legt de auteur ons de redenen uit van zijn engagement voor de zaak van de Palestijnen. Zelfs indien hij ons op een bepaald moment zegt dat hij 'hun revolte in de armen genomen heeft zoals het muzikale oor de juiste noot herkent', komen latere uitspraken en nuanceringen enigszins de helderheid van deze verklaring verstoren. Zoals we later nog zullen zien, bestaat er een grote verwantschap tussen de nood waarvan de Palestijnen het slachtoffer zijn ('laten we niet vergeten dat ze niets bezitten: geen paspoort, geen land, geen grondgebied, en indien ze dat alles ophemelen en het willen veroveren, dan komt dit omdat ze er slechts hun schaduwen in zien') en het doel waarnaar zij streven, maar dit verklaart niet alle, min of meer obscure, redenen die Genet ons onthult naarmate we meer in de lectuur van zijn werk doordringen.

Doordat Genet vanaf zijn aankomst in Jordanië bewust is geworden hoe ongelijk de strijd werkelijk is, die de Palestijnen plaatst tegenover de reusachtige Israëlische oorlogsmachine, kan hij de aanwezigheid van 'Potemkin-basisissen' opmerken, van optochten van 'leeuwenwelpen' die met onbeduidende geweren uitgerust zijn, en van drogbeelden die de zwakheid van hun beweging moeten maskeren. Poseren voor de lenzen van Japanse en Westerse fotografen, zo stelt hij vast, betekent kiezen voor de gemeenplaats en het cliché waarnaar de sensatiepers en de tabloids vragen: 'hun optreden (*van de feddayins*) liep gevaar dat het inefficiënt was omwille van deze theatrale wet: De repetitie voor de voorstelling'.

Droom binnen de droom

Genet is geen journalist en geen schrijver die op zoek was naar een scoop (alhoewel hij een gruwelijke tekst schreef over de slachtpartijen in Sabra en Chatilla). Zijn bespiegelingen over dit symbolisch theater, maar een theater met reëele daden, lijkt op teksten die Genet als auteur van werken als D*e meiden*, H*et balkon* en D*e negers* geschreven heeft, waarin de parodie, de spiegelspelen, het gebrek aan onderscheid tussen droom en realiteit, en de wil om al die kunstgrepen te gebruiken om de basis van de wereldorde om te keren, een essentiële rol spelen. Door de uitnodiging voor een verblijf in Palestina te aanvaarden, dit wil zeggen binnen een fictie – omdat het reële Palestina zich in de bezette gebieden bevindt –, vraagt Genet – die, zoals we ons herinneren, zichzelf definieert als een spontane simulator – zich af of hij door zijn 'rol van droom binnen de droom' mee te brengen, niet in zekere zin een extra element toevoegt aan het proces van derealisatie van de zaak die hij verdedigt: 'Was ik niet de Europeaan die in de droom zegt: Je bent een droom, maak vooral de slaper niet wakker'? De auteur vindt – evenmin als Calderón of Shakespeare – een antwoord op zijn gedroomde leven maar hij verdiept de reflectie erover, uitgaande van zijn lidmaatschap van een natie, van zijn verworteling die hij tegenover Frankrijk en Europa en tegenover de Palestijnse droom als definitief beschouwt, al is

zijn geloof, zo ligt hij uit, nooit totaal geweest en heeft hij er zich nooit helemaal aan overgeleverd.

E*en verliefde gevangene* is geen boek met herinneringen. Terwijl hij onophoudelijk op zijn eigen werk terugkijkt, wijst Genet ons dikwijls op de valkuilen van de herinnering en het schrijven. Niet allen geeft hij ons de data van zijn schrijfwerk, maar hij licht ons ook in over het verloop van het schrijven van het boek dat we in onze handen hebben. Kortom, hij levert ons zowel het uiteindelijke product als de verschillende fases van zijn uitwerking.

De vragen en de twijfels die hem kwellen: 'is de verteller, elke verteller, geloofwaardig? Kan hij in zijn schriften de hele realiteit omvatten? Hoe kan men de gesproken taal, de toon van een conversatie en het timbre van een stem door de filters van de herinnering recht doen?' Deze vragen kennen blijkbaar geen antwoord. Door zijn herinneringen aan de Palestijnse kampen en aan het koppel van Hamza en zijn moeder te construeren en te deconstrueren stelt hij vast dat het verband dat hij tussen de gebeurtenissen legt niet de stem weergeeft van degenen die op de bladzijdes tevoorschijn komen, maar enkel zijn eigen stem. En 'zoals alle stemmen', schrijft hij, 'is ook die van mij vervalst'.

Het boek dat de Palestijnse leiders reeds vanaf 1970 van hem wilden zien, beantwoordt uiteraard niet aan datgene wat men van een militant voor de Derde Wereld mag verwachten, dit wil zeggen een boek dat zou beantwoorden aan een schema en aan conclusies die al op voorhand vast staan: het is het boek van een man die afscheid neemt van een wereld nadat hij zich bevrijd heeft van de nostalgie naar een middelmatige orde, naar het comfort, naar het correcte denken, naar het nationaal lidmaatschap; van een man die zich vrijwillig situeert in de ruimte van een morele grensregio waar 'de totaliteit van een menselijk persoon, in overeenstemming of in contradictie met zichzelf, met een betere omvang wordt uitgedrukt'. Laten we evenwel het woord aan Genet, wiens morele en politieke provocatie zich zeker niet laat schikken naar de maatstaven van de beschreven feiten, zoals de kraaien die zich op het boek werpen ten onrechte meenden – tientallen auteurs die terecht verontwaardigd waren over de vreselijke beroving van de Palestijnen hebben dit soort werk reeds geschreven –, maar in de ruimte van een schriftuur die dankzij haar provocatie en corpus delicti zelf verandert.

Rusteloze geest

Toen Genet zich voor 'enkele dagen' – die tot enkele maanden verlengd werden – in de Palestijnse guerrillabasissen in Jordanië vestigde, had hij al een zekere leeftijd bereikt. Zijn verwijdering van Europa werd een breuk die hij als definitief beschouwde. Frankrijk was niet langer 'de verre herinnering' van zijn prilste jeugd: deze geleidelijke ontworteling stelde hem in staat nieuwe wegen te bewandelen. We weten dat hij in de jaren vijftig gelukkig was in Griekenland; vervolgens in Japan, daarna in Marokko, en ten slotte bij de Black Panthers. Was de rusteloze geest die hem, net als mij, naar de volkse buurten en de krioelende menigte van de grote metropolen dreef, niet dezelfde als die welke zijn stappen als een kompas naar het broze en bedreigde heiligdom van de feddayin leidde? Tijdens zijn verblijf in Turkije beleefde hij, in gezelschap van een mooie robuuste kerel, 'de afstand die de vagebond die ik vroeger was scheidt van de ordebewaker die ik dreigde te worden indien ik me liet verleiden door de orde en het comfort die het belooft. Van tijd tot tijd moest ik terugkeren naar de strijd die ik tegen de bekoringen moest voeren [...] van de revoltes waar de zeer zichtbare poëzie, op een nog haast ontastbare manier, de lokroep van het conformisme maskeert'.

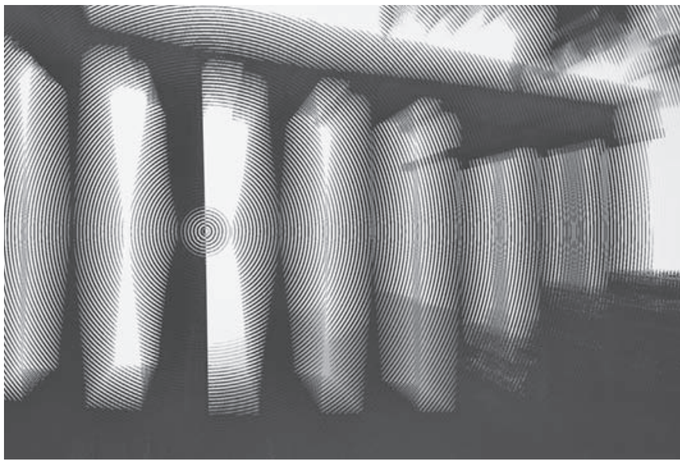
Hier dringt zich een korte uitwijding tussen haakjes op: zelfs indien mijn onderdompeling in E*en verliefde gevangene* de bladzijden over de beweging van de Black Panthers ter zijde laat, dan kan ik ondanks alles niet zwijgen over het belang dat dit in het leven van Genet innam. Temidden van deze militanten die jaren later door het systeem uitgeroeid, gevangengenomen of teruggepakt werden, kende de auteur een zekere vorm van – maar niet uitsluitend – erotisch geluk, die voorafging aan die welke hij bij de feddayin zou kennen. 'In plaats van een kind,' schrijft hij, 'hadden de Black Panthers een in de steek gelaten oude man ontdekt, en deze oude man was een blanke.' Een korte blik op Genets biografie – weeshuis, jeugddelinquentie, diefstal, prostitutie, gevangenis – kan ons helpen de poëtisch-morele ervaring te begrijpen die voorafging aan die welke hij beleefde bij de Palestijnen, een doorslaggevende ervaring in de oplossing van het dilemma dat hem kwelde en dat we hierboven uit de doeken gedaan hebben.

Poëtische revolte

De tijd die hij samen met de Black Panthers doorbracht – door wie hij werd geadopteerd en in bescherming genomen – was, naar de woorden van Genet, een bijkomend bewijs van de verkeerde en constante interpretatie van zijn leven en werk, zelfs al kunnen de affiniteiten die hen verbond worden verklaard door de provocatie en het radicalisme (het project om hun oude meesters te terroriseren met de enige wapens waarover ze beschikten: pronkend machtsvertoon, openbaar optredens met wapens en uniformen, impliciete dreiging van hun seksuele kracht) als door het feit dat hun beweging voor een groot deel een poëtische revolte was, slechts een 'droom zwevend boven de activiteit van de blanken'. Eens te meer deed Genet niets anders dan te leven binnen zijn eigen droom: tien jaar na zijn voorstelling door Roger Blin in het Parijse theater van de linkeroever werd het maskerspel van D*e negers* in heel blank Amerika in de open lucht opgevoerd.

Zowel in zijn werk als tijdens zijn privé-gesprekken heeft Genet het altijd gehad over de gevangenissen die hij beleefd had als moederlijke toevluchtsoorden en de kristallisatie van zijn erotische dromen. Drie decennia later zou hij een tijdlang in de kampen van de Palestijnse guerrilla in Jordanië hetzelfde 'geluk te leven in een immense kazerne' kennen. De Palestijnen hebben geen vaderland, geen land noch thuis: ze werden ervan beroofd in naam van een droom die ze niet bezaten. Hun revolte tegen de machtigen van deze wereld – Verenigde Staten, Israël en de reactionaire Arabische regimes – deden hem terugdenken aan zijn eigen revolte tegen de bestaande orde en zijn alomtegenwoordige bewakers. Ook zij werden net zo gecriminaliseerd als de delinquent die hij eens was, door de publieke opinie die de Palestijn gelijkstelde aan een terrorist.

In Irbid hebben de feddayin niet enkel een vaag beeld van zijn fantasie gereproduceerd: ze waren er de wonderbaarlijke incarnatie van. De absolute onschuld van haar bekoring sloot – behalve dan het geval van de Soedanees Moubarak – elke erotische

beleving uit, alsof de brutale realisering van zijn verlangens hun inwendige realiteit zou opheffen. Als op een recente overzichtstentoonstelling van Picasso, stappen we van de rauwe en soms brutale seks van *Onze Lieve Vrouw van de Bloemen* en van *Dagboek van een dief* over naar een bedaard en bedachtzaam voyeurisme, ontdaan van elke behoefte aan bezit.

Het protest dat Genet van enkele hoofdfiguren van het boek schetst roept bij ons de herinnering op aan de geïsoleerde boeven en criminelen van de romans die hij veertig jaar eerder geschreven had: Abou Qassim – wiens 'radioactieve' directheid hem aan een 'constant bombardement van elementaire deeltjes' onderwerpt –, die op twintigjarige leeftijd sterft bij een actie in de bezette gebieden; Ali, vluchtig in zijn schoonheid en zijn luister, wiens aarzelende glimlach één ogenblik zijn donkere bovenlip en zijn kin doet stralen…

Buiten vervolging

In de tijd waarin hij dit boek vol duistere toespelingen op het kwaad neerschreef, leed Genet aan keelkanker en aan de gevolgen van de chemotherapie; de aantrekkingskracht van de poolster van Hamza en zijn moeder – en terzelfder tijd die van Genet – verzwakte pas op de dag waarop hij terugkeerde naar Irbid om, veertien jaar later, de realiteit van zijn droom te verifiëren: nu oud geworden, herinnerde de vrouw zich nauwelijks nog iets van hem maar ze gaf hem het telefoonnummer van Hamza, die op dat moment geen feddayin meer was maar als immigrant in Duitsland verbleef.

In de loop van deze 'kille nacht' die hij voor altijd met zich mee zou dragen, zou Irbid, het moederlijke toevluchtsoord van Irbid en deze liefde 'wiens straling, wiens radioactieve kracht gedurende millennia gevormd werd', met terugwerkende kracht een nieuw licht werpen op de totaliteit van het werk van Genet.

Toen Genet enkele maanden na de zelfmoord van zijn vriend Abdallah mij zijn onherroepelijke beslissing aankondigde dat ook hij zelfmoord zou plegen, kreeg Monique Lange het idee om er met Sartre over te praten en hem onze ontreddering en ontsteltenis mee te delen. 'Je weet niet wat oud worden betekent,' antwoordde de filosoof haar. Genet wist het op dat moment evenmin – veeleer dan de ouderdom was het een schuldgevoel dat in zijn leven die kwetsuur veroorzaakt had –, maar de zware last van de dood had hem niettemin niet verlaten. In vele passages van het boek spreekt hij in feite over zichzelf op een postume manier, als iemand die buiten vervolging gesteld wordt, zoals José Angel Valente [5] het uitdrukte: 'binnen in mij huisde de dood die ik reeds lang was', 'de herinneringen die ik oproep zijn misschien de sieraden waar mijn lijk zich mee tooit'… 'Het is met stilte of met woorden,' zegt hij, 'dat je kan antwoorden op een dode': iemand wie zijn leven opoffert voor een zaak door een heldhaftige daad te begaan, verdient een grafsteen die de actie die zijn definitieve stomheid veroorzaakte zou toedekken en van de werkelijkheid losmaken. Anders gezegd, de dood of de verdwijning, in duistere omstandigheden, van feddayin waarvan hij zich de verliefde gevangene voelde, zonden hem het brutale beeld terug van wat hij als het wrede drogbeeld van zijn eigen lot beschouwde. Een constante vereiste om zichzelf op de pijnbank te leggen bracht hem ertoe zijn hele leven te beschouwen als een geheel van 'gebaren zonder consequenties, die op een subtiele manier opgeblazen worden tot daden van dapperheid'.

Eenzaamheid van de doden

Toen eenmaal de verleiding van het morele en materiële comfort definitief van de baan was en hij in zijn binnenste de dood voelde priemen, nam hij het besluit de bekoring van de roem en die van het verlangen naar transcendentie onder ogen te zien. Zijn afkeer voor mondaine erkenning – die op zo'n schitterende manier contrasteerde met de slaafse souplesse van zovele schrijversruggen die ik in de loop van mijn leven gezien heb – was, is nog steeds, het model waarnaar ik met min of meer succes zo vaak mijn gedrag vorm geef dat ik erin geslaagd ben daarvan een soort tweede natuur te maken. Geen enkele eer, geen enkele beloning, geen enkele hommage zijn voor mij ook maar één minuut waard van dit vluchtige geluk dat, in andere omstandigheden en met andere zeer verschillende mensen, mijn weg in de wereld zal verlichten, van een licht dat lijkt op wat Genet bij de Palestijnse strijders gevonden had. De fascinatie van het postume exemplarische karakter waar ik mee geconfronteerd werd, verwijst ons naar de paradox die me opviel toen ik zijn graf in het oude kerkhof van al-'Arach bezocht: dat van een haast mystieke contemplatie onder de pen van een atheïst.

Een dode Genet is reeds exemplarisch door het feit dat hij uniek was. Zijn leven en werk smelten samen in een avontuur waarvan het morele en literaire radicalisme met al zijn vlammen opflakkert, zonder ooit te zullen uitdoven. De eenzaamheid van de doden, had hij geschreven met betrekking tot Giacometti, 'betekent onze grootste gelukzaligheid'.

Uit: Jérôme Neutres, Genet sur les routes du Sud (Fayard, Paris, 2002). Een ingekorte versie van deze tekst verscheen in Revue d'études palestiniennes, Nr. 83, lente 2002. Vertaling: Johny Lenaerts.

Noten:

1 Soliman of Süleyman de Prachtlievende of De Grote (1494-1566), Sultan van het Osmaanse Rijk, tevens dichter, wordt in Istanbul herinnerd door zijn omvangrijke Suleymaniye Moskee, door zijn ateliers in het Topkapi-paleis en de daaruit voortkomende ornamenten. Onder zijn rijk maakte de stad een gouden eeuw door, terwijl hij bovendien het Turkse rijk met omvangrijke veroveringen uitbreidde.

2 Osmaanse elitesoldaat, die uit de adelstand werd gerekruteerd. Hier een toespeling op Genets militaire loopbaan in Syrië tussen 1920 en 1923, zie het vervolg van dit stuk.

3 Henri Joseph Eugène Gouraud (1867-1946) bracht in 1920 het Franse mandaat over Syrië en Libanon tot stand door Damascus te bezetten en bevolkingsopstanden aldaar neer te slaan. Hij bleef daar tot 1923 aan de macht.

4 Naam van een officieel 'sociaal-democratische' partij die in de Libanese burgeroorlog de partij van de Christelijke falangisten vormde en zich met name tegen de Palestijnen keerde.

5 José Angel Valente (1929-2000), Spaans dichter en cultuurhistoricus, die zich vooral bezig houdt met niet-dogmatische mystiek (Juan de la Cruz, Jeroen Bosch, Matthias Grünewald). De zin 'een haast mystieke contemplatie onder de pen van een atheïst' over het boek van Genet verwijst ook naar zijn werk.

Steun anarchistische projecten in Chili!

Op 27 februari vond er in Chili een aardbeving plaats, die leidde tot vijfhonderd doden en de verwoesting van nagenoeg de gehele stad Concepción. Deze ramp is daar ook niet aan de anarchistische beweging voorbij gegaan. Daarom was er vanuit Chili een oproep binnengekomen tot steun van de slachtoffers en met name van twee projecten, waarvan er één internationaal naam heeft gemaakt. Voor de inzameling van de gelden heeft een anarchistische affiniteitsgroep, Grupo Libertario Acción Directa (GLAD) zich in Madrid gevestigd en een Spaanse bankrekening geopend. In hun oproep, die ze via het secretariaat van de Internationale van Anarchistische Federaties (IFA) hadden laten uitgaan, schreven zij:

'Wij hoeven niet uitvoerig op dit onderwerp in te gaan omdat eigenlijk iedereen al weet wat dit allemaal betekent. Het lijkt ons voldoende om mee te delen dat onze kameraden het goed maken, ware het niet dat onze projecten op verschillende manieren schade hebben geleden. Om deze taak te kunnen uitvoeren organiseren wij een aantal acties om het geld in te zamelen dat nodig is om het werk van de kameraden dat schade heeft geleden door de Chileense aardbeving te ondersteunen.'

De steun is bedoeld voor:

1. Het sociale centrum La Fábrika, waar praktisch alles weg is. Enkele kameraden hebben er gewoond en zijn ook hun persoonlijke bezittingen kwijt geraakt. Daarom heeft dit project voorrang. Het centrum is nu verplaatst naar een dorp in de buurt van Concepción, waar ze kunnen samenwerken met Mapuche-Lafkenche-indianen en samen met hen voor hun belangen kunnen opkomen. De rechten van de Mapuche-indianen vormen in Chili het grote thema van de sociale strijd in Chili – zoals gebruikelijk is in alle Zuid-Amerikaanse landen – maar hier hebben ze ook de steun van de arbeidersklasse. De wederopbouw daar zou tot een uitbreiding van de sociale strijd kunnen leiden en tot een nieuw autonoom sociaal centrum. 'Onze kameraden daar hebben ons verteld dat zij met onze steun voor drie maanden een gebouw zouden kunnen huren, waarin zelfbeheerde bedrijven kunnen worden opgezet (loodgieters, metaal, ambachten, etc.) waarvoor ze het gebouw kunnen gebruiken. Kraken is ongewenst, omdat er in dat gebied al zoveel woningnood is door kapotte gebouwen en we dat politiek ook niet kunnen verkopen.'
2. La Productora de Comunicación Videorevista-Sin(a)psis, een anarchistisch collectief op het gebied van nieuwsvoorziening op video, dat zeer interessant werk van goede kwaliteit verricht, onder andere propaganda over de volksbeweging in Chili en over de verzetsbeweging Sociedad de Resistencia de Santiago. Video's van dit collectief zijn enkele malen o.a. in Appelscha vertoond.

De steun aan La Fábrika is eenmalig en bedoeld voor de opbouw. De steun aan Sinapsis kan leiden tot verdere informatie over de basisbewegingen in Latijns Amerika.

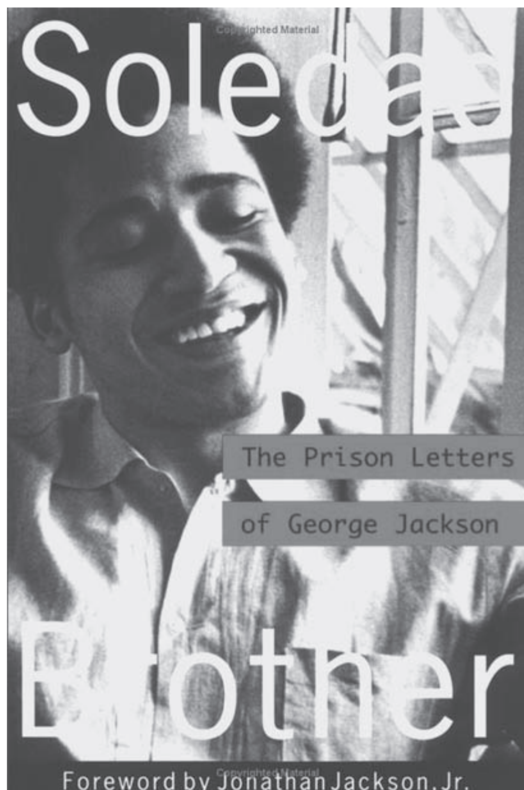
De gegevens van de rekening om ons te steunen zijn:
La Caixa
T.n.v. M.A. Pérez
CCC: 2100-2235-17-0200188516

De groep Acción Directa reist Europa door en organiseert in diverse landen solidariteitsacties. Op 12 juni organiseerden zij samen met de Anarchistische Federatie van Duitsland een actie in Berlijn.
Voor correspondentie zijn hier de volgende emailadressen:
grupo.libertario.accion.directa@gmail.com
accion-directa@riseup.net

Voor meer info, zie: http://grupolibertarioacciondirecta.wordpress.com

De solidarteitskas van de Vrije Bond heeft beloofd steun te verlenen, maar wil ook verdere inzamelingen afwachten.

Vervloekte woorden van een zwarte in een gevangenis van blanken

De inleiding die Jean Genet – een van de grootste Franse schrijvers van de twintigste eeuw maar ook een van de meest subversieve en paradoxale – bij de gevangenisbrieven van George Jackson schreef, kan beschouwd worden als zijn belangrijkste bijdrage aan de revolutionaire beweging van de zwarten van de Verenigde Staten en als één van zijn mooiste politieke geschriften. Het boek van George Jackson, Soledad Brother, dat tegenwoordig een klassieker van de zwarte Amerikaanse literatuur geworden is, kende bij zijn verschijnen in september 1970 een overweldigend succes. In de loop van het eerste jaar na verschijnen zouden er in de VS meer dan een half miljoen exemplaren van verkocht worden, spoedig zou het boek in een tiental talen vertaald worden, waaronder het Nederlands.

INLEIDING - JOHNY LENAERTS [1]

DRAMATISCHE GEBEURTENISSEN

George Jackson, geboren op 23 september 1943, groeide op in de zwarte getto's van Chicago en Los Angeles. Op 17-jarige leeftijd werd hij gearresteerd voor medeplichtigheid aan diefstal van zeventig dollar in een benzinestation en veroordeeld tot een gevangenisstraf van 'één jaar tot levenslang'. Elk jaar moest een commissie op basis van zijn gedrag beslissen of hij mocht vrij komen of dat hij nog langer in de gevangenis moest blijven. George Jackson zou nooit levend de gevangenis verlaten.
Sedert 1960 opgesloten zag hij zijn invrijheidsstelling elk jaar uitgesteld, zodat hij de elf jaar die hem nog zouden resten in de gevangenissen van Los Angeles, Soledad en San Quentin doorbracht. Gedurende zijn gevangenschap zette hij zijn studies voort: de kruimeldief die hij was transformeerde zich tot een politiek militant, streed tegen het racisme en voor het respect van de rechten van de zwarten. In 1969 trad hij in het geheim toe tot de Black Panther Party.

Op 13 januari 1970 vond er op de binnenplaats van de Soledad-gevangenis een gewelddadig treffen plaats tussen blanke en zwarte gevangenen. Een cipier (een scherpschutter) opende het vuur en doodde daarbij drie zwarte gevangenen, waarbij een blanke gewond raakte. Drie dagen later verklaarde een plaatselijke Grand Jury dat het schieten 'doodslag uit noodweer' was geweest. Een half uur nadat het nieuws over de uitspraak via de gevangenisradio bekend was gemaakt, werd een blanke cipier stervend aangetroffen: klaarblijkelijk was hij afgeranseld en van een van de verdiepingen naar beneden gegooid. Inderhaast werden drie gevangenen als dader aangewezen. Ze zouden bekend worden als de Soledad Brothers. Eén van hen is George Jackson. Toen Jean Genet de inleiding van het boek van George Jackson schreef moesten de drie nog op het oordeel van de rechter wachten en riskeerden ze de doodsstraf.

Enkele maanden later zou het gebeuren een dramatisch vervolg kennen. Op 7 augustus 1970 betrad George Jacksons broer Jonathan, 17 jaar oud, de rechtszaal van San Rafael, waar enkele gevangenen uit San Quentin werden berecht. Met een wapen in de aanslag bevrijdde hij twee zwarte aangeklaagden en gijzelde hij de rechter, een advocaat en drie vrouwelijke juryleden, met de bedoeling hen te ruilen voor de bevrijding van de drie Soledad Brothers. Op het ogenblik waarop zijn bestelwagen zich in beweging zette opende de politie het vuur: de rechter werd gedood (het is niet duidelijk door wie), maar ook Jonathan Jackson en twee van de gevangenen. Een paar dagen later berichtten de media dat de tijdens de gijzeling gebruikte wapens geregistreerd stonden op naam van Angela Davis, een jonge filosofiedocente die pas uit de universiteit van Californië was gezet. Ze was zwart, lid van de communistische partij en van het steuncomité voor de Soledad Brothers. Ze dook onder maar zou op 13 oktober in een motel in New York gearresteerd worden. [2]

Precies een jaar ná de dramatische gebeurtenissen in San Rafael, op 21 augustus 1971, zou George Jackson in de San Quentin-gevangenis onder onduidelijke omstandigheden gedood worden. Volgens de versie van de politie, die in tegenspraak is met de conclusies van een later onderzoek, zou George Jackson gebruik gemaakt hebben van een oproer in de hogeveiligheidsafdeling om te proberen te ontsnappen, met een revolver in de hand. Hij zou neergeschoten zijn op het moment dat hij een cipier bedreigde. Deze ontsnappingspoging lijkt erg onwaarschijnlijk als men bedenkt dat twee dagen later zijn proces zou aanvangen, iets waarop hij zich intens voorbereid had. Een proces waarop overigens zijn onschuld, alsook die van zijn twee kameraden, voor de misdaad van 13 januari 1970 erkend werd. [3]

EEN DICHTER

Wanneer Jean Genet besluit de brieven van een zwarte in een gevangenis van blanken te becommentariëren, dan leidt dat er onvermijdelijk toe dat hij zich vragen stelt over zijn eigen verhouding tot schrijven en gevangenschap, poëzie en revolte, kunst en verraad. Volledig gewijd aan de verdediging van George Jackson, behandelt deze tekst de meeste thema's die Genet dierbaar zijn en daardoor krijgt zij de kracht en de allure van een heus manifest, geschreven in naam van de 'medeplichtigheid' (om zijn term te gebruiken) die 'alle werken die geschreven zijn in gevangenissen' met elkaar verbindt. Net zoals bij Sade, zegt Jean Genet,

komt ook bij George Jackson iets tot uiting van een bezeten delirium waardoor hij tot zijn revolutionaire luciditeit kwam. Het boek, dat nog in een goed antiquariaat te vinden moet zijn, is voor Jean Genet 'tegelijk een wapen tot bevrijding en een gedicht van liefde'. George Jackson is voor hem 'een dichter'.

Ik zou niet voor al zijn denkbeelden willen tekenen – vooral zijn voorhoededenken, leiderscultus, machismo en vertrouwen in Cuba en China stuiten me tegen de borst –, toch spreekt uit zijn brieven een aantrekkelijke radicaliteit die tegenwoordig ver te zoeken is – tenzij bij de rechterzijde. Zijn hoop op de toekomst berust niet enkel bij de zwarten van de Verenigde Staten, maar bij alle onderdrukte volkeren van de wereld, in de eerste plaats het Vietnamese volk dat een bloedige oorlog uitvocht met 'het Amerikaans imperialisme', zoals dat toen nog heette. Misschien kan het ons iets leren over de noodzakelijke solidariteit met bepaalde volkeren die momenteel voor hun zelfbeschikking vechten, en met gevangenen die misschien niet onze huidskleur en overtuigingen delen maar niettemin recht hebben op een menswaardig bestaan.

Uit de inleiding tot 'Soledad Brother' van George Jackson

door Jean Genet

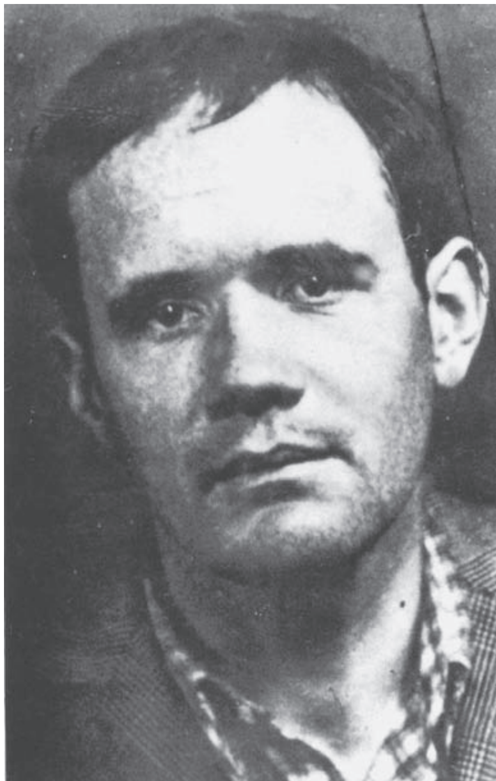
(...) Als de werken die geschreven zijn in gevangenissen en krankzinnigengestichten een zekere overeenkomst aankleeft (Sade en Artaud hebben dezelfde noodzaak gemeen om in zichzelf datgene te vinden wat hen moet leiden naar de glorie, dat wil zeggen, ondanks de muren, de slotgrachten, de cipiers en de magistratuur, naar het licht, tot niet geknechte geesten), komen deze werken niet overeen in wat nog steeds schande wordt genoemd: uitgaande bij het op zoek gaan naar zichzelf vanuit die schande die door de maatschappelijke repressie werd geëist, ontdekken zij een gemeenschappelijke grond in de vermetelheid van hun onderneming, in de onbuigzaamheid en exactheid van hun ideeën en hun visie. In de gevangenis kan men zich nog minder dan elders veroorloven onverschillig te zijn. Men kan een zo'n monsterachtige straf als 't niet vrij zijn niet verdragen zonder van geest en lichaam een taak te verlangen die tegelijkertijd delicaat en barbaars is, een arbeid die de gevangene in een richting vermag te 'slingeren' die hem steeds verder verwijdert van de gemeenschap. Maar...

De hel

Men zou kunnen denken dat de gevangenis als oord van de absolute vervloeking, en in het hart daarvan de cel, juist door de ellende degenen die daar opgesloten zitten zou dwingen tot een soort solidariteit, een soort weldadige harmonie waarin alle maatschappelijke verschillen van de vrije buitenwereld zijn afgeschaft.

De gevangenis dient geen enkel doel. Stellen wij ons voor dat hij tenminste zijn bewoners kan ontdoen van hun armzalige sociale verschillen, dat er, onder het toezicht van een cordon bewakers, zwart of blank, maar in elk geval bewapend, dat er zich achter zijn muren, in zijn duisternis, nieuwe relaties ontwikkelen tussen de gevangenen, wie zij ook geweest mogen zijn toen ze nog vrij waren?

Dat is een idealistische hoop die wij moeten vermijden of waarvan wij ons moeten ontdoen. George Jacksons boek vertelt de wrede waarheid: in de gevangenis, in een cel, wordt de blanke huid van de gevangenen een teken van medeplichtigheid met de blanke huid van de cipiers, zodat als blanke cipiers de bewakers zijn van een hel waarin blanken zijn opgesloten, de blanke gevangenen de bewakers zijn van een andere hel daarnaast waarin de zwarten zijn opgesloten. Nu geven de beschermdheid van de bewakers, hun onafhankelijkheid – hun vrije tijd, hun bezoeken aan de stad, hun gezinsleven – de blanke gevangenen een zeker respijt; maar het feit dat deze gevangenen voortdurend moeten worden opgesloten en nooit door de buitenwereld worden afgeleid, betekent dat zij al hun tijd en al hun fantasie besteden aan het in stand houden van de hel waarin zij de zwarte gevangenen opsluiten.

Jean Genet

Het extravagante avontuur van blank Amerika, de victorieuze expansie van het Victoriaanse Engeland, is zonder enige twijfel uitgeraasd, het zal oplossen en vervagen, waarbij eindelijk aan de oppervlakte komt wat het vrolijk aan het verslinden is: de zwarte natie die er in geklemd zat, zelf dooraderd met bevrijdingsstromen, bevrijdingsbewegingen, langgerekte kreten van ellende en vreugde slakend. Hetgeen voor mij nieuw is in deze zwarte literatuur is het bijna ontbreken van echo's van de grote Hebreeuwse profeten. Van Richard Wright tot George Jackson ontdoen de zwarten zich van alle presbyteriaanse [4] en bijbelse vodden: hun stemmen zijn rauwer, zwarter, meer beschuldigend en onverzoenlijk, nemen meer afstand van elk aanknopingspunt met het cynische bedrog van het religieuze establishment. Hun stemmen staan meer op zichzelf, en hebben ook een eigen standpunt in datgene waarover zij 't met elkaar eens schijnen te zijn: zij vervloeken niet dat ze zwart, maar dat ze gevangen zijn.
Is dat nieuw? Ontegenzeglijk.

George Jacksons stijl is duidelijk, zorgvuldig gedoseerd, simpel en soepel, net zoals zijn denken dat is. Alleen woede illumineert zijn stijl en zijn denken, en er is een soort vreugde in zijn woede.

Een boek dat geschreven is in de gevangenis – in welke plaats van opsluiting ook – richt zich wellicht hoofdzakelijk tot lezers die geen uitgestotenen zijn, die nooit in de gevangenis hebben gezeten en ook nooit daarheen zullen gaan. Juist daarom heeft zo'n boek in bepaald opzicht zo'n omzichtig verloop. Aan de andere kant weet ik dat de man die het schrijft alleen maar de verboden woorden hoeft bezigen om ze op papier te kwakken, de vervloekte woorden, de met bloed bedekte woorden, de ongeschreven woorden van speeksel en sperma – zoals de ultieme naam van God – de gevaarlijke woorden, de ommuurde woorden, de woorden die niet in het woordenboek horen, want als ze zouden worden neergeschreven en niet verminkt door ellipsen, zouden ze te snel de verstikkende ellende uiten van een eenzaamheid die niet aanvaard wordt, die alleen geslagen wordt door datgene waar zij van beroofd is: seks en vrijheid.

Daarom is het tactvol dat een tekst die ons vanuit dit inferno bereikt ons dient te bereiken alsof hij verminkt is, alsof hij ontdaan is van zijn al te schokkende versieringen. Daarom zullen de lezers, als zij de moed kunnen opbrengen, als het ware achter tralies, tralies die door hen alleen geaccepteerd worden, de schande ontdekken van een situatie die een fatsoenlijke woordenschat niet kan overdragen – maar luister achter de toegestane woorden naar de andere!

Racisme

Over het geheel gezien ontsnappen maar weinig gevangenen aan de neiging om met bepaalde cipiers in het geheim contacten te onderhouden: het is een soort nostalgie naar de samenleving waarvan de gevangene is afgesneden (een nostalgie die de gevangene zich doet vastklampen aan datgene wat voor hem in zijn gevangenis de maatschappelijke orde het meest lijkt te benaderen: de cipier. Wat de cipier betreft, er zijn talrijke en ingewikkelde motieven die hem er toe brengen om met het spel tussen sommige gevangenen en hemzelf mee te doen. Deze medeplichtigheid zou ook niet van al te veel gewicht zijn als de betekenis daarvan een soort troost was, een voorbijgaande zwakheid die gemakkelijk herroepen, op slag gestaakt kan worden – bij een oproer bijvoorbeeld. Maar in de Verenigde Staten heeft deze medeplichtigheid nog een andere betekenis: de verstandhouding van de blanke gevangenen met de cipiers verergert en intensiveert datgene wat de basis vormt van de verhouding tussen blank en zwart: racisme.

Dit racisme is over heel Amerika verspreid en verstrooid, grimmig, slinks, hypocriet, arrogant. Wij zouden de verwachting kunnen koesteren dat er één plaats was waar dit zou verdwijnen, maar het tegenovergestelde is waar, juist op deze plaats bereikt het zijn meest kwaadaardige hoogte, elke seconde groeiend in intensiteit, loerend op lichaam en ziel: het is op deze plaats waar het racisme een soort concentraat wordt van racisme: in de Amerikaanse gevangenissen, in de Soledad-gevangenis, en in het centrum daarvan, de Soledad-cellen.

Als het racisme bij vergissing van de Amerikaanse aardbodem zou verdwijnen, dan zouden zij het onaangetast en intenser aantreffen in een van onze cellen. Het is daar aanwezig, geheim en openbaar, verklaarbaar en mysterieus, dom en gecompliceerder dan het oog van een tijger, afwezigheid van leven en bron van pijn, non-existente massa en radioactieve lading, zichtbaar voor eenieder en toch verborgen. Men zou kunnen zeggen dat het racisme hier aanwezig is in zijn pure staat, zijn krachten verzamelend, trillend van energie, op springen.
Vervloekte woorden

De taal van de vijand

Als de gevangene zwart is en door blanken is opgesloten, dan loopt er nog een derde draad door zijn moeilijke web: haat. Niet de tamelijk vage en onbepaalde haat van de sociale orde of van het noodlot, maar de zeer exacte haat jegens de blanke. Ook hier weer moet de gevangene de taal, de woorden en de syntaxis van zijn vijand gebruiken, terwijl hij hunkert naar een eigen taal die alleen aan zijn volk behoort. Eens te meer is zijn situatie zowel hypocriet als rampzalig: hij kan zijn seksuele obsessies alleen maar uitdrukken in een beschaafd dialect, volgens een syntaxis waardoor anderen in staat gesteld worden hem te lezen, en wat betreft zijn haat jegens de blanke, deze kan hij alleen maar uiten in die taal die zowel aan blank als zwart behoort maar waarover de blanke zijn grammaticale jurisdictie uitstrekt. Het is misschien wel een nieuwe bron van foltering voor de zwarte te beseffen dat wanneer hij een meesterwerk schrijft, hij dit doet in de taal van zijn vijand en dat die taal wordt verrijkt met die edelsteen die hij zo vol woede en liefde heeft gehouwen.

Er blijft hem dan nog één ding over: zijn taal te aanvaarden, maar deze zo bekwaam te corrumperen dat de blanken in deze val lopen. Hem in al zijn rijkdom te aanvaarden, deze rijkdom nog verder uit te bouwen, en hem te doordrenken met al zijn obsessies en al zijn haat jegens de blanke. Dat is een taak. En het is een taak die door de revolutionairen schijnt te worden tegengesproken. De revolutionaire onderneming van zwart Amerika schijnt alleen uit wrok en haat te kunnen ontstaan, dat wil zeggen, door het met walging en met woede, maar radicaal verwerpen van de waarden die door de blanken worden vereerd, al kan deze onderneming slechts verder gaan vanuit een gemeenschappelijke taal, aanvankelijk verworpen, tenslotte aanvaard, een taal waarin de woorden niet langer opvattingen zullen dienen die door de blanken zijn ingeprent, maar nieuwe opvattingen. In een revolutionair werk, geschreven door een zwarte man in de gevangenis, moeten er dus bepaalde sporen achtergebleven zijn van de orgiastische en met haat beladen weg die in een afgedwongen eenzaamheid is afgelegd. (…)

Poëzie

Als wij de gedachte aanvaarden dat de revolutionaire onderneming van een mens of van een volk zijn oorsprong vindt in hun poëtische geest, of preciezer uitgedrukt, dat hun onderneming het onvermijdelijke gevolg is van het poëtische genie, dan mogen wij niets verwerpen van alles wat poëtische exaltatie mogelijk maakt. Als sommige details u immoreel toeschijnen, dan komt dat omdat het werk in zijn geheel uw moraal ontkent, omdat poëzie zowel de mogelijkheid van een revolutionaire moraal in zich bergt als datgene wat haar lijkt tegen te spreken. Tot slot is het zo dat elke jonge zwarte Amerikaan die schrijft zichzelf probeert te vinden en te testen en soms, in het centrum van zijn eigen wezen, een blanke ontdekt die hij moet vernietigen. (…)

Het is maar al te duidelijk dat het wetgevende en het rechtssysteem van de Verenigde Staten werd gevestigd om een kapitalistische minderheid te beschermen en, indien daartoe gedwongen, de hele blanke bevolking; maar deze helse systemen worden nog steeds tegen de zwarte gericht. Wij weten nu al lange tijd dat de zwarte vanaf het begin, vanaf zijn geboorte, een schuldige is. Wij kunnen er zeker van zijn dat als de zwarten, met gebruikmaking van hun gewelddadigheid, hun intelligentie, hun poëzie, van alles wat zij eeuwenlang in zich hebben opgehoopt terwijl zij hun vroegere meesters in stilte en in het geheim observeerden – dat als de zwarten niet hun eigen bevrijding ter hand nemen, de blanken geen stap zullen verzetten. (…)

Uit: George Jackson, Soledad Brother. Gevangenisbrieven, vertaling Hans Hom (De Bezige Bij, Amsterdam, 1971).

Gevangenisbrieven

door George Jackson

december 1964 – Mama stuurde me een kaart met een paar blanke mensen erop. Ik denk dat ze gewoon niet kan inzien dat ik niets te maken wil hebben met haar blanke god.

30 maart 1965 – Geloof me wanneer ik zeg dat ik genoeg begin te krijgen van de zon. Ik ben van nature vriendelijk, ik hou van de eenvoudige dingen in het leven, goed eten, goede wijn, een goed boek, muziek, mooie zwarte vrouwen. Ik had vroeger plezier in een wandeling in de regen, zomeravonden op een plaats zoals Harrisburg. Denk er nog maar eens aan terug hoe fijn ik Harrisburg altijd vond. Dat alles ben ik kwijtgeraakt, al de vriendelijke, bescheiden eigenschappen van de zwarte zijn mij zonder pardon afgeperst. De slagen en schokken van deze *have* en *have-not*-maatschappij hebben in mij een vlam ontstoken die zal leven, zal leven om groter te worden totdat hij mijn kwelgeest of mijzelf vernietigt.

augustus 1965 – Voor ons is 't altijd morgen: morgen zullen we genoeg geld hebben om beter te eten; morgen zullen we dit noodzakelijke kledingstuk kunnen kopen, die schuld betalen. Morgen, het wordt 't eigenlijk nooit hier. 'Aan iedereen die heeft zal meer gegeven worden… maar van hem die niet heeft, zal zelfs dat wat hij heeft afgenomen worden.' Ik vind dit leven niets, ik kan mij er nooit mee verzoenen, of het feit goedpraten dat ik ben misbruikt, gehaat, en onderdrukt alsof het de natuurlijkste zaak van de wereld is. Het leven is op z'n best een nevelige schaduw, een vage situatie, een loutere mogelijkheid om mee te beginnen. Maar de mensen in het algemeen (mijzelf zeer nadrukkelijk inbegrepen), op zijn best niet meer dan volkomen en abjecte dwazen, hebben zelfs de geringe mogelijkheden tot liefhebben en leren die er nog waren van hun allerlaatste inhoud ontdaan!

3 maart 1966 – Lieve Mama, (…) Je hebt natuurlijk gelijk met wat

Angela Davis

je beweert. De zwarte vrouw is in de laatste eeuwen de enige kracht geweest die ons bij elkaar gehouden heeft en die ons staande houdt. Zij heeft het grootste gedeelte van de schokken en spanningen van het leven onder een slavenorde opgevangen. De mannen kunnen aan niets doeltreffenders denken dan aan hoerenlopen, gokken, of kruimeldiefstallen. Ik heb mannen horen opscheppen dat ze pooiers waren van zwarte vrouwen en geld aannamen van zwarte vrouwen die steun kregen. Dergelijke dingen vind ik verfoeilijk, walgelijk – je hebt gelijk, de zwarte mannen hebben zich in het verleden doen kennen als uiterst verwerpelijk en weerzinwekkend. Voordat ik mijzelf aan zo'n uitvlucht zou overgeven zou ik mijn boterham nog liever met handen en voeten van de grond schrapen, of sterven in een regen van kogels! Pet af voor ieder van jullie, jullie hebben mijn grootste respect.

20 maart 1966 – Wanneer ik kracht genoeg heb, Mama, dan daal ik af in mezelf. Ik spreek de reserves aan die ik heb opgebouwd – het noodzakelijke uithoudingsvermogen om de tegenpartij eronder te krijgen. Ik doe een beroep op mijzelf, ik heb vertrouwen in mijzelf. Daar moet 't uiteindelijk vandaan komen – jezelf. Ik plaats niemand en niets boven mijzelf. Alles wat iemand vóór mij heeft gedaan kan ik ook. Als er een god bestaat, Mama, haat hij mij en ik moet me verzetten tegen wat hij of wat hij ons aandoet. Mijn hele leven, Mama, moest ik alles zelf uitzoeken. Hulp kreeg ik nergens. Ik ben nu al een hele tijd alleen. Daarom heb ik zoveel pijn en moeilijkheden gehad. Robert gaf me niets. Jij gaf me god en die afschuwelijke kerk. Zelfs god speelde het klaar om iets van me af te nemen. Ik heb niets over dan alleen maar mijzelf.

maart 1967 – Je kent de wereld. De onderdrukte volkeren van de wereld gaan er zeer spoedig genoeg van krijgen door chroom en neonlicht tot passiviteit en kalme verdraagzaamheid overgehaald en gesust te worden. De zachte muziek uit de vele goedgeplaatste luidsprekers in openbare ruimten en autoradio's zal niet langer meer dienen als balsem voor de onvervulde hoop, verijdelde doelen, en wrede onderdrukking van de noodzakelijke verandering. Ze zullen uit hun coma ontwaken met een bloeddorstigheid en gerechtvaardigde verontwaardiging over het sociale onrecht, dat het asfalt onder de keizerrijkbouwers zal wegvagen. Dat is de enige reden dat ik volhoud. Ik wil in de voorhoede zijn.
26 maart 1967 – Kan je de verdeeldheid zien onder ons en de gevolgen daarvan? Dit is onze grootste hindernis. Ik vraag me wel eens af waar dit op uitdraait. Vóór wij ooit de vijand doeltreffend kunnen verslaan, moeten wij allang hebben geleerd met elkaar te delen, elkaar te vertrouwen, met elkaar te communiceren, en harmonisch met elkaar te leven.

28 mei 1967 – Denk hier eens even over na: een kolonisator, een woekeraar, een aartsdief, een moordenaar voor eigen gewin, een kidnapper-slavendrijver, een maker van kanonnen, bommen en gifgas, een egocentrische parasiet, een aartsdubbele tong, de gek probeert ons te vertellen dat wij ons moeten aanpassen aan zijn afwijking, moeten leren meer op hem te lijken, en dat, omdat we dat niet doen, achterlijk, onderontwikkeld, onbeschaafd zijn! Dit is vreemd en tegenstrijdig. (…) In 1770 wilden de Europeanen hier onder de Europeanen uit Engeland uitkomen. Ze noemden het een gevecht om de vrijheid. Nu willen wij gekleurden hier in de VS onder deze Europeanen uit – en zij noemen het subversie, onverantwoordelijkheid, enz. Ik praat niet eens meer tegen ze. Ik ga mijn eigen weg en ik hoop dat ik met rust gelaten word.

17 augustus 1968 – Lieve Moeder, (…) Bij nader inzien, wat jij zegt is dat een naakte zwarte vrouw lelijk of minder dan mooi is. Vanuit deze naaktheid en natuurlijke toestand is de enige manier voor haar om in de verste verte op iets moois te lijken haar haren te bleken en sluik te maken, haar leden te omhangen met kleren die in Parijs, Londen, de VS en andere delen van de barbaarse wereld ontworpen zijn. Voor jou is er maar één schoonheidsnorm, de Westerse. Ik kom in opstand tegen deze absurditeit. Ik begrijp dat dit het enige is wat je ooit hebt gekend, daar houd ik rekening mee, maar je moet nu toch wel kunnen zien dat dit model van perfectie waar jij voor getekend hebt in het verleden nu niet meer de mode is. Zwart is terug.

vrijdag 13 februari 1970 – Zondag, de dag na morgen, verwacht ik uit de isolatie gehaald te worden. Niemand wordt verwacht hier meer dan negenentwintig dagen te zitten. Ik zal mijn kranten en weekbladen weer kunnen lezen, roken, in een bed slapen. Ik zal echt wel gescheiden gehouden worden van de algemene bevolking (in de gevangenis, binnen de gevangenis), waarschijnlijk met maximum veiligheid. Dat doet me niets meer. Van de tien jaar die ik gezeten heb waren er zeven in eenzame opsluiting; ik lees, doe lichaamsoefeningen en schrijf. Soms dagdroom ik.

dinsdag 24 maart 1970 ('s avonds) – Dit monster – het monster dat ze in mij hebben gebaard, zal terugkomen om zijn schepper te folteren, uit het graf, de put, de diepe put. Jaag me 't volgende bestaan in, de afdaling naar de hel zal me niet op mijn schreden doen terugkeren. Ik kruip terug om hem als een schaduw te volgen. Ze zullen mijn wraak niet kunnen afwenden, nooit, nooit. Ik behoor tot de rechtvaardigen die langzaam vertoornd worden, maar tomeloos razen. We zullen in zo'n grote getale voor zijn deur te hoop lopen, dat het stampen van onze voeten de aarde zal doen beven. Ik ga ze hiervoor de rekening presenteren, achtentwintig jaar zonder gratificatie. Ik ga hen terugbetaling eisen in bloed. Ik ga hun de rekening presenteren als een razend geworden, gewonde, solitair levende mannetjesolifant, de oren wijd uit-

staand, slurf opgeheven, schel trompetterend. Ik voer mijn dans uit op zijn borst, en het enige dat hij ooit in mijn ogen zal zien is een dolk om zijn wrede hart te doorboren. Hier is een nikker die ontzettend ontstemd is. Ik vergeef nooit. Ik vergeet nooit, en als ik me al aan iets schuldig heb gemaakt dan is het dat ik ze niet hard genoeg heb geranseld. Onvoorwaardelijke oorlog.

woensdag 25 maart 1970 ('s morgens vroeg) – Ik las net bovenstaande alinea over, kwaaie stemming gisteravond. De lichten zijn nog niet uit, dus ik kan misschien wel deze avond zeggen, maar ik heb geslapen.

4 april 1970 – Zwarten omhelzen het kapitalisme, het meest onnatuurlijke en meest markante voorbeeld van de mens tegen zichzelf dat de geschiedenis heeft te bieden. Na de Burgeroorlog veranderde de vorm van slavernij van lijfeigenschap in economische slavernij, en we werden in een nadelige positie ten opzichte van de arme blanken op de arbeidsmarkt geworpen. Vanaf die tijd moet onze voornaamste vijand geïsoleerd en geïdentificeerd worden als het kapitalisme. (...) Het imperialisme nam de draad op die de slavenhandel had laten liggen. Pas toen de slavenhandel voorbij was trokken de USSA, Engeland, Frankrijk, en Nederland het Afro-Aziatische grondgebied binnen en vestigden ze zich daar pas goed. Toen de Europese industriële revolutie van de grond kwam, werden de oude economische attracties vervangen door nieuwlijfeigenschap, door neoslavernij. Het kapitalisme, de 'vrije' concurrentie, particulier bezit van gemeenschappelijke eigendommen bewapenden en lieten de schepen van stapel lopen en voorzagen de troepen van voedsel; het dient duidelijk te zijn dat het winstmotief hen daar hield.

4 april 1970 – De nazi's slaagden er in werkelijkheid in de lagere klassen van Duitsland en sommige andere Europese nationale groeperingen wijs te maken dat hun economische toestand niet aan slechte economische principes te wijten was, maar werd veroorzaakt door de aanwezigheid van joden binnen het systeem en door het tekort aan markten (koloniën). Met de klaarblijkelijke bedoeling de onderdrukte Duitser van de lagere klassen op te zetten tegen de jood van de lagere klassen in plaats van de uitgebuite lagere klassen van Duitsland tegen de bevoorrechte hogere klassen van Duitsland.

De USSA-fascist gebruikte duizend soortgelijke listen als afleidingsmanoeuvres om te beletten dat het volk de geldigheid van de principes in twijfel zou trekken waarop het kapitalisme berust, om het volk tegen zichzelf te keren, volk tegen volk, mensen tegen andere groepen mensen. Altijd zullen ze concurrentie bevorderen (terwijl zij zelf samenwerken), verdeeldheid, wantrouwen, een gevoel van geïsoleerd te zijn. De tegenpolen van liefde. (…) Deze concurrentie heeft het vertrouwen vernietigd. Onder de zwarten staat er een premie op wantrouwen. Iedere andere zwarte wordt als concurrent gevoeld; de verstandige en praktische zwarte is degene die om niets en niemand maalt, de cynicus die over elk principe is heengestapt dat hij misschien per ongeluk heeft opgepikt. Wij kunnen onze liefde niet uiten wanneer wij vermoeden dat dit aan de kant van de ontvanger automatisch als wapen tegen ons gebruikt zal worden. We zullen helemaal opnieuw moeten beginnen. De volgende keer laten we 't helemaal zien, we houden er mee op onszelf te verraden, en we zullen een beetje vertrouwen en liefde toevoegen.

4 april 1970 – Ik werd geboren met een van tijd tot tijd terugkerende kanker, een etterende, kwaadaardige zweer die mij in de streek vlak achter mijn ogen heeft aangetast en zich naar buiten beweegt om mijn rust te vernietigen. Het heeft mij van achtentwintig jaren beroofd. Het heeft ons allemaal bijna een half millennium geplunderd. De grootste bandiet aller tijden, je moet hem tegenhouden, nu.

4 april 1970 – Zwarte Mama, je zult er mee moeten ophouden lafaards te kweken: 'Wees een brave *jongen*'; 'Je brengt me nog eens in 't graf met wat je me aandoet, *jongen*'; 'Vertrouw die nikkers niet'; 'Laat je niet meer in met die slechte nikkers, *jongen*'; 'Ga eens iets verdienen, *jongen*'. Zwarte Mama, je overdreven zorg om het leven van onze zonen is misplaatst als 't een leven is ten koste van hun man-zijn.

17 april 1970 – Ik ben een extremist. Ik roep op tot extremistische maatregelen voor het oplossen van extreme problemen. Waar gezicht en vrijheid op 't spel staan gebruik of predik ik geen halve maatregelen. Voor mij is een leven zonder controle over de factoren die haar bepalen de moeite niet waard om adem te halen. Zonder beschikking over mijzelf voel ik mij *extreem* onbehaaglijk. Het internationale kapitalisme kan niet vernietigd worden zonder extreme strijd. (…) Ik wil niet sterven en als mijn enige monument een paar droevige songs en een klomp vlees in de grond achterlaten.

18 april 1970 – Lieve Z., (…) Ik zag en las over Angie Davis en een paar andere vrouwen van ons soort, en ik realiseerde me dat 't misschien mogelijk was dat dit land een paar vrouwen voortgebracht heeft als die van Cuba of Vietnam.
Toen je verleden jaar mijn kleine klooster weer binnentrad was ik meer dan gereed voor een dergelijke ontmoeting. De blik van liefde van een rebels geslacht – ik mag dat wel. Ik ben zwak.

Uit: George Jackson, *Soledad Brother. Gevangenisbrieven*, vertaling Hans Hom (De Bezige Bij, Amsterdam, 1971).

NOTEN:

1 Bron: Jean Genet, L'*Ennemi déclaré. Textes et entretiens* (Gallimard, Paris, 1991).
2 Angela Davis was betrokken bij de bezorging van de brieven van de Jacksons in Soledad Brother en werd mede om die reden ontslagen. Zij werd bijna het slachtoffer van een schijnproces. Op 4 juni 1972 werd zij mede op instructie van de rechter over het aangevoerde bewijsmateriaal door een jury van alle beschuldigingen vrijgesproken (red.).
3 De Soledad Brothers werden op 27 maart 1972 ontslagen van rechtsvervolging en in vrijheid gesteld (red.).
4 Lees: puriteins. De presbyteriaanse kerken stammen af van de Schotse calvinistische kerkgenootschappen (red).

Uitgangspunt / Statuut 4.1 Vrije Bond:
'Een vrije samenleving waarin mensen zelf kunnen bepalen hoe ze hun woon- en werkomstandigheden inrichten (door zelfbestuur en zelfbeheer).'

Hierin worden al verschillende kernbegrippen genoemd: vrijheid; samenleving; zelf bepalen; werkomstandigheden inrichten. Hoe worden ze concreet ingevuld? Hoe is dat in het verleden gedaan?

Arbeiderszelfbestuur, hoe doe je dat?

Tijdens de Pinksterlanddagen 2010 werd een workshop gegeven rond arbeiderszelfbestuur. Zo'n twintig mensen werden uitgedaagd om in kleine groepjes in korte tijd een plan te bedenken voor het behoud van een failliet timmerbedrijf. Dit artikel bouwt voort op de workshop. Eerst maken we kennis met drie verschillende strategieën om arbeiderszelfbestuur te realiseren (of daarin te falen): van een coördinatie door een syndicalistisch georganiseerde vakbond (Spanje), een socialistisch staatsapparaat (Joegoslavië) of een coöperatieve beweging (Mondragon). Tenslotte reconstrueren we de planvoorstellen van de deelnemers aan de workshop, gebaseerd op drie opdrachten, elk gekoppeld aan één van de strategieën.

DOOR GERARD WEZENBERG *

Drie strategieën:

1 De collectivisatie van de economie in Catalonië, tijdens de Spaanse burgeroorlog.
2 Het arbeiderszelfbestuur in voormalig Joegoslavië.
3 De coöperatieve beweging in Mondragon, Baskenland.

In elk van de drie strategieën staat het begrip arbeid (werk) centraal, dat maatschappelijk anders georganiseerd moet worden dan vanuit het kapitalisme gebruikelijk is. De verschillen tussen de strategieën betreffen de verhouding tot het kapitalisme, de organisatie door/voor de arbeiders en de rol van de staat:
1 Arbeidersmacht opbouwen om het kapitalisme te vernietigen (syndicalisme, klassenstrijd).
2 Arbeiderszelfbestuur binnen een terugtredende staat (socialisatie, democratisering).
3 Coöperatief werken als economisch alternatief (coöperatie).

1 De collectivisatie in Catalonië

Spanje kende aan het eind van de negentiende en begin twintigste eeuw zowel een federalistische als een sterke anarcho-syndicalistische beweging, met een massale aanhang onder de arbeiders van zowel de steden als het platteland. Zij waren georganiseerd in de vakbond CNT, met daarbinnen de geheime, ideologische gangmaker FAI.

Gedurende een lange periode van stakingen, land- en bedrijfsbezettingen, vervolging en opleving van de CNT werd veel praktische ervaring opgedaan met directe actie en arbeidersorganisatie. Er waren uitgewerkte ideeën over de collectivisatie van de economie voor de periode na het revolutionaire moment, waarbij staat en kapitalisme omver geworpen zouden worden. Centraal daarin stond een syndicalistische organisatie van de industrie (stad) en een communale van de landbouw (platteland).

Als reactie op de staatsgreep van Franco in mei '36 kwamen de arbeiders van Barcelona letterlijk in het geweer en namen de stad in enkele dagen over. Daarmee lag ook het lot van het autonome Catalonië in hun handen, zoals werd erkend door de Catalaanse regering, de Generalidad.

De CNT liet zich door president Companys verleiden om deel te nemen aan een Comité van Antifascistische Milities, regelde de

vorming van arbeidersbrigades voor het front, maar verzuimde daarbij wekenlang om leiding te geven aan de collectivisatie van de economie. De collectivisatie vond wel plaats en zelfs op grote schaal, maar volgens goeddunken van de plaatselijke syndicaten. Een centrale coördinatie ontbrak. Later herpakte de CNT zich, maar moest zich toen conformeren aan de belangen van de burgerlijke, staatsgezinde partij Esquerras. Geleidelijk werd door de staatsmacht de collectivisatie tot staan gebracht, uitgehold en ondergeschikt gemaakt aan het winnen van de burgeroorlog. Daarin waren het onthouden van steun door de centrale Spaanse regering in Madrid en de verovering van de Catalaanse staatsmacht door de communisten belangrijke factoren. Uiteindelijk was de rol van de CNT uitgespeeld en waren na de capitulatie de arbeiders een makkelijke prooi voor de fascisten, die de oude kapitalistische verhoudingen herstelden en elke oppositie de kop in drukten.

2 Het arbeiderszelfbestuur in Joegoslavië

De Socialistische Federale Volksrepubliek Joegoslavië werd nog tijdens de partizanenoorlog tegen de Duitsers uitgeroepen. Na de oorlog ging de Communistische partij CPY onder Tito over tot een nationalisatie en daarna tot een geleidelijke socialisatie van de economie. De staat zou daarbij steeds meer bevoegdheden en taken overdragen aan zelfbesturende organen van arbeiders, de raden in de ondernemingen en hun regionale en federale afvaardigingen. De staat zou uiteindelijk slechts een coördinerende rol in de economie vervullen. Het zelfbestuur in de onderneming zou zich bovendien verbreden tot alle terreinen van de maatschappij, tot het moment dat de staat overbodig zou blijken. Een federatief en vooral langs economische lijnen georganiseerde maatschappij zou dan een feit zijn.

Het jonge Joegoslavië kreeg het met deze lijn direct al aan de stok met de Sovjet Unie, werd uit de Kominform gezet en raakte daardoor economisch geïsoleerd. Het economisch overleven legde beperkingen op aan de ontwikkelingsruimte van het zelfbestuur, tot frustratie van de arbeiders.

De oorlogsschade en grote regionale verschillen in productieomstandigheden en welvaart maakten het nog eens gecompliceerder om als staat terug te treden. Met horten en stoten werd de ontwikkelingsruimte voor arbeiderszelfbestuur bevochten, met name door de vakbonden en intelligentsia. Maar uiteindelijk liep het proces vast op de macht van het kader in de bedrijven, de bureaucratie, de partijbelangen bij een sterke, administratieve staat en op belangen van lokale politici. Vanaf begin jaren zeventig werd geleidelijk duidelijk dat economische machthebbers en staatsbureaucraten gezamenlijk een halt toeriepen aan een verdere ontwikkeling van het arbeiderszelfbestuur. Joegoslavië hervormde haar economie naar de wetten van de markteconomie, stelde zich open voor buitenlandse (kapitalistische) investeringen, maar kreeg te maken met een economische crisis en hyperinflatie van de dinar. Uiteindelijk schikte zij zich naar het IMF om kredieten te krijgen. Daarnaast kreeg Servië een dominante positie, wat leidde tot verzet van andere deelrepublieken. De strijd om meer autonomie voor de republieken en regio's ontbrandde. De socialistische solidariteit tussen rijke en arme regio's verdween, met name door de selectieve kredietverstrekking door de internationaal georiënteerde banken. Nationalisme en etniciteit begonnen de onderlinge politieke verhoudingen steeds meer te kleuren, tot de uitbraak van de verschillende burgeroorlogen begin negentiger jaren en het uiteenvallen van Joegoslavië. De centrale vakbond werd hierin meegezogen en onafhankelijke arbeidersorganisaties waren er niet. In plaats van zelfbestuur richtten de arbeiders zich steeds meer op overleven en materiële welvaart, ingepakt door het populisme van de strijdende partijen.

3 De coöperatieve beweging van Mondragon

Een wereldwijd bekend voorbeeld van een geslaagde economische ordening op coöperatieve grondslag is dat van de Mondragongroep genoemd naar het dorpje in Spaans Baskenland waar het ooit in 1943 begon. De priester Don José Arizmendiarietta startte toen een dorpsschool, waarin kinderen naast algemeen ook technisch en sociaal gericht middelbaar onderwijs kregen. Studenten richtten daarop in 1956 hun eigen coöperatieve fabriek Ulgor op, kort daarop gevolgd door andere fabrieken en een eigen bank voor kredietverstrekking. Een halve eeuw later bestaat er een uitgebreid netwerk van fabrieken, distributiebedrijven, boerderijen, scholen, een bank, een eigen universiteit, sinds 1991 onder de coöperatieve paraplu van de Mondragon Cooperative Corporation. Op dit moment omvat deze zo'n 140 bedrijven en 104.000 coöperatieleden. In elk bedrijf zijn de leden-werkers namelijk tevens eigenaar via een aandeel in het bedrijfsvermogen. De leiding wordt in de ledenvergadering gekozen en het bedrijfsbeleid gezamenlijk voorbereid en vastgesteld. De bedrijven zijn onderling federatief georganiseerd, waarbij de besturen de coördinatie vastleggen in een voor alle bedrijven bindend plan. Elk lid van een bedrijf, maar ook elke coöperatie staat het altijd vrij om uit het netwerk te stappen. Elke persoon en elk bedrijf dat de coöperatieve beginselen onderschrijft kan zich aansluiten. Richtlijn voor alle coöperatieve inpassing is het bereiken van 'equilibrio', het evenwicht tussen de belangen van de bedrijven, de werkers, het milieu en de gemeenschap.

Iedereen is verantwoordelijk voor elkaar en het bedrijf. Moeilijke tijden worden doorstaan met inkomensmatiging, niet door ontslag. Herplaatsing en detachering is een belangrijk instrument bij het opvangen van marktschommelingen. Doorslaggevend voor de uitbouw van de Mondragon-groep is de creditering en managementondersteuning vanuit de eigen coöperatieve bank Caja Laboral Popular en de scholing van werkers en aspirant leidinggevenden door de technische universiteit. Toch blijft de betrokkenheid van veel leden-werkers bij hun eigen bedrijf achter bij de verwachtingen. Ondanks de beperkte loondifferentiatie is er ook een groeiende afstand tussen werkers en leiding. Economisch gezien presteert de Mondragon-groep goed, mede door technische en financiële steun voor startende coöperaties en begeleiding van coöperaties in problemen. Tegelijkertijd opereert de groep ook in een harde kapitalistische markt, die een druk legt op rendement van kapitaal en arbeid. Er zijn inmiddels voorbeelden van het in dienst nemen van werkers, zonder hun het lidmaatschap van de coöperatie in het vooruitzicht te stellen en van verhuizing van productietakken naar lagelonenlanden. Daarnaast belegt de groep inmiddels ook in vastgoed, waarbij coöperatieleden appartementen relatief goedkoop kunnen aankopen, maar na tien jaar zelf weer kunnen verkopen of verhuren.

Overname van timmerfabriek Synwood

Bijna een eeuw geleden gestart als familiebedrijf van de Gjaltema's, groeide timmerfabriek Volharding uit tot één van de belangrijkste werkgevers in het dorp Marum in Groningen, met op het laatst bijna 120 man in dienst. Het bedrijf stond bekend om haar vakmanschap. Vijf jaar geleden ging het bedrijf over in handen van de Synwood BV, een nog jonge bedrijvencombinatie, met als bakermat Rijssen in Twente. De voormalige Firma Roelofs en Haase, die door overnames uitgroeide tot de Roha-groep. In 2003 organiseerde Roha zich als één verkoopmaatschappij voor aannemers en nam het de naam 'Synwood BV' aan, gespecialiseerd in diverse houtproducten voor de bouwwereld. Al in het voorjaar van 2009 gaf Synwood bij de vakbonden FNV Meubel & Hout en CNV Hout en Bouw aan dat gezien de recessie een reorganisatie in mei noodzakelijk was. De directie wist de ondernemingsraad en bonden hiervan de overtuigen. De productie van kozijnen en trappen zou worden overgebracht naar de vestiging in Rijssen. Bijna 40 van de 75 werknemers in Marum gingen hun baan verliezen. Er kwam een sociaal plan, met daarin de ontslagvoorwaarden, vergoedingen voor verhuizing en omscholing, sollicitatietraining, aanvullingen op loon bij een nieuwe baan, enz. Binnen twee maanden na ondertekening van het sociaal plan, net voor de zomervakantie, kondigde de directie echter volledige sluiting van beide vestigingen van Synwood aan in Marum en Rijssen aan. Te weinig orders en perspectieven. Op tijd sluiten moest volgens de directie een faillissement voorkomen. Ondernemingsraad, bonden en overgebleven werknemers stonden op hun achterste benen.

Eind juni maakte de directie een 'knip' tussen de holding (aandelen) en de werkmaatschappij (bedrijf). De bonden drongen bij de directie aan op een 'nette manier van afscheid nemen'. Het nieuwe sociaal plan dat de directie echter voorstelde was slechter dan het oude en voor de ondernemingsraad en bonden onacceptabel. Desondanks werd gewoon ontslag aangezegd en gaf het UWV ook al een aantal ontslagvergunningen af. De ondernemingsraad klaagde over het niet nakomen van het sociaal plan uit mei en de bonden eisten dat de directie zich aan de spelregels zou houden. Het mocht niet baten. In januari 2010 zou de sluiting een feit zijn. Men hoopte nog op een overnamekandidaat. Nadat een eerdere poging daartoe van een leidinggevende werknemer stuk liep op de financiering, kwam er in november nieuws. Van den Born, van 'De Bouwspecialist' uit Grootegast, nam de vestiging in Marum over. De nieuwe eigenaar vond in de productie van Marum een goede aanvulling op zijn productie in Grootegast. De timmerfabriek ging daarop verder onder de naam 'BV Van den Born Trappen en Dakkapellen'. Van den Born sprak lovend van 'gespecialiseerde vakkrachten, met een lange staat van dienst, dus voor ons zeer waardevol'. Toch werd het eerdere ontslag van de werknemers in Marum niet ongedaan gemaakt, waardoor opgebouwde dienstjaren voor hen zijn vervallen. Ook werden maar 20 van de overgebleven 26 werknemers weer in dienst genomen en ingezet waar nodig, dus ook buiten Marum. Voor de 89 ontslagen werknemers in Rijssen kwam er overigens geen enkele oplossing. Zij kwamen op straat te staan.

Klassieke bedrijfssluiting

De sluiting van de timmerfabriek in Marum is eigenlijk een klassiek voorbeeld voor de omgang van een ondernemer, vakbond en werkers met bedrijfssluiting. Zonder een veroordeling naar de werkers te willen uitspreken zouden we als anarchisten / syndicalisten toch een meer activistische strategie willen volgen. Maar had dat dan wél een perspectief opgeleverd? In de workshop op de Pinksterlanddagen werd de deelnemers gevraagd een plan te maken voor behoud van het failliete timmerbedrijf, min of meer aansluitend op de hiervoor gepresenteerde strategieën.

De opdrachten luidden als volgt:

- *In de CNT-traditie was de timmerfabriek in Marum waarschijnlijk direct bezet door de arbeiders en waren zij de confrontatie aangegaan met de*

eigenaar van Synwood. Maar dan? Bedenk een vervolgactie waardoor het bedrijf niet gesloten hoeft te worden en de werkers hun baan behouden. Hoe organiseer je vervolgens het arbeiderszelfbestuur in de fabriek.

- *Stel je voor dat de euro fors devalueert en er een enorme financieel-economische crisis uitbreekt, waardoor er eigenlijk een 'oorlogseconomie' ontstaat. De woningmarkt stort volledig in en de eigenaar van Synwood heeft geen geld meer om de lonen uit te betalen. Bedenk een strategie waardoor het bedrijf de crisis overleeft.*

- *Er komt een centrumlinkse regering met een SP-minister voor Economische Zaken. Het kabinet gooit het roer volledig om en zet fors in op het stimuleren van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Coöperatief ondernemen wordt gezien als MVO-ondernemen bij uitstek. Bedenk een reorganisatie van het bedrijf naar coöperatief model en geef aan hoe te profiteren van deze linkse wind in de rug.*

De deelnemers werden in groepjes verdeeld en hadden ongeveer een half uur de tijd om de belangrijkste punten in een strategie vast te stellen. Heel weinig tijd natuurlijk, maar in de praktijk van Synwood gingen de ontwikkelingen ook razendsnel. Aan het eind presenteerden de groepjes elk kort hun verhaal aan de rest. Daarvan zijn geen aantekeningen gemaakt, maar verschillende voorstellen zijn voor dit artikel gereconstrueerd en aangevuld.

Collectivisatie

Eigenlijk stonden de werknemers machteloos, door het gebrek aan een militante vakbondstraditie. De ondernemingsraad fungeerde ook nog eens als bliksemafleider, want trad met de bonden pas op toen het al te laat was. Arbeiderszelfbestuur houdt in dat iedere werknemer zich op zijn minst goed informeert over het bedrijfsbeleid en daaraan acties verbindt als dat nodig is. Dan was men al eerder de confrontatie met de eigenaar aangegaan.

De eerste stap is een bedrijfsbezetting, om te voorkomen dat de eigenaar de machines weghaalt. Tegelijkertijd worden de lopende opdrachten gewoon afgewerkt, waarbij de klanten de betalingen naar een nieuwe rekening boeken. De werkers organiseren zich in een bedrijfsraad en verdelen onderling de functies en verantwoordelijkheden. De gezamenlijke werkers bepalen voortaan het beleid binnen het bedrijf, dat weer 'Volharding' zal heten.

De tweede stap is het binnenhalen van nieuw werk. Niet op de oude manier (alleen kozijnen en dakkapellen), maar alles wat de werknemers denken aan te kunnen aan timmerwerk. Het werk wordt gelijkelijk verdeeld naar ieders vermogen en ambitie. Er wordt een eenheidsloon ingevoerd voor iedereen.

De derde stap is het aangaan van samenwerkingsverbanden binnen de bedrijfskolom van de bouwsector (verticaal) en met andere lokale bedrijven en organisaties (horizontaal). Binnen die verbanden worden afspraken gemaakt over soort en hoeveelheid houtproducten voor de bouw, afgestemd op de lokale vraag en lokale mogelijkheden. Dat laatste bepaalt aan hoeveel werkers het bedrijf plaats kan bieden.

De laatste stap is het consolideren van het nieuwe bedrijf in een rechtsvorm, waarin de collectieve eigendom van de productiemiddelen vastgelegd wordt. De collectieve eigendom van de (lokale) gemeenschap of alleen van de werkers in het bedrijf. De voormalige eigenaar heeft het nakijken, want particuliere eigendom van het bedrijf wordt afgewezen. Hij kan overigens gewoon als werker tegen het eenheidsloon in het bedrijf aan de slag.

Oorlogseconomie

De financieel-economische crisis is voor de bouwsector te vergelijken met de effecten van een oorlogseconomie. De vraag naar houtproducten stort in, de productie valt stil en massaontslag dreigt. De Nederlandse staat stimuleert hier de bouw met overheidsopdrachten, kredietgaranties en voert een systeem van deeltijd-WW in. Maar als de euro in een vrije val komt, is er geen houden meer aan. Zoals ook in Joegoslavië met de hyperinflatie het geval was. De overheid kan dan niet anders dan keihard (laten) saneren of overgaan tot nationalisatie van de meest essentiële onderdelen van de economie, waaronder een deel van de bouwsector. Hier gaan we uit van het laatste.

De eerste stap is het benutten van alle overheidsregelingen om als bedrijf te overleven. Er kan ook geprofiteerd worden van deelname in de genationaliseerde woningproductie. Daarnaast wordt ingezet op een verschuiving van de productie naar een alternatieve ruileconomie. Met de beschikbare machines worden alle denkbare houtproducten gemaakt waar behoefte aan is en die geruild kunnen worden tegen dagelijkse levensbehoeften.

De tweede stap is afhankelijk van het resultaat van het overheidsingrijpen in de (oorlogs)economie. Allerlei grondstoffen worden gerantsoeneerd, de productieomvang steeds meer in detail geregeld. Toch wordt aan bedrijven veel vrijheid gelaten om zelf te bepalen hoe de productie daarbij in te richten. Het bedrijf geeft de naam 'Synwood' een nieuwe betekenis door de synergie te zoeken met Zweedse bosbouwbedrijven, die een afzetmarkt voor hun hout zoeken. Uiteindelijk wordt er Gronings graan verscheept naar Scandinavië in ruil voor balk- en plankhout. Oude tijden herleven.

De derde stap is dat de werkers steeds meer grip krijgen op de organisatie van het bedrijf en deze minder afhankelijk weten te maken van overheidssteun en -ingrijpen. Ze kunnen er gezamenlijk voor kiezen om voortaan volledig 'voor eigen rekening en risico' te gaan produceren en zich niet meer te verlaten op overheidssteun. Dat vereist een eigendomsoverdracht van het bedrijf. Dat is nog niet zo eenvoudig. De maatstaven van voor de crisis zijn niet meer relevant voor de waardebepaling van het bedrijf en het genationaliseerde deel van de productiemiddelen kan niet zomaar worden verhandeld. Daar zit ieders belastinggeld in. De kapitalistische privatisering in voormalige Oostbloklanden heeft laten zien tot welke roof dat kan leiden.

Coöperatief werken

Nederland heeft niet zoals in Frankrijk, Italië of Baskenland een traditie in productiecoöperaties, waarin de werkers leden-eigenaar zijn van het bedrijf. Daarom bestond er bij de werkers van het timmerbedrijf en de vakbonden geen enkel idee van een reorganisatie naar een coöperatief model. Door de promotie van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen komt echter ook het coöperatief ondernemen weer in de belangstelling te staan.

De eerste stap is dat de werkers in overleg gaan met de eigenaar over de eigendomsoverdracht in aandelenkapitaal van de BV naar een coöperatieve vereniging. De werkers zijn lid van die vereniging en kopen ieder een aandeel. Bij een bedrijf als Synwood wordt de kapitaalbehoefte vooral bepaald door het pand, de machines en de voorraden. Het aandeel kan ook gekocht worden met een bankkrediet met het eigen huis van de werker als onderpand. De linkse politieke wind in de rug maakt dat de voorwaarden voor de bedrijfsoverdracht gunstig zijn.

De tweede stap is de organisatie van het bedrijf, waarin de Algemene Vergadering het beleid bepaalt en de uitvoering ervan opdraagt aan een dagelijks bestuur of directeur. Iedere werker heeft een werknemersverhouding met de coöperatieve vereniging en deelt als lid in de winst of het verlies.

De derde stap is enerzijds het zorgen voor een winstgevend opereren binnen de markteconomie en anderzijds het zoeken naar samenwerking met andere coöperatieve ondernemingen op basis van solidariteit. Het timmerbedrijf maakt daarbij met collega-coöperaties afspraken over gezamenlijke productie, scholings– en pensioenvoorzieningen, ontwikkeling van bouwtechnologieën, enz. Het richt daarvoor met hen nieuwe organisaties in volgens het coöperatieve model (verticaal en horizontaal).

Uiteindelijk blijkt er geen weg meer terug, mits de werkers maar de volle verantwoordelijkheid blijven nemen voor hun werkomstandigheden. Dan zal blijken dat het coöperatief ondernemen op basis van solidariteit het best rendeert.

* *Gerard Wezenberg is werkzaam bij Stek en Streek, coöperatieve vereniging voor plattelandsontwikkeling u.a. Een nog jonge onderneming, georganiseerd als een productiecoöperatie, waarbij de leden-werkers samen verantwoordelijk zijn voor het bedrijfsbeleid en delen in het risico. Zie ook: www.stekenstreek.nl.*

Solidariteitsverklaring aanslag Strukton

In de nacht van 16 juni jl. werd een brandbomaanslag gepleegd op het hoofdkantoor van bouwbedrijf Strukton in Maarssen. De 'Anarchist Arsonists' eisten deze aanslag op via een korte verklaring, waaruit duidelijk wordt dat deze gericht is tegen de betrokkenheid van Strukton bij de bouw van een nieuw detentiecentrum voor migranten op Rotterdam Airport (Zestienhoven). Uit een persbericht van de politie blijkt dat de brand die door de aanslag is ontstaan helaas vrij snel ontdekt werd en geblust kon worden.

AK-Utrecht (Anarchistisch Kollektief Utrecht) verklaart zich solidair met deze aanslag. Omdat de verklaring van de 'Anarchist Arsonists', hoogstwaarschijnlijk vanwege logische veiligheidsoverwegingen, zich beperkt tot een kort statement, willen wij hieronder iets meer vertellen over Strukton en het migratiebeleid.

Strukton maakt onderdeel uit van het consortium DC16 dat niet alleen het detentiecentrum bouwt, maar in het kader van zogenaamde publiek-private samenwerking (PPS) ook de komende vijfentwintig jaar zal beheren. Het consortium, dat verder bestaat uit Ballast Nedam, EGM Architecten, ingenieursbureau Smits van Burgst en ISS Facility Services, verdient daar jaarlijks ruim zeven miljoen euro aan. Het is ronduit schandalig dat deze bedrijven geld binnenhalen ten koste van de mensen die in het detentiecentrum opgesloten worden.

Er zijn geen vaste termijnen voor de detentie, die kan oplopen tot achttien maanden per keer. Mensen verkeren in een uitzichtloze situatie, waar onzekerheid troef is. De vluchtelingengevangenissen hebben een 'sober' regime, met veel minder mogelijkheden dan 'gewone' gevangenissen. Ook is er slechte toegang tot juridische en medische hulp. Gezondheidsklachten worden vrijwel standaard afgehandeld door het geven van een paracetamol tablet.

Meer nog dan de omstandigheden waaronder migranten opgesloten zitten, gaat het om het feit dat zij überhaupt vastgezet en uitgezet worden. Wij staan voor het afschaffen van grenzen en naties. Iedereen mag zelf bepalen waar zij of hij zich vestigt. Het Nederlandse (en Europese) migratiebeleid wordt daarentegen steeds strenger. Er worden keer op keer vergaande maatregelen genomen om migranten buiten de grenzen en de samenleving te houden. Mensen komen echter niet zonder reden deze kant op. Wereldwijd zijn ongeveer veertig miljoen mensen op de vlucht voor armoede, honger, oorlog, onderdrukking of vanwege klimaatverandering; problemen die rechtstreeks voortvloeien uit de kapitalistische praktijk. Onze Westerse welvaart is voor een heel groot deel gebouwd op de uitbuiting en onderdrukking van mensen in de rest van de wereld. Het is niet verwonderlijk dat mensen vluchten naar landen waar relatief meer vrijheid en betere bestaansmogelijkheden zijn. Vervolgens stuiten ze hier echter op een muur van wantrouwen, opsluiting en uitsluiting.

Niet de migranten zijn het probleem, maar het kapitalistische systeem dat mensen dwingt elders hun heil te zoeken. Wij moeten eraan werken een einde te maken aan dit systeem dat de hele wereld in z'n houdgreep heeft en dit vervangen door een vrijere, rechtvaardigere en meer humane wereld. Een wereld waarin mensen kunnen leven in vrije samenwerkingsverbanden op basis van non-hiërarchie, collectieve besluitvorming en wederzijdse hulp.

Aanslagen tegen bedrijven zijn geen onomstreden actiemiddel. Wij vinden dat dergelijke acties ook deel uitmaken van het brede palet aan strijdmethoden die ingezet moeten worden in het verzet tegen het kapitalistische systeem.

Geen grenzen, geen naties, stop deportaties!
Kapitalisme is het probleem – verzet is de oplossing!

Anarchistisch Kollektief Utrech

Anarchistisch Kollektief Utrecht sluit zich aan bij de Vrije Bond

Op de algemene ledenvergadering van 25 juli 2010 deed AK-Utrecht een verzoek tot aansluiting bij de Vrije Bond. Dit verzoek werd door de vergadering unaniem aangenomen. AK-Utrecht sprak al eerder de intentie uit om zich aan te sluiten bij de Vrije Bond, maar wilde eerst de eigen groep goed op de rails hebben. De reden voor AK-Utrecht om zich aan te sluiten bij de Vrije Bond is dat het kollektief graag mee wil bouwen aan anarchistische structuren en samenwerking in Nederland en daarbuiten.

AK-Utrecht in het kort

Het Anarchistisch Kollektief Utrecht werd op 28 maart 2010 opgericht en stelde zich ten doel om het anarchistisch gedachtegoed verder te verspreiden door middel van (directe) actie, propaganda en educatie. Het kollektief organiseert zelf acties maar sluit zich ook geregeld aan bij acties die door andere (anarchistische) groepen worden georganiseerd. Ook richt AK-Utrecht zich op (zelf)studie en verdieping in (anarchistische) theorie. Het kollektief dient tevens als netwerk waarbinnen de leden informatie uitwisselen over, en elkaar mobiliseren voor acties en campagnes van verschillende actiegroepen waarbinnen leden actief zijn.

AK-Utrecht heeft als 'thuisbasis' de Anarchistische Infoshop Zwarte Kat. De infoshop word (bijna) geheel gedraaid door leden van het kollektief. Elke twee weken komt AK-Utrecht bij elkaar. Deze bijeenkomsten bestaan uit een deel praktische zaken en een deel theoretische verdieping. Meer info en contact via:info@ak-utrecht.nl

Vrijspaak voor de Belgrado Zes maakt geen einde aan het schandaal

Solidariteit is nog steeds nodig

Op 16 juni heeft het hooggerechtshof in Belgrado de zes anarchisten Ratibor Trivunač, Tadej Kurepa, Ivan Vulovič, Sanja Dokič, Ivan Savič en Nicola Mitrovič vrijgesproken van alle aanklachten. Ze hadden een half jaar gevangen gezeten als verdachten van internationaal terrorisme. Daarna volgde op 26 maart een hoorzitting, wat op een schandaal uitliep: minstens twee van onze kameraden waren gemarteld, een ervan bijna gewurgd. Later bleek ook dat Ivan Vulovič, die epilepsieaanvallen kreeg, niet de vereiste medische zorg kreeg. Zij werden vrijgelaten, omdat de aanklacht werd gewijzigd in het veroorzaken van algemeen gevaar. Maar ook dat ging op 16 juni van tafel. Rechter Dragomir Gerasimovic maakte gehakt van de aanklacht: 'De basis voor vrijspraak is de wet, niet de politiek. Dat de beklaagden het misbedrijf pleegden is niet bewezen.'

De Belgrado zes zijn nu vrij van elke schuld en het is onwaarschijnlijk dat het tot een cassatie komt. Maar daarmee is het verhaal allerminst afgelopen. Ratibor Trivunač, secretaris van het Anarcho-Syndicalistische Initiatief, zei na het vonnis dat het de staat niet is gelukt de anarchistische beweging te breken. 'Volgens mijn persoonlijke overtuiging komt dit doordat dit proces in een hogere rechtbank, in Straatsburg of ergens anders, geen kans zou maken. In ieder geval wilden de autoriteiten niet het risico lopen nog meer schadevergoeding te moeten betalen. Ze moeten ons allemaal zeker betalen voor de zes maanden waarin we zonder enige reden gevangen zaten', zei Ratibor Trivunač. Daarom besloten ze niet alleen schadevergoeding te claimen, maar ook een strafklacht in te dienen tegen de eerste man van het openbaar ministerie Slobodan Radovanovic en alle leden van de juridische raad van de onderzoeksrechter wegens valse aanklachten van internationaal terrorisme.

'De rechtszaak heeft bevestigd wat we al wisten, dat dit land ons om politieke redenen heeft gekidnapt en ons gedurende zes maanden in de gevangenis heeft vastgehouden. Met ons zessen samen hebben we meer dan duizend dagen in de gevangenis gezeten', zei Tadej Kurepa. 'Ze hadden ons meteen al gedreigd "dat we jullie zes maanden zonder enig bewijs gevangen kunnen zetten" en dat is nu duidelijk geworden. Dat kwam uit tijdens het proces, en alleen daar konden ze zich niets permitteren omdat duidelijk is dat ze zonder enige rechtsgrond optraden. Uiteindelijk durfden ze ons niet te veroordelen, maar ze deden wat ze wilden – ze hielden ons zes maanden vast in de gevangenis, zonder contact met vrienden. Wat ze niet bereikten is het breken van onze organisatie', zei Trivunač.

De eerstvolgende stap van het Anarcho-Syndicalistische Initiatief zal zijn het publiceren van het boek waarin, volgens Ratibor Trivunač, alle documenten over de rechtszaak te vinden zullen zijn. Zoals hij zegt zal het aantonen dat de rechtszaak tegen hen politiek gemotiveerd was. Een volgende stap is het werven van geld. Want er zijn tijdens deze zaak nog vier andere anarchisten opgepakt, die op grond van voor deze gelegenheid geschapen nieuwe wetten worden aangeklaagd voor 'obstructie van de rechtsgang' en 'hooliganisme', omdat ze posters hadden opgeplakt met de leuze 'laat onze kameraden vrij'! Het feest van de vrijlating van de zes, dat zeker als benefiet was bedoeld werd diezelfde avond van de 16e juni verstoord door een fascistische traangasbom. Op de muren van de straten hebben fascisten met goedvinden van de politie hun portretten geplakt met oproepen tot een veemgericht.

Twee leden van de vakbond ASI zijn door fascistische knokploegen in elkaar geslagen, waarvan één door een bende in auto's. Hij werd meteen bewusteloos geslagen en toen met een aantal fikse trappen bewerkt.

De solidariteitsacties waartoe door de Solidariteitskas van de Vrije Bond is opgeroepen, en waarvoor we pamfletten hebben verspreid, moet dus beslist niet stoppen. De proceskosten voor de vrijgesproken zes en de vier andere verdachten worden geraamd op 40.000 euro. Daarnaast is Ratibor als student gedwongen zijn studiejaar over te doen, is hij zijn beurs kwijt en moet hij extra collegegeld betalen. Andere kameraden zijn na het bekend worden van de aanklacht van terrorisme op staande voet ontslagen en hebben als 'bekenden van de politie' ook geen recht op een uitkering. Twee van de kameraden die nog moeten voorkomen komen uit Wenen en Kroatië en mogen Servië niet verlaten; ook zij zijn noodgedwongen zonder middelen van bestaan. Of dit alles met een schadeloosstelling kan worden gecompenseerd, is twijfelachtig en bovendien moet er ook gedurende het proces nog brood op de plank. Daarom zet de Solidariteitskas zijn inzamelingsactie voort.

Helpt dus allen mee. Stort uw steun op gironummer 5495473 in Tilburg t.n.v. de Vrije Bond onder vermelding van 'Belgrado 6'.

Werking Solidariteitskas

A Elk lid van de Vrije Bond heeft bij stakingen, gedragen door de meerderheid van de werknemers, recht op een stakingsuitkering. In bijzondere situaties ook bij stakingen gedragen door een minderheid van de werknemers. Bij dit laatste gaat het om stakingen met een doelstelling die zeer verwant is aan de doelstelling van de Vrije Bond (VB). De uitkering bedraagt 75% van de vermindering aan inkomen, met een maximum van € 50,-* per werkdag.

B Financiële ondersteuning van acties van leden van de VB die werkloos zijn, met name wanneer de leden getroffen worden door sancties op hun uitkeringen. Bij dit laatste is het een voorwaarde dat het gaat om duidelijk aangekondigde collectieve of individuele actie. De doelstelling van de actie moet in de lijn van de doelstelling van de VB liggen. Het weigeren van werk valt hier ook onder, mits voldaan wordt aan eerder genoemde voorwaarde. De VB is namelijk tegen arbeidsplicht. De uitkering bedraagt 75% van de korting met een maximum van € 50,-* per werkdag.

C Het verstrekken van renteloze leningen voor het opstarten van bedrijven in zelfbeheer. Een bedrijf moet meer dan één werkende omvatten. Het uit te lenen bedrag is maximaal € 1.000,-* en moet binnen drie jaar worden terugbetaald.

D Het financieren van initiatieven/acties van (leden van) de VB die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal € 500,-*.

E Het financieren van initiatieven/acties waaraan, naast andere organisaties, (leden van) de VB deelneemt (nemen) en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal € 500,-*.

F Het financieren van initiatieven/acties van organisaties waarvan leden van de VB lid zijn en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal € 500,-*.

G Het ondersteunen van landelijke of regionale activiteiten welke georganiseerd worden door leden van de VB en een bijdrage kunnen leveren aan de groei en uitbouw van de organisatie; per activiteit maximaal € 500,-*.

H Minimaal 5% van de gelden die jaarlijks binnenkomen worden gereserveerd voor bijdragen aan (activiteiten van) buitenlandse organisaties waarmee de VB zich inhoudelijk verbonden voelt.

* Deze bedragen worden eens per drie jaar op de Algemene Landelijke Vergadering bijgesteld. Aanvragen worden schriftelijk ingediend bij de solidariteitskascommissie (bij voorkeur via solid ariteitskas@buitendeorde.nl of anders Postbus 1338, 3500 BH Utrecht. Gestreefd wordt naar een afhandelingstermijn van een week .

Uitgangspunten Vrije Bond

1 De Vrije Bond streeft naar een anarchistische samenleving waarin een mens zelf kan bepalen hoe het leven in te richten.

2 De Vrije Bond is een organisatie van anarchistische individuen en groepen gebaseerd op:
- de gelijkwaardigheid van alle mensen
- de autonomie van het individu
- zelfbestuur en zelfbeheer, vrije vereniging en federalisme
- een goed milieu en een vitale natuur
- de afschaffing van alle vormen van gezag: bijvoorbeeld economisch, politiek, sociaal, religieus, cultureel of seksueel.
- de opbouw van een vrije samenleving, zonder klassen, lidstaten, of grenzen, gebaseerd op anarchistische werkwijzen en wederzijdse hulp.

3 De totstandkoming van een vrije samenleving zal onmogelijk het werk van de Vrije Bond alleen zijn. Wij willen de anarchistische beweging uitbreiden, bekendheid geven aan onze ideeën en deze verwezenlijken. Directe actie in woord en daad is het belangrijkste middel van de Vrije Bond.

4 Aangezien onderdrukking, kapitalisme en uitbuiting wereldwijde fenomenen zijn, is onze strijd een internationale strijd. De Vrije Bond verwerpt elke vorm van nationalisme en stelt hier tegenover een federalistische organisatie van de maatschappij. Naast het verenigen van anarchistische groepen en individuen in onze directe omgeving, onderhoudt de Vrije Bond ook contacten met anarchisten en anarchistische federaties wereldwijd..

5 De samenleving waar de Vrije Bond naar streeft zal een pluriforme samenleving zijn. Verscheidenheid in anarchiserende ideeën en strategieën door aangesloten groepen en individuen zijn inherent daaraan.

6 De Vrije Bond is geen vakbond in traditionele zin. Hij steunt niet alleen de economische strijd, die de machtsvraag stelt en belangenbehartiging in engere zin niet veronachtzaamt, maar ook steunt hij alles wat zijn doel kan bevorderen en bestrijdt hij wat het tegengaat. Hij steunt het streven naar zelfbeheer en zelfbestuur alsmede de strijd tegen de onderdrukking.

7 De Vrije Bond streeft naar een anarchistische samenleving waarin een mens zelf kan bepalen hoe het leven in te richten.

Ja, die bond zie ik wel zitten!

Naam ______________________________
Straat ______________________________
Postcode __________ Plaats ____________________
Telefoon ______________________________
E-mail ______________________________

❑ ik geef me hierbij op als lid van de Vrije Bond
❑ ik neem een abonnement op Buiten de Orde

En ik krijg als kadootje
het boek: ❑ Gestraft zonder Veroordeling óf
❑ Weg met het Empire! óf
❑ Tips tegen Tralies óf
de muziek cd: ❑ Esperanza, Dutch hardcore punk Against the G8

Bon opsturen naar
Vrije Bond, Postbus 9220, 5000 HE Tilburg
of mail naar vrijebond@buitendeorde.nl óf geef je op via www.buitendeorde.nl

Contributierichtlijnen per maand:

Inkomen van 0 t/m 500 euro	€ 2,00	
Inkomen vanaf 500 euro t/m bijstand	€ 4,00	
Inkomen vanaf bijstand t/m minimum	€ 6,00	
Inkomen hoger dan minimumloon	€ 8,00	meer is ook welkom

Abonnement BdO per jaar (gratis voor leden)

Minimumabonnement	€ 7,50	
Kostendekkend abonnement	€ 15,00	meer is ook welkom

Mijn bijdrage maak ik over op giro 5495473 van de Vrije Bond te Tilburg

Gedicht

Achterop

Een wilg die je niet knot
Barst open
Niet van vreugde
Van misplaatste levenslust
Zo is mijn kind
Zo ben ik
Beschadigd

Wortelloos leven
Is najagen van illusies
Luchtspiegelingen
Zonder grond
Je moet ergens uit
Geboren worden
Verankerd zijn

Vanuit het niets
Valt niet te leven
Je bent niet wie je bent
Je bent laatste
Van een lange rij
Kop van een keten
Vastgeklonken

Vrijheid is een valse God
Hoop achter tralieramen
Dat hoort zo
Dat is goed
Ik zou niet anders wensen
Ketendrager
Kettingschakel

Uw vriend, Peter Lenssen